

1. egz.

DZIENNIK URZĘDOWY

KURATORJUM OKRĘGU SZKOLNEGO WILEŃSKIEGO

Nr. 2.

Wilno, 1 Lutego 1936 r.

Rok XIII.

T R E Ś Ć

Pozycja:	str.	Pozycja:	str.
12. Kwalifikacje zawodowe do nauczania w szkołach i na kursach zawodowych	20	18. Propaganda wstrzemięźliwości od alkoholu w szkołach	33
13. Program kursów pedagogicznych oraz kursów specjalnych, wprowadzających w zagadnienia szkolnictwa zawodowego	22	19. Komunikaty	33
14. Opłaty za dyplomy nauczycieli szkół zawodowych	31	20. Komunikaty o wydawnictwach	37
15. Zmiana § 2 Przepisów Rachunkowo - Kasowych dla Dyrekcji (kierownictw) Państwowych Gimnazjów, Zakładów Kształcenia nauczycieli, Szkół Zawodowych, Rolniczych, Sztuk Zdobniczych i Przemysłu Artystycznego oraz Szkół Specjalnych	31	21. Sprawozdanie CBP za rok 1935.	38
16. Dwuletnia nieprzerwana praca przed przystąpieniem do egzaminu praktycznego	32	22. Spis książek nabytych przez CBP. przy Kuratorjum O. S. Wil. w grudniu r. 1935.	40
17. Popieranie krajowych surowców oleistych	32		
		CZĘŚĆ NIEURZĘDOWA	
		23. Ze spostrzeżeń nad realizacją nowych programów zajęć praktycznych	42
		24. Rocznica odzyskania wolnego dostępu do morza	48
		25. Koła Szkolne Ligi Morskiej i Kolonjalnej	49

W DNIU IMIENIN

Pana PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ

młodzież szkolna, nauczycielstwo i administracja szkolna, uczestnicząc w ogólnej manifestacji uczuć dla Pierwszego Obywatela Państwa Polskiego, składają wyrazy hołdu i czci Najdostojniejszemu Solenizantowi.

12

ROZPORZĄDZENIE**Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia
Publicznego**

z dnia 28 listopada 1935 r.

**o kwalifikacjach zawodowych do nauczania w szko-
łach i na kursach zawodowych.**(Przedruk z Dz. U. R. P. z dnia 24 grudnia 1935 r. Nr. 94.
poz. 593).

Na podstawie art. 5—10, 12, 13, 17 i 19—21 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 października 1932 r. o kwalifikacjach zawodowych do nauczania w szkołach i na kursach zawodowych (Dz. U. R. P. Nr. 91, poz. 774), zmienionego art. 59 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 28 grudnia 1934 r. o unormowaniu właściwości władz i trybu postępowania w niektórych działach administracji państwowej (Dz. U. R. P. Nr. 110, poz. 976), zarządzam, co następuje:

§ 1. Artykuły, wymienione w rozporządzeniu niniejszem bez określenia, oznaczają przepisy rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 października 1932 r. o kwalifikacjach zawodowych do nauczania w szkołach i na kursach zawodowych (Dz. U. R. P. Nr. 91, poz. 774).

Do art. 5 lit. a i art. 7 pkt. 1 lit. a.

§ 2. Za dyplom szkoły wyższej uważa się dyplom ukończenia studjów w szkole akademickiej lub w szkole wyższej nieakademiczkiej, przewidzianej w art. 51 i 52 ustawy z dnia 11 marca 1932 r. o ustroju szkolnictwa (Dz. U. R. P. Nr. 38, poz. 389). Program tych studjów powinien obejmować dziedziny wiedzy, odpowiadające przedmiotom, których pragną nauczać osoby, ubiegające się o kwalifikacje.

Za świadectwo równoważne z dyplomem szkoły wyższej uważane jest świadectwo ukończenia nauki w szkole z kursem nauki, trwającym nie krócej niż 3 lata, do której warunkiem przyjęcia jest ukończenie 8 klas szkoły średniej ogólnokształcącej dawnego typu i uzyskanie świadectwa maturalnego, lub ukończenie odpowiedniego liceum według nowego ustroju szkolnictwa.

Do art. 5 lit. b, art. 6 lit. b, art. 12 pkt. 1 lit. b i pkt. 2 lit. b.

§ 3. Za praktykę zawodową nienauczycielską uważa się praktykę w jednym z działów życia gospodarczego, z którym mają bezpośredni związek przedmioty nauczania, obrane przez osobę ubiegającą się o kwalifikacje do nauczania w szkołach zawodowych. Praktyka powinna pogłębiać wiadomości i sprawności zawodowe w zakresie obranych przedmiotów nauczania.

Praktyka ta trwać powinna w wypadkach przewidzianych art. 5 lit. b — 2 lata, w art. 6 lit. b—3 lata, w art. 12 pkt. 1 lit. b—5 lat, w art. 12 pkt. 2 lit. b—3 lata.

Do art. 5 lit. c, art. 6 lit. c, art. 7 pkt. 1 lit. c, art. 8 pkt. 1 lit. c, art. 12 pkt. 1 lit. c i pkt. 2 lit. c.

§ 4. 1. Kursy pedagogiczne organizowane są przez władze szkolne lub upoważnione przez nie instytucje.

Organizację i program nauczania na tych kursach ustalają osobne zarządzenia.

2. Praktyka pedagogiczna powinna obejmować przedmioty nauczania, wchodzące w zakres kwalifikacji, o które ubiega się kandydat; praktyka ta trwa co najmniej dwa lata z liczbą godzin zajęć tygodniowo nie mniejszą niż 6. O wyniku praktyki orzeka władza szkolna, której dana szkoła bezpośrednio podlega.

Do art. 6 lit. a, art. 8 pkt. 1 lit. a.

§ 5. Za świadectwo szkoły, równoważnej ze szkołą zawodową stopnia licealnego, uważane jest: a) świadectwo ukończenia szkoły zawodowej z kursem nauki, trwającym nie krócej niż 2 lata, do której warunkiem przyjęcia jest ukończenie 6 klas ośmioletniego gimnazjum ogólnokształcącego lub posiadanie cenzusu równowartościowego, albo b) świadectwo ukończenia średniej szkoły zawodowej z kursem nauki, trwającym nie krócej niż 4 lata, do której warunkiem przyjęcia jest ukończenie co najmniej 7 oddziałów sześćcio lub siedmioklasowej publicznej szkoły powszechnej lub posiadanie cenzusu równowartościowego.

Programy nauki tych szkół powinny obejmować dziedziny wiedzy, odpowiadające przedmiotom, których pragną nauczać osoby, ubiegające się o kwalifikacje.

Do art. 7 pkt. 2 lit. b, art. 8 pkt. 2 lit. b, art. 9 lit. b art. 10 lit. b.

§ 6. Kursy specjalne, wprowadzające w zagadnienia szkolnictwa zawodowego, organizowane są przez władze szkolne lub upoważnione przez nie instytucje.

Kursy te będą tworzone odrębnie dla następujących działów szkolnictwa zawodowego, dla szkolnictwa przemysłowego, handlowego, rolniczego i gospodarstwa domowego.

Organizację i program nauczania na tych kursach ustalają osobne zarządzenia.

Do art. 12 pkt. 1 lit. a.

§ 7. Za świadectwo szkoły, równoważnej ze szkołą zawodową stopnia gimnazjalnego, uważane jest świadectwo ukończenia szkoły zawodowej z kursem nauki, trwającym nie krócej niż 3 lata, do której warunkiem przyjęcia jest ukończenie co najmniej 4 oddziałów publicznej szkoły powszechnej, albo świadectwo wskazane pod lit. a lub b w § 5 niniejszego rozporządzenia.

Programy nauki tych szkół powinny obejmować praktyczną naukę odpowiedniego zawodu.

Do art. 12 pkt. 2 lit. a.

§ 8. Za świadectwo szkoły, równoważnej ze szkołą mistrzów i szkołą nadzorców, uważane jest świadectwo ukończenia szkoły mistrzów (majstrów) lub szkoły nadzorców dawnego typu.

Programy nauki tych szkół powinny obejmować praktyczną naukę odpowiedniego zawodu.

Do art. 13.

§ 9. 1. Do nauczania w charakterze nauczycieli w szkołach przysposobienia zawodowego, opartych o I szczebel programowy szkoły powszechnej, wymagane są kwalifikacje takie same jak dla szkół zawodowych niższych.

2. Do nauczania w charakterze nauczycieli w szkołach przysposobienia zawodowego, opartych o II i III szczebel programowy szkoły powszechnej, wymagane są kwalifikacje takie same jak dla szkół zawodowych stopnia licealnego i gimnazjalnego z tem, że do nauczania mogą być dopuszczane osoby,

które uzyskały świadectwo ukończenia szkoły zawodowej stopnia conajmniej licealnego.

3. Do nauczania w charakterze nauczycieli w szkołach przysposobienia zawodowego, opartych o program gimnazjum lub liceum ogólnokształcącego lub zawodowego, wymagane są kwalifikacje takie same jak dla szkół zawodowych stopnia licealnego i gimnazjalnego.

4. Do nauczania w charakterze instruktora w szkołach przysposobienia zawodowego wymagane są kwalifikacje takie same jak dla instruktorów w szkołach zawodowych typu zasadniczego oraz doksztalcających.

Do art. 19.

§ 10. 1. Kwalifikacje zawodowe nauczycielskie, uzyskane na podstawie art. 5, 7 i 9, są wystarczające dla wszystkich dotychczasowych szkół zawodowych odpowiednich działów.

2. Kwalifikacje zawodowe nauczycielskie, uzyskane na podstawie art. 6, 8 i 10, są wystarczające dla dotychczasowych szkół zawodowych odpowiednich działów, z wyjątkiem szkół, do których warunkiem przyjęcia jest ukończenie co najmniej 6 klas ośmioletniego gimnazjum ogólnokształcącego lub posiadanie cenzusu równowartościowego.

3. Kwalifikacje zawodowe instruktorskie, uzyskane na podstawie art. 12, są wystarczające dla wszystkich dotychczasowych szkół zawodowych odpowiednich działów.

Do art. 20.

§ 11. Nauczycielom i instruktorom, czynnym w dniu 26 października 1932 r., a nie posiadającym kwalifikacji zawodowych, zezwala się na nauczanie do czasu wprowadzenia do szkół (kursów) zawodowych, w których są zatrudnieni,—zasad organizacji szkolnictwa, ustalonych w ustawie z dnia 11 marca 1932 r.

§ 12. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia ¹⁾.

Kierownik Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego: *K. Chyliński.*

¹⁾ t. j. z dnia 24 grudnia 1935.

13

ZARZĄDZENIE**Ministra Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego**

z dnia 29 listopada 1935 r. (Nr. III. U. Pr. 3787/35).

o programie kursów pedagogicznych oraz kursów specjalnych, wprowadzających w zagadnienia szkolnictwa zawodowego.

(Przedruk z Dz. Urz. M. W. R. i O. P. z dnia 31.XII. 1935 r. Nr. 12 poz. 209).

§ 1. W związku z postanowieniami § 4 pkt. 1 oraz § 6 rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 28 listopada 1935 r. o kwalifikacjach zawodowych do nauczania w szkołach i na kursach zawodowych (Dz. U. R. P. Nr. 94, poz. 593) — ustalam dla kursów pedagogicznych oraz dla kursów specjalnych, wprowadzających w zagadnienia szkolnictwa zawodowego, programy nauczania, załączone do niniejszego zarządzenia.

§ 2. Zarządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Kierownik Ministerstwa Wyznań
Religijnych i Oświecenia Publicznego:

(—) *K. Chyliński.*

Załącznik 1. Do zarządzenia
Ministra W. R. i O. P. z dnia
29. XI. 1935 roku. (Nr. III U.
Pr. 3787/35.

PPOGRAMY KURSÓW PEDAGOGICZNYCH**C Z Ę Ś Ć I.****Program kursu pedagogicznego dla nauczycieli**

Cel i zadania kursu:

- a) zorientowanie uczestników kursu w głównych prądach i dążeniach pedagogiki współczesnej,
- b) zaznajomienie z zastosowaniem wskazań dydaktyki współczesnej przy nauczaniu przedmiotów zawodowych,
- c) zorientowanie w organizacji szkolnictwa,

- d) zapoznanie z wydawnictwami i czasopismami pedagogicznymi.

Plan godzin.

1. Psychologia pedagogiczna	20 godz.
2. Pedagogika:	
a) wychowanie	14 „
b) nauczanie	18 „
c) współczesne prądy pedagogiczne	6 „
3. Higiena szkolna	6 „
4. Wychowanie fizyczne	4 „
5. Organizacja szkolnictwa	10 „
6. Hospitowanie oraz omawianie lekcji i zajęć praktycznych	12 „

Razem 90 godz.

1. Psychologia pedagogiczna (20 god.).

Zasadnicze pojęcia i prawa psychologiczne, do których psychologia wychowawcza często się odwołuje. Ogólny podział zjawisk psychicznych, najważniejsze rodzaje wrażeń zmysłowych i ich stosunek do podnieć fizycznych. Główne stadia psychicznego rozwoju dziecka i młodzieży oraz stosunek tychże do rozwoju cielesnego.

Uzdolnienia i inteligencja w przeciwieństwie do nabytej wiedzy. Rozwój uczuć u młodzieży. Tworzenie się charakteru.

Psychologia grupy.

Różnice indywidualne i ich rola w uczeniu się. Współzależność dyspozycji psychicznych. Typy pracy. Selekcja młodzieży. Poradnictwo zawodowe.

Ekonomja i technika uczenia się. Zmęczenie szkolne.

Psychologia wychowawcy.

Podręczniki:

Wład. Witwicki—Zarys psychologii. Książnica Atlas.

H. Rowid—Psychologia pedagogiczna. Gebethner i Wolff Warszawa.

Coloin i Bagby—Postępowanie człowieka. Gebethner i Wolff 1930 r.

St. Baley—Psychologia wieku dojrzewania. Książnica Atlas.

St. Baley—Zarys psychologii w związku z rozwojem psychiki dziecka. Książnica Atlas r. 1935.

2. pedagogika (38 godz.).

a) Wychowanie (14 godz.)

Cele wychowania. Ogólne ideały wychowawcze, indywidualność, charakter i osobowość; cele społeczne wychowania; wychowanie a prądy kulturalne i społeczne.

Jak daleko sięga możliwość wychowania? Dziedziczność a wychowanie. Warunki społeczne wychowania.

Czynniki wychowania: 1) tkwiące w wychowanku (jego dyspozycje indywidualne, instynkty, nawyki). 2) tkwiące w otoczeniu (przyroda, otoczenie ludzkie, rodzina, rówieśnicy, szkoła, społeczeństwo, państwo).

Środki i dziedziny wychowania: nagrody i kary, posłuszeństwo a wolność, naśladowictwo i sugestia, wychowawcze znaczenie gier i zabaw, życie społeczne młodzieży, wychowanie religijno-moralne, obywatelsko-państwowe, estetyczno-praktyczne, samowychowanie. Wychowanie przez zawód i do zawodu.

b) Nauczanie (18 godz.).

Cele nauczania; wiadomości i umiejętności; zagadnienie formalnego i materialnego wykształcenia; nauczanie a wychowanie charakteru. Kształcenie zawodowe.

Ogólne zasady nauczania: zasada zainteresowania, samodzielności, indywidualizowania.

Formy nauczania: podawanie gotowych wiadomości i heurystyka.

Tok nauczania: teorie stopni formalnych, ich krytyka.

Plan nauczania: zasady, rządzące wyborem i układem materiału nauczania, koncentracja planu nauczania.

Organizacyjne warunki nauczania. Zmęczenie i odpoczynek. Praca uczniów domowa i szkolna. Uczenie, jak się uczyć. Samouctwo. Rozkład zajęć szkolnych. Organizacja pracy nauczyciela. Współpraca szkoły z domem rodzicielskim. Szkoła a społeczeństwo.

Uwaga: Przy omawianiu poszczególnych zagadnień dydaktycznych, prelegent wspólnie ze słuchaczami wysnuje wnioski praktyczne w odniesieniu do nauczania w szkołach zawodowych.

c) Współczesne prądy pedagogiczne (6 godz.).

Krótki przegląd najważniejszych prądów pedagogicznych, z uwzględnieniem wychowania w krajach anglo-saskich, we Włoszech, Niemczech i Rosji.

Podręczniki:

do a) F. W. Foerster—Szkoła i charakter. Gebethner i Wolff. Warszawa, albo

Mac Cunn—Kształcenie charakteru. Książnica Atlas.

H. Radlińska—Stosunek wychowawcy do środowiska społecznego, albo

J. S. Bystron—Szkoła jako zjawisko społeczne. Książnica Atlas.

Z. Mysłakowski—Państwo a wychowanie. 1935 r. Warszawa.

do b) B. Nawroczyński—Zasady nauczania. Książnica Atlas, albo

K. Sośnicki—Dydaktyka ogólna t. II Encyklopedji Wychowania.

do c) B. Nawroczyński—Główne prądy w pedagogice współczesnej. Rocznik Pedagogiczny S. II tom III, r. 1928 albo

B. Nawroczyński—Współczesne prądy pedagogiczne. Encyklopedia wychowania t. I.

3. Higijena szkolna (6 godz.).

Zasadnicze normy higieniczne co do powierzchni, objętości i stosunków oświetlenia, jakim powinny odpowiadać budynki szkolne.

Higijena pracy umysłowej, higijena czytania, pisanie, rysunków, zajęć warsztatowych, ćwiczeń cielesnych. Higijena wycieczek.

Propaganda higieny przez szkołę.

Najważniejsze choroby wieku szkolnego (zakaźne, ustrojowe i inne) i środki zapobiegawcze. Zwalczenie gruźlicy, alkoholizmu wśród młodzieży szkolnej. Choroby zawodowe i ochrona przed nimi. Zasady bezpieczeństwa pracy.

Rola lekarza szkolnego w szkole i sposoby współpracy z nim nauczyciela.

Opieka społeczna na terenie szkoły i udział w niej nauczyciela,

Jakie choroby są właściwe zawodowi nauczycielskiemu i jak się od nich nauczycielstwo ma ustrzec,

Najważniejsze rozporządzenia ministerjalne w sprawach higieniczno-szkolnych.

Podręcznik:

Dr. St. Kopczyński—Zasady higieny szkolnej, Wyd. Arcta. Warszawa 1924 r., str. 216.

4. Wychowanie fizyczne (4 godz.).

Cele i środki wychowania fizycznego.

Doniosłość wychowania fizycznego ze względu na dobro jednostki i Państwa. Wychowanie fizyczne, jako czynnik dążący do scharmonizowania rozwoju fizycznego, ulegającego często wpływom jednostronnych czynności przy wykonywaniu pracy zawodowej.

Główne zagadnienia wychowania fizycznego: uwzględnienie odrębności grup i jednostek, (płeć, wiek), sport w życiu młodzieży i t. p.

Podręcznik: prof. E. Piasecki — Wychowanie fizyczne. Warszawa. Polski Komitet Opieki nad dzieckiem 1930 r.

5. Organizacja szkolnictwa (10 godz.).

Postanowienia Konstytucji, dotyczące wychowania i szkolnictwa.

Współczesna organizacja władz szkolnych i szkolnictwa w Rzeczypospolitej Polskiej.

Organizacja szkolnictwa w głównych państwach Eurypy i Stanach Zjednoczonych ze szczególnem uwzględnieniem szkolnictwa zawodowego.

Myśli przewodnie programów szkół powszechnych.

Myśli przewodnie programów szkół średnich ogólnokształcących.

Programy szkół zawodowych.

Podręczniki:

Tekst Konstytucji.

Ustawa o ustroju szkolnictwa z dn. 11 marca 1932 r.

F. Śliwiński — Organizacja szkolnictwa w Polsce współczesnej. Książnica Atlas.

Rozporządzenie Ministra W. R. i O. P. o organizacji szkolnictwa zawodowego z dnia 21 listopada 1933 r.

Programy szkolne.

6. Hospitowanie oraz omawianie lekcji i zajęć praktycznych (12 godz.).

Hospitowanie lekcji z przedmiotów zawodowych, pomocniczych, ściśle z zawodem związanych oraz zajęć warsztatowych.

Omawianie lekcji i zajęć praktycznych,

a więc: celu, materiału nauczania, stosowanych metod, pomocy naukowych pracy uczniów i t. p.

Podręczniki: Program szkoły zawodowej, w której uczy dany nauczyciel.

Literatura podręcznikowa danego przedmiotu.

L E K T U R A.

L. p.	Autor	Tytuł
*) 1	Baumgarten F. dr.	Badanie uzdolnień zawodowych
2	Biegeleisen L. W.	Szkoła a gospodarstwo narodowe.
3	Claparède E.	Psychologia dziecka a pedagogia eksperymentalna.
4	"	Wychowanie funkcjonalne.
5	"	Poradnictwo zawodowe zasady i metody
*) 6	Czerwiński Sł.	O nowy ideał wychowawczy.
*) 7	Devey J.	Szkoła i dziecko.
*) 8	Devey J.	Szkoła i gospodarstwo
*) 9	Dougall W.	Psychologia grupy.
*) 10	Foerster Fr. W.	O wychowaniu obywatelskiem.
*) 11	"	Wychowanie i samowychowanie.
12	Hessen I.	Zasady pedagogiki.
*) 13	Kerschensteiner G.	Pojęcie szkoły pracy.
14	Kopczyński S. dr.	Higiena szkolna.
15	Kot St.	Historja wychowania.
16	"	Dzieje wychowania.
17	Librachowa M. dr.	Psychologia pedagogiczna (w ćwiczeniach)
18	"	Dziecko wsi polskiej—próba charakterystyki.
19	Łempicki prof. red.	Encyklopedia wychowania.
*) 20	Macewicz P.	Ocena przydatności do zawodu.
21	Mysłakowski Z. red. (Kursa, Pisarski, Grellerówna)	Wychowanie w środowisku małomiasteczkowym.
22	Nawroczyński B.	Swoboda i przymus w wychowaniu.
*) 23	"	Uczeń i klasa.
24	Osmólski Wł.	Teoria sprawności ruchowej.
25	Ostrowski J.	Żywa szkoła.
26	—	Oświata i wychowanie.
27	—	Polskie archiwum psychologii.
28	—	Roczniki pedagogiczne.
*) 29	Rowid H.	Szkoła twórcza.
*) 30	"	Środowisko i jego funkcja wychow. w związku z programem nauki.
*) 31	Rusk R.	Pedagogika eksperymentalna.

U w a g a: Książki oznaczone *) są szczególnie zalecone do przeczytania przed kursem pedagogicznym.

L. p.	A u t o r	T y t u ł
*) 32	Stephenson J.	Metoda projektów.
33	Stern W.	Inteligencja dzieci i młodzieży.
34	Suchodolski B.	Ideale kultury a prądy społeczne.
35	Szuman, Pieter, Weryński	Psychologia światopoglądu młodzieży.
36	Taubenszlag R.	Samorząd uczniowski, jako czynnik wychowania społecznego.
37	Zarzycki Lucjan	Charakter i wychowanie.
38	Ziemnowicz M.	Problemy wychowania współczesnego.
39	"	Rodzina a wychowanie państwowe.
40	Znaniński F.	Socjologia wychowania.

U w a g a: Książki oznaczone *) są szczególnie zalecone do przeczytania przed kursem pedagogicznym.

C Z Ę Ś Ć II.

Program kursu pedagogicznego dla instruktorów.

Cele i zadania konkursu:

a) zorientowanie instruktorów w organizacji szkolnictwa w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem szkolnictwa zawodowego i roli pracy warsztatowej w nauczaniu zawodu;

b) zapoznanie instruktorów z organizacją pracy w warsztatach szkolnych z uwzględnieniem zasadniczych wskazań dydaktyki i praktyki wychowawczej oraz higieny i bezpieczeństwa pracy.

Plan godzin.

- 1. Organizacja szkolnictwa . . . 10 godz.
- 2. Organizacja nauczania i wychowania w warsztacie szkolnym . 28 „
- 3. Higiena szkolna i wychowanie fizyczne . . . . . 6 „
- 4. Hospitowanie i omawianie zajęć warsztatowych . . . . . 24 „

Razem . . 68 godz.

1. Organizacja szkolnictwa (10 godzin).

Ogólne zorientowanie słuchaczy w ustroju szkolnictwa w Polsce.

Cele wychowawcze i dydaktyczne szkół ogólnokształcących i ich poziom nauczania. Organizacja szkolnictwa zawodowego. Zadania szkół zawodowych. Konstrukcja programów szkół zawodowych: ośrodek nauczania, ugrupowanie przedmiotów, cele i zadania poszczególnych grup przedmiotów. Rola zajęć warsztatowych w programach szkół zawodowych.

Podręczniki:

F. Śliwiński — Organizacja szkolnictwa w Polsce.

Materiały do organizacji Szkolnictwa Zawodowego.

2. Organizacja nauczania i wychowywania w warsztacie szkolnym (28 godzin).

Warsztat szkolny jako miejsce nauczania zawodu; warunki, jakim powinien on odpowiadać pod względem dydaktycznym, wychowawczym i zdrowotnym. Uczeń w warsztacie szkolnym, przydział pracy, udzielanie wskazówek przed rozpoczęciem pracy i podczas pracy, kontrola pracy i t.p. Stosunek instruktora do ucznia i wynikająca stąd potrzeba zrozumienia podstawowych zasad pedagogiki oraz znajomości rozwoju psychicznego i fizycznego młodzieży. Fazy rozwojowe młodzieży. Dobór prac odpowiedni do wieku i rozwoju młodzieży, uwzględniający stopniowanie trudności wykonywanych przedmiotów. Uwzględnianie, w możliwym zakresie, budzących się zainteresowań i zamiłowań młodzieży. Przyczyny, wywołujące zmęczenie, zniechęcenie i t. p.

Niebezpieczeństwo pracy.

Organizacja pracy w warsztacie szkolnym. Rodzaje i formy pracy indywidualnej, zbiorowej i zespołowej. Stosowanie zasad dydaktycznych przy podawaniu uczniom wyjaśnień indywidualnych i zbiorowych.

Korelacja pracy warsztatowej z nauką teoretyczną.

Wpływ wychowawczy pracy w warsztacie szkolnym na rozwój fizyczny i psychiczny przez wyrabianie: samodzielności, przedsię-

biorczości, poczucia porządku i ładu, dokładności, umiejętnej współpracy z innymi i t. p. Wartości wychowawcze organizacyi młodzieży i życia szkolnego. Samowychowywanie. Internat szkolny jako czynnik wychowawczy. Rola opiekuna internatu i metody wychowania stosowane w internacie.

Podręczniki:

St. Baley — Psychologia wieku dojrzewania.

K. Sośnicki — Dydaktyka ogólna.

3. Higijena szkolna i wychowanie fizyczne (6 godzin).

Higijena pomieszczeń szkolnych, ze szczególnem zwróceniem uwagi na urządzenia warsztatowe, mające na celu bezpieczeństwo i zdrowie uczniów.

Higijena osobista uczniów. Propaganda higijeny przez szkołę.

Higijena zajęć warsztatowych. Choroby zawodowe i ochrona przed nimi. Zasady bezpieczeństwa pracy. Doniosłość wychowania fizycznego ze względu na dobro jednostki i państwa. Wychowanie fizyczne, jako przeciwdziałanie ujemnym wpływom jednostronnej pracy zawodowej na rozwój fizyczny młodzieży.

Podręczniki:

Dr. St. Kopczyński — Zasady higieny szkolnej. Warszawa 1924 r. Arct.

E. Piasecki — Wychowanie fizyczne.

4. Hospitowanie i omawianie zajęć warsztatowych (24 godziny).

Hospitowanie zajęć warsztatowych.

Omawianie zajęć warsztatowych, a więc: organizacji pracy, celu, materiału nauczania, doboru przedmiotów, stosowanych metod, pomocy naukowych, pracy uczniów, jej tempa, jakości i t. p.

Podręczniki:

Program szkoły zawodowej, w której uczy dany instruktor.

Literatura podręcznikowa danego przedmiotu.

L E K T U R A.

L. p.	A u t o r	T y t u ł
1	Baumgarten F. dr.	Badanie uzdolnień zawodowych.
2	Biegeleisen L. W.	Szkoła a gospodarstwo narodowe.
3	Bystroń J. St.	Szkoła jako zjawisko społeczne.
4	Czerwiński St.	O nowy ideał wychowawczy.
5	Dougall W.	Psychologia grupy.
6	Foerster Fr. W.	O wychowaniu obywatelskiem.
7	"	Wychowanie i samowychowanie.
8	"	Szkoła i charakter.
9	Kerschnsteiner G.	Pojęcie szkoły pracy.
10	Łempicki prof. red.	Encyklopedia wychowania.
11	Macewicz P.	Ocena przydatności do zawodu.
12	Mysłakowski Z. red. (Kursa, Pisarski, Grellerówna).	Wychowanie w środowisku małomiasteczkowym.
13	Mysłakowski Z.	Państwo a wychowanie.
14	Nawroczyński B.	Swoboda i przymus w wychowaniu.
15	"	Uczeń i klasa.
16	"	Zasady nauczania.
17	Ostrowski J.	Żywa szkoła.
18	Rowid H.	Szkoła twórcza.
19	"	Psychologia pedagogiczna.
20	"	Środowisko i jego funkcja wychowawcza w związku z programem nauki.
21	Suchodolski B.	Ideały kultury a prądy społeczne.
22	Witwicki Wł.	Zarys psychologii.
23	Ziemnowicz M.	Problemy wychowania współczesnego.
24	"	Rodzina a wychowanie państwowe.

Załącznik 2 do zarządzenia Ministra W. R. i O. P. z dnia 29.XI. 1935 r. (Nr. III. U. Pr. 3787/35).

PROGRAM KURSU SPECJALNEGO, WPROWADZAJĄCEGO W ZAGADNIENIA SZKOLNICTWA ZAWODOWEGO.

Cel i zadania kursu.:

- 1) poznanie najważniejszych zagadnień gospodarstwa społecznego w ogólności, a zwłaszcza z dziedziny gospodarczej Polski, celem uwzględnienia nastawienia gospodarczego w nauczaniu i wychowaniu,
- 2) wyjaśnienia postulatów ustawy, statutów i programów szkół zawodowych,

- 3) zaznajomienie uczestników kursu z wy-
dawnictwami i czasopismami o treści
gospodarczej oraz zorientowanie w od-
powiadającej im potrzebom literaturze
gospodarczej.

Plan godzin.

A. Część ogólna.

1. Podstawy gospodarstwa społecz- nego na tle stosunków gospodar- czych w Polsce	8 godz.
2. Gospodarstwo społeczne Polski .	18 "
3. Zadania szkolnictwa zawodowego w dziedzinie gospodarczej (nowy ustrój szkolnictwa zawodowego w Polsce)	9 "
Razem . .	35 "

B. Część specjalna.

I. Dział szkolnictwa przemysłowego.

1. Przemysł i rzemiosło w Polsce współczesnej	32 godz.
2. Programy szkół przemysłowych .	6 "
3. Rola przedmiotów pomocniczych i niezwiązanych bezpośrednio z zawodem	18 "
Razem . .	56 godz.

II. Dział szkolnictwa handlowego.

1. Organizacja i technika handlu .	32 godz
2. Programy szkół handlowych . .	6 "
3. Rola przedmiotów pomocniczych i niezwiązanych bezpośrednio z za- wodem	18 "
Razem . .	56 godz.

III. Dział szkolnictwa rolniczego.

1. Rolnictwo i jego ustrój w Polsce współczesnej	32 godz.
2. Programy szkół rolniczych . . .	6 "
3. Rola przedmiotów pomocniczych i niezwiązanych bezpośrednio z za- wodem	18 "
Razem . .	56 godz.

IV. Dział szkolnictwa gospodarstwa domowego.

1. Gospodarstwo domowe w Polsce współczesnej	32 godz.
2. Programy szkół gospodarstwa do- mowego	6 "
3. Rola przedmiotów pomocniczych i niezwiązanych bezpośrednio z za- wodem	18 "
Razem . .	56 godz.

A. Część ogólna.

**I. Podstawy gospodarstwa społecznego na tle
stosunków gospodarczych w Polsce (8 godzin).**

- 1) Krótki zarys historii rozwoju gospo-
darstwa społecznego. Kierunki ekonomiczne.
- 2) Funkcje współczesnego gospodarstwa
społecznego:

- a) produkcja (produkcja surowca, jej roz-
wój i znaczenie, produkcja przetwórcza:
rzemiosło, chałupnictwo, przemysł fa-
bryczny — ekonomiczne i społeczne
znaczenie tych działów produkcji; ma-
szynizm i mechanizacja; kwestja ro-
botnicza);
- b) obieg (pieniądz, jego funkcje i środki
zastępcze; podstawy stałości pieniądza;
rynek pieniężny, kredyt);
- c) wymiana (wartość i cena, rynek towa-
rowy i jego organizacja, obroty mię-
dzynarodowe);
- d) dochód społeczny i spożycie (dochód
prywatny i społeczny, zagadnienie
podziału dochodu, stopa życiowa róż-
nych warstw społecznych, spożycie,
oszczędność).

3) Konjunktury i kryzysy gospodarcze.

Cechy charakterystyczne konjunktur
i kryzysów, kryzysy gospodarcze w prze-
szłości, współczesny kryzys gospodarczy, jego
przebieg i sposoby zwalczania w różnych
państwach.

II. Gospodarstwo społeczne Polski (18 godz.).

- 1) Ogólna charakterystyka położenia i wi-
doków rozwoju gospodarczego Polski na tle
gospodarki światowej.
- 2) Krótka charakterystyka różnych dzia-
łów gospodarstwa społecznego Polski z uwzglę-
dzeniem: stanu danej gałęzi gospodarczej,

warunków i widoków rozwoju, polityki gospodarczej na danym odcinku gospodarczym.

- a) Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla (sprawa własności, reforma rolna, stan kultury rolnej, produkcja i zbył, opłacalność produkcji, stan finansowy rolnictwa i ogrodnictwa),
  - b) rola gospodarki leśnej w życiu gospodarczym Państwa,
  - c) górnictwo, przemysł i rzemiosło (chałupnictwo), ich rozmieszczenie i stan, sprawa krajowych surowców; kartelizacja i wolna konkurencja; zagadnienie uprzemysłowienia kraju i samowystarczalności gospodarczej w dziedzinie przemysłowej,
  - d) elektryfikacja i krajowe źródła energii,
  - e) handel i komunikacja (komunikacja, handel wewnętrzny i zagraniczny, bilans handlowy, znaczenie handlowe dostępu do morza, kwestja ekspansji handlowej.
  - f) gospodarka finansowa Państwa.
- 3) Krótki zarys statystyki gospodarczej, ze szczególnem uwzględnieniem wykorzystania źródeł statystycznych (czytanie i użytkowanie wydawnictw Głównego Urzędu Statystycznego).
- 4) Omówienie rynku pracy ze stanowiska szkolnictwa zawodowego (zorientowanie słuchaczy, jakie gałęzie produkcji i obrotu w obecnych warunkach ekonomicznych i techniczno-wytwórczych mogą mieć zapotrzebowanie na pracowników wykwalifikowanych).

III. Zadania szkolnictwa zawodowego w dziedzinie gospodarczej. (Nowy ustrój szkolnictwa zawodowego w Polsce (9 godzin).

- 1) Znaczenie pracy kwalifikowanej i niekwalifikowanej we współczesnej wytwórczości i obrocie.
- 2) Drogi kształcenia pracowników kwalifikowanych (praktyka szkoły).
- 3) Rodzaje i stopnie szkół zawodowych według nowego ustroju oraz ich zadania.

Ilu członków pozyskałeś dla Towarzystwa Popierania Budowy Publicznych Szkół Powszechnych?

Część specjalna.

I. Dział szkolnictwa przemysłowego.

1. Przemysł i rzemiosło w Polsce współczesnej (32 godziny).

Struktura przemysłu i rzemiosła w Polsce i ich ogólne znaczenie dla rozwoju gospodarczego i kulturalnego kraju. Ustrój prawny rzemiosła. Dążenia rozwojowe przemysłu i rzemiosła. Popieranie przemysłu, rzemiosła i polityka przemysłowa. Organizacje przemysłowe i rzemieślnicze i ich udział w samorządzie gospodarczym.

Typy pracowników zatrudnionych w poszczególnych gałęziach przemysłu i rzemiosła oraz ich kwalifikacje i czynności:

- a) górnictwo węglowe, nafty, soli, rud różnych minerałów, hutnictwo żelaza i innych metali, przemysł metalowy, przetwórczy, przemysł elektryczny;
  - b) przemysł włókienniczy;
  - c) przemysł drzewny;
  - d) mineralny i technologiczno-chemiczny, garbarski;
  - e) budownictwo i miernictwo;
  - f) odzieżowy i galanterji;
  - g) papierniczy, poligraficzny i inne.
- Kształcenie pracowników.
Wycieczki.

2. Programy szkół przemysłowych (6 godz.).

Czynności i kwalifikacje pracowników, jako punkt wyjścia do ustalenia organizacji i programów szkół przemysłowych. Podbudowa programowa i warunki przyjęcia w poszczególnych stopniach szkół przemysłowych. Ośrodek nauczania. Ugrupowanie przedmiotów: a) zajęcia warsztatowe, b) przedmioty zawodowe ściśle zespolone z zawodem, c) przedmioty pomocnicze, d) przedmioty niezwiązane bezpośrednio z zawodem.

3. Rola przedmiotów pomocniczych i niezwiązanych bezpośrednio z zawodem (18 godzin).

Wyrabianie nastawienia zawodowego i gospodarczego w nauczaniu i w wychowywaniu w zakresie poszczególnych przedmiotów, ściśle związanych z zawodem oraz niezwiązanych bezpośrednio z zawodem, przez uwzględnianie, w miarę możliwości, w materiale nauczania wymienionych przedmiotów wiadomości spo-

łeczno-gospodarczych, a w szczególności tych, z którymi uczniowie mogą się spotkać w pracy zawodowej.

II. Dział szkolnictwa handlowego.

1. Organizacja i technika handlu (32 godz.).

Struktura handlu. Liczba i rodzaje przedsiębiorstw handlowych, wielkość obrotów, liczba pracowników handlowych.

Handel wewnętrzny i zagraniczny; zagraniczny-kontynentalny i zamorski.

Transport. Porty handlowe.

Handel hurtowy i detaliczny. System sklepów filjalnych. Spółdzielczość. Organizacja i technika poszczególnych form handlu (handel detaliczny, handel hurtowy, domy składowe, aukcje, giełdy i t. p.).

Rola kupca, jego cechy i kwalifikacje,

Czynności i kwalifikacje pracowników handlowych: a) zatrudnionych w sprzedaży, b) zatrudnionych w administracji.

Zawody pomocnicze w handlu.

Pomocnicze instytucje handlowe. Organizacje kupieckie.

Samorząd gospodarczy.

Aktualne zagadnienia z dziedziny handlu (usprawnienie handlu, rozwój handlu rolniczego, dowód uzdolnienia, kształcenie pracowników i t. p.).

Wycieczki.

2. Programy szkół handlowych (6 godzin).

Czynności i kwalifikacje pracowników, jako punkt wyjścia do ustalenia organizacji i programów szkół handlowych. Podbudowa programowa i warunki przyjęcia w poszczególnych stopniach szkół handlowych. Ośrodek nauczania, ugrupowanie przedmiotów.

3. Rola przedmiotów pomocniczych i niezwiązanych bezpośrednio z zawodem (18 godzin).

Wyrabianie nastawienia zawodowego i gospodarczego w nauczaniu i wychowaniu w zakresie poszczególnych przedmiotów, ściśle związanych z zawodem oraz niezwiązanych bezpośrednio z zawodem, przez uwzględnienie, w miarę możliwości, w materiale nauczania wymienionych przedmiotów wiadomości społeczno-gospodarczych, a w szczególności tych, z którymi uczniowie mogą się spotkać w pracy zawodowej.

III. Dział szkolnictwa rolniczego.

1. Rolnictwo i jego ustrój w Polsce współczesnej (32 godz.):

Warunki rozwoju rolnictwa w Polsce. Ustrój rolny, rodzaje i liczba gospodarstw — reforma rolna, jej cele i zadania, komasacja, parcelacja, meljoracje podstawowe.

Organizacja rolnictwa. Udział (ingerencja) rządu — udział czynnika społecznego, samorząd gospodarczy (izby rolnicze), samorząd terytorjalny (powiaty, gminy) organizacje rolnicze. Znaczenie pracy indywidualnej rolnika.

Produkcja rolna. Zasady produkcji, zarys techniki, wzajemna współzależność poszczególnych działów i produkcji w gospodarstwie rolnem (prod. roślinnej, zwierzęcej), ogrodnictwa i leśnictwa.

Intensywność i ekstensywność w gospodarstwach rolnych.

Udział produkcji rolnej w bilansie Państwa.

Przetwórstwo płodów rolnych. Przemysł rolny, jego znaczenie dla rozwoju i intensyfikacji rolnictwa. Drobne przetwórstwo.

Handel płodami rolnymi. Organizacja handlu rolniczego. Niedomagania handlu rolniczego. Udział spółdzielczości w handlu rolnym.

Kultura wsi polskiej—ogólna i zawodowa. Niedomagania wsi polskiej w tym zakresie.

Zadania szkolnictwa zawodowego rolniczego.

Typy pracowników zatrudnionych w rolnictwie i gospodarstwie domowym.

Czynności i kwalifikacje tych pracowników. Kształcenie pracowników.

Wycieczki.

2. Programy szkół rolniczych (6 godzin).

Czynności i kwalifikacje pracowników, jako punkt wyjścia do ustalenia organizacji i programów szkół rolniczych i gospodarstwa domowego. Podbudowa programowa i warunki przyjęcia w poszczególnych stopniach szkół. Ośrodek nauczania. Ugrupowanie przedmiotów.

3. Rola przedmiotów pomocniczych i niezwiązanych bezpośrednio z zawodem (18 godzin).

Wyrabianie nastawienia zawodowego i gospodarczego w nauczaniu i w wychowaniu w zakresie poszczególnych przedmiotów, ści-

śle związanych z zawodem oraz niezwiązanych bezpośrednio z zawodem, przez uwzględnianie, w miarę możliwości, w materiale nauczania wiadomości społeczno-gospodarczych, a w szczególności tych, z którymi uczniowie mogą się spotkać w pracy zawodowej.

IV. Dział szkolnictwa gospodarstwa domowego.

1. Gospodarstwo domowe w Polsce współczesnej (32 godzin).

Rola gospodarstwa domowego w życiu gospodarzem Państwa. Liczebność gospodarstw rodzinnych i zbiorowych.

Znaczenie gospodarstwa domowego pod względem kulturalnym (wychowanie moralne, obywatelskie, zdrowie sił pracowniczych i obronnych Państwa, rozwój uzdolnień). Gospodarstwo domowe a praca zawodowa kobiet. Gospodarstwo domowe w zakładach opieki społecznej, zakładach wychowawczych, lecznicach. Gospodarstwo domowe jako przemysł hotelarski i gastronomiczny. Znaczenie spółdzielczości dla gospodarstwa domowego. Organizacje gospodyń domu, instytucje naukowe. Organizacje zawodowe pracowników gospodarstw domowych, przemysłu hotelarskiego i gastronomicznego. Samorząd gospodarzy. Praca zawodowa. Typy pracowniczek i pracowników zatrudnionych w gospodarstwie domowym. Kwalifikacje i czynności tych pracowników.

2. Programy szkół gospodarstwa domowego (6 godzin).

Czynności i kwalifikacje pracowników, jako punkt wyjścia do ustalenia organizacji i programów szkół gospodarstwa domowego. Podbudowa programowa i warunki przyjęcia w poszczególnych stopniach szkół. Ośrodki nauczania. Ugrupowanie przedmiotów.

3. Rola przedmiotów pomocniczych i niezwiązanych bezpośrednio z zawodem (18 godzin).

Wyrabianie nastawienia zawodowego i gospodarczego w nauczaniu i w wychowaniu w zakresie poszczególnych przedmiotów, ściśle związanych z zawodem oraz niezwiązanych bezpośrednio z zawodem, przez uwzględnianie, w miarę możliwości, w materiale nauczania wiadomości społeczno-gospodarczych, a w szczególności tych, z którymi uczniowie mogą się spotkać w pracy zawodowej.

L E K T U R A.

L. p.	A u t o r	T y t u ł
1	Radziszewski Henryk Prof. Dr.	Podręcznik ekonomii politycznej.
2	Biegeleisen Dr.	Szkoła a gospodarstwo narodowe.
3	Studencki	Studjum porównawcze nad uzdolnieniem młodzieży polskiej i innych narodowości.
4	Cezak	Wykształcenie ekonomiczne a rozwój mocarstwowy Polski.
5	Battaglia Roger Dr.	Dobrobyt społeczeństwa a wychowanie.
6	Lehman E. Dr.	Wychowanie do pracy.
7	Wydawnictwo Ligi Pracy	Praca podstawą dobrobytu.
8	Drzewiecki P.	O wychowanie gospodarze.
9	Płasiński Cecyljan	Rzemiosło w Polsce współczesnej.
10	Koschembahr Łyskowski Prof.	Cele i zadania polityki społecznej.
11	Drecki Jerzy Inż.	Organizacja pracy, produkcji i zbytu.
12	Starzyński Stefan	Rola Państwa w życiu gospodarzem.
13	Starzyński Stefan	Życie gospodarze a ustrój Państwa.
14	Gide Charle	Zasady ekonomii.
15	Ciro Leopold	Zasady ekonomii.
16	Korowicz Z. Dr.	Polityka przem.-handl.
17	Wojciechowski St.	Kooperacja w rozwoju historycznym.
18	Cichocka-Petrażycka	Geografia gospodarza.
19	Bronikowski	Drogi postępu chłopca polskiego.
20	Mikulowski-Pomorski Józef Prof. i Kobyliński Z.	Czem jest P. R.
21	Wydawn. Min. W. R. i O. P.	Materiały do organizacji szkolnictwa zawodowego.
22	Korowicz Z. Dr.	Polityka agrarna.
23	Ścibor-Rylski E.	Zarys ekonomii rolniczej
24	Ernest Laur Dr.	Wstęp do ekonomiki gospodarstwa wiejskiego.

CZASOPISMA O TREŚCI GOSPODARCZEFJ.

1. Polska gospodarza,
2. Przegląd Spółdzielczy,
3. Tygodnik Handlowy,
4. Rzemiosło,
5. Mały rocznik statystyczny,
6. Agronomja społeczna i szkolnictwo rolnicze.

Płaćmy regularnie składki członkowskie do Towarzystwa Popierania Budowy Publicznych Szkół Powszechnych i zdobywajmy nowych członków.

14

MINISTERSTWO
WYZNAŃ RELIGIJNYCH
I OŚWIECENIA PUBLICZNEGO

Warszawa

OKÓLNİK Nr. 110.

z dnia 28 listopada 1935 r. (I R.—9303/35).

o opłatach za dyplomy nauczycieli szkół zawodowych.

Tytułem zwrotu wydatków, związanych ze sporządzaniem dyplomów dla nauczycieli, którym w myśl art. 16 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 października 1932 r. o kwalifikacjach zawodowych do nauczania w szkołach i na kursach zawodowych (Dz. U. R. P. Nr. 91 z r. 1932, poz. 774) zostaną przyznane tego rodzaju kwalifikacje, Ministerstwo ustala opłatę w wysokości 5 zł. (pięć złotych) za dyplom oraz opłatę w wysokości 12 zł. (dwanaście złotych) za duplikat dyplomu.

Powyższe opłaty winny osoby zainteresowane wpłacać za pośrednictwem P. K. O. na konto czekowe Centralnej Księgowości Ministerstwa Skarbu Nr. 30.400, deklarując je na fundusz specjalny Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego pod nazwą „Taksa administracyjna“.

Wypełniając skarbowy blankiet nadawczy, który można otrzymać w kasach P. K. O. i w każdym urzędzie pocztowym, należy pisać w miejscu, przeznaczonym na wskazanie numeru konta i nazwy urzędu skarbowego, „Nr. 30.400“ „Centralnej Księgowości Ministerstwa Skarbu“, w wierszu, przeznaczonym na określenie tytułu wpłaty—„opłata za dyplom nauczyciela szkół zawodowych“ względnie „opłata za duplikat dyplomu nauczyciela szkół zawodowych“, w wierszu, przeznaczonym na wskazanie urzędu, na rzecz którego należność przypada,— Fundusz specjalny Ministerstwa W. R. i O. P. p. n. „Taksa administracyjna“.

Prócz opłaty w kwocie 12 zł., ustalonej tytułem zwrotu wydatków związanych ze sporządzeniem duplikatu, zainteresowani uiszczają przy odbiorze duplikatu opłatę stemplową znaczkami w wysokości, przewidzianej w przepisach o opłatach stemplowych. Otrzy-

mane znaczki Kuratorja naklejają na wydawnym duplikacie i kasują.

Równocześnie okólnik Nr 36 z dnia 9 marca 1932 r. R—2195/32 — (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr 1, poz. 7) anuluje się.

Kierownik Ministerstwa:

(—) *K. Chyliński.*

15

MINISTER
WYZNAŃ RELIGIJNYCH
I OŚWIECENIA PUBLICZNEGO

Warszawa

OKÓLNİK Nr. 100

z dnia 30 listopada 1935 r. (I. R. 8368/35)

w sprawie zmiany § 2 Przepisów Rachunkowo Kasowych dla Dyrekcji (Kierownictw) Państwowych Gimnazjów, Zakładów Kształcenia Nauczycieli, Szkół Zawodowych, Rolniczych, Sztuk Zdobniczych i Przemysłu Artystycznego oraz Szkół Specjalnych.

W związku z okólnikami Nr. Nr. 97, 98 i 99 z dnia 30 listopada 1935 r. (I. R. 8368/35) w sprawie zmian niektórych postanowień w zarządzeniach o opłatach szkolnych w państwowych instytucjach nauczycielskich, szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich oraz przy egzaminach eksternów w państwowych szkołach zawodowych — § 2 Przepisów Rachunkowo-Kasowych, wprowadzonych w życie okólnikiem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Nr. 107 z dnia 12 lipca 1934 r. (Dz. Urz. Ministr. W. R. i O. P. Nr. 6—7 z dnia 31 lipca 1934 r., poz. 101), otrzymuje brzmienie następujące:

„Opłaty stemplowe od dublikatów świadectw (dyplomów), przewidziane w ustawie o opłatach stemplowych, uiszczają zainteresowane strony znaczkami stemplowymi, które Dyrekcja (Kierownictwa) naklejają na duplikacie i kasują“.

Powyższa zmiana obowiązuje od dnia ogłoszenia.

Kierownik Ministerstwa:

(—) *K. Chyliński.*

16

OKÓLNIK

Kuratora Okręgu Szkolnego Wileńskiego

z dnia 18 grudnia 1935 r. N. 0.42187/35.

do PP. Inspektorów Szkolnych, Prezesów Komisji Egzaminacyjnych oraz Nauczycieli publicznych szkół powszechnych w Okręgu

w sprawie dwuletniej nieprzerwanej pracy przed przystąpieniem do egzaminu praktycznego.

Na podstawie pisma Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 12 grudnia 1935 r. Nr. BP. 6455/35 wyjaśniam, że przez dwuletnią nieprzerwaną pracę nauczycielską, o której mowa w ust. 1 art. 8 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. o kwalifikacjach zawodowych nauczycieli publicznych szkół powszechnych (Dz. U. R. P. Nr. 28, poz. 258) rozumie się faktyczne pełnienie obowiązków służbowych w szkole w ciągu 2-let lat.

Za przerwę w faktycznym pełnieniu tych obowiązków nie uważa się:

1) czasu niepełnienia służby z powodu feryj letnich i zimowych,

2) czasu niepełnienia służby z innych powodów, o ile czas ten nie wynosi w sumie więcej, niż 2 miesiące; jeśli czas ten przekracza 2 miesiące, to przewidziany zasadniczo okres 2-letni przedłuża się o czas przerwy, przewyższającej 2 miesiące.

Powyższy sposób zaliczania czasu pracy przed przystąpieniem do egzaminu praktycznego odnosi się zarówno do nauczycieli etatowych i kontraktowych, jako też do bezpłatnych praktykantów w publicznych szkołach powszechnych.

Kurator Okręgu Szkolnego:

(—) *K. Szelągowski.*

Rozwój i siła T—wa P. B. P. S. P. — to nowe, słoneczne izby szkolne, to zdrowie i siła działwy i nauczyciela.

17

OKÓLNIK

Kuratora Okręgu Szkolnego Wileńskiego

z dnia 18 stycznia 1936 r. N. O. 40084/35

Do P. P. Dyrektorów i Kierowników wszystkich szkół w Okręgu.

w sprawie popierania krajowych surowców oleistych.

Zgodnie z pismem Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 16.XI. 1935 Nr. I-Praw. 1412/9/35 oraz z pismem Ministerstwa Przemysłu i Handlu z dnia 5.X. 1935 Nr. PW II-10/108 na podstawie uchwały Komitetu Ekonomicznego Ministrów z dnia 4 lipca 1935 r. w sprawie poparcia zbytu krajowych surowców tłuszczowych polecam dokonywać bezpośrednio zakupu olejów, tłuszczów roślinnych i pokostu, bądź wyrobów opartych na olejach i tłuszczach, pochodzących wyłącznie z tych olejarni, które zawarły z organizacjami rolniczymi umowę na odbiór krajowych nasion oleistych.

Powyższe zarządzenie zmierza do zapewnienia pierwszeństwa olejarniom, które przyjęły na siebie zobowiązania, związane z akcją Rządu preferencji dla krajowych surowców oleistych, oraz wykluczenie z udziału w dostawach dla instytucji państwowych olejarni, które w tej akcji nie uczestniczą.

Załączam wykaz olejarni, które zawarły umowę.

Kurator Okręgu Szkolnego:

(—) *K. Szelągowski.*

WYKAZ OLEJARNI,

które zawarły umowę na zakup krajowych nasion oleistych.

1. Union S. A. w Gdyni
2. Kurlandzka Olejarnia w Wilnie, Słowackiego 28
3. Śląska Olejarnia Kołłontay w Katowicach—Brynów
4. Fr. Woyton w Toruniu, Grudziądzka 15
5. Gdańska Wytwórnia Olejów w Gdańsku
6. Chemart w Warszawie, Pl. Żelaznej Bramy 2
7. Białol w Białymstoku, Cieszyńska 2
8. Kresowa Olejarnia Parowa w Wilnie, Ponnarska 5

9. Tiegenhöfer Oelmühle w Gdańsku
10. Olivum w Gdańsku
11. P. Hoffmann i Sp. w Bielsku
12. Sz. A. Cuperfain i Synowie w Kowlu, Lucka 79
13. M. Wrocławski i Co. w Gdańsku
14. Józef Lauterpacht w Żółkwi
15. J. D. Potoka Synowie w Małobądzii
16. Br. Gold w Baranowiczach
17. W. Szperling w Płocku
18. Kantorja w Warszawie, Niecała 4
19. Rolnicza Spółka Olejarska w Poznaniu, Sew. Mielżyńskiego 7
20. Poleska Olejarnia w Brześciu n/B., Sobieskiego 99
21. S. Gold w Wysokiem Litewskim.

18

O K Ó L N I K

Kuratora Okręgu Szkolnego Wileńskiego

z dnia 22 stycznia 1936 r. N. O. 1779/36.

do P. P. Inspektorów Szkolnych, Dyrektorów, Kierowników i Nauczycieli wszystkich szkół w Okręgu

w sprawie propagandy wstrzemięźliwości od alkoholu w szkołach.

W związku z organizowanym przez Polską Ligę Przeciwalkoholową w dniach od 1—8 lutego 1936 r. „Tygodniem Propagandy Trzeźwości celem pogłębienia akcji uświadamiania przeciwalkoholowego działwy i młodzieży szkolnej zarządzam na podstawie pisma Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 15 stycznia 1936 NI.-WF. 49/36, by w miesiącu lutym we wszystkich szkołach poświęcono sprawie alkoholizmu pogadankę lub lekcję szkolną, ewentualnie by urządzono na temat zwalczania alkoholizmu wykład wspólny, którego wygłoszenia podejmie się lekarz szkolny (tam, gdzie są czynni) lub jeden z nauczycieli.

Jednocześnie podaję do wiadomości, że podobnie jak w latach ubiegłych Polska Liga Przeciwalkoholowa w Poznaniu celem zachęcenia uczniów do głębszego zajęcia się zagadnieniem alkoholizmu ogłasza konkurs na najlepsze opracowanie tematu: „Trzeźwość w życiu rodziny”. Uczniowie, którzy zechcą wziąć udział w konkursie winni przesłać swoje opracowania za pośrednictwem dyrekcji szkół

do Zarządu Polskiej Ligi Przeciwalkoholowej w Poznaniu (ul. Podgórna 12 b. m. 8) do dnia 1 marca b. r. Nadesłane prace oceni komisja fachowa z grona nauczycieli-abstynentów, najlepsze zaś wynagrodzi Liga nagrodami w postaci książek. Wynik konkursu poda Liga Kuratorjum i zainteresowanym szkołom do wiadomości. Jednocześnie nadmieniam, że w roku ubiegłym nadesłano z 49 szkół 151 wypracowań, z których nagrodzonych zostało 15.

W związku z organizacją „Tygodnia Propagandy Trzeźwości” zwracam się w końcu z apelem do Nauczycielstwa szkół powszechnych, by czynnie współdziałało w akcji uświadamiania przeciwalkoholowego, prowadzonej przez organizacje społeczne.

Kurator Okręgu Szkolnego:

(—) *K. Szelański.*

19

K O M U N I K A T Y.

Wymagania przy egzaminie wstępnym na studja w Państwowym Instytucie Nauczycielskim.

Dla osób chcących przygotować się do egzaminu na studja w Państwowym Instytucie Nauczycielskim podaje Dyrekcja następujące informacje—niezależnie od późniejszego ogłoszenia konkursu na urlopy dla osób starających się o przyjęcie do Instytutu.

1) O przyjęcie do Instytutu mogą ubiegać się kierownicy (czki), nauczyciele (ki) stali publicznych szkół powszechnych, szkół ćwiczeń, szkół specjalnych z ukończonym najpóźniej w r. 1933 Wyższym Kursem Nauczycielskim lub innymi analogicznymi studjami, mający dodatnią ocenę pracy zawodowej i wykazujący szczególne uzdolnienie i zamiłowanie pedagogiczne oraz społeczne w pracy szkolnej. Przeprowadzone obserwacje względnie badania nad dziećmi z zakresu swych specjalnych zainteresowań, ujęte w sprawozdanie należy załączyć do podania o przyjęcie.

2) Kandydaci powinni posiadać znajomość jednego z języków obcych (francuski,

niemiecki, angielski) w stopniu umożliwiającym korzystanie z literatury naukowej w danym języku. Należy posiadaną znajomość pogłębiać przez czytanie łatwiejszej lektury.

3) Przy kollokwium wstępnym wymagana będzie znajomość ustawy o ustroju szkolnictwa z 11 marca 1932 r., statutu szkoły powszechnej i programów szkół III stop. oraz orientowanie się w dozwolonych dla szkół powszechnych podręcznikach szkolnych i księgozbiornie do lektury dziatwy szkolnej.

4) Z lektury psychologiczno-pedagogicznej należy przypomnieć sobie przerobione względnie wymagane z tego zakresu książki na Wyższym Kursie Nauczycielskim, z w szczególności powtórzyć:

1) J. Wł. Dawid — Inteligencja wola i zdolność do pracy.

2) Karpowicz — Wybór pism (wybrać szczególnie interesujące dla siebie zagadnienia).

3) Nawroczyński — Swoboda i przymus w wychowaniu.

4) Dewey — Moje pedagogiczne credo — Szkoła i społeczeństwo. Szkoła i dziecko.

5) Green — Psychanaliza w szkole oraz Marzenia na jawie.

6) Piaget — Mowa i myślenie u dziecka oraz Jak sobie dziecko świat przedstawia.

7) Znaniecki — Socjologia wychowania (przynajmniej t. 1).

8) Bystron — Szkoła jako zjawisko społeczne.

Z innych książek zaleca się:

Hessen — Podstawy pedagogiki.

St. Baley — Zarys psychologii w związku z rozwojem psychiki dziecka (szczególnie pomocna do powtórzenia psychologii).

B. Suchodolski — Kultura i osobowość (przynajmniej rozdz. Etyka i wychowanie).

Metoda pracy: W przepracowaniu wymienionej lektury nie chodzi o zapamiętanie całości książki jednej, czy drugiej, lecz syntetyczne ujęcie opracowanego przez autora pewnego zagadnienia i umiejętność przedstawienia go na kollokwium. Można również wybrać pewne problemy — ważne w życiu i pracy szkolnej — i opracować je na podstawie dobranej literatury różnych autorów.

W związku z powtórzeniem psychologii należy również przypomnieć sobie wiadomości z nauki o człowieku i higieny na pod-

stawie podręcznika Sosnowskiego, Wyhowskiego ewentualnie Kopczyńskiego „Krótki podręcznik higieny szkolnej” lub innego, który kandydat posiada.

Przygotowanie w całości winno wykazać orientowanie się we współczesnych kierunkach pedagogicznych oraz umiejętność opracowania wybranych zagadnień.

Przy wyborze metody przygotowania się przez przestudjowanie wybranych książek — obowiązuje przynajmniej 2 z podanych wyżej, przy wyborze metody przestudjowania problemów — obowiązuje znajomość 2 do 3-ch zagadnień opracowanych na podstawie szerszej literatury.

(Nr. II S—6983/35).

Egzaminy eksternów z kursu sześciu klas gimnazjum ośmioklasowego będą się odbywały do końca roku szkolnego 1937/38. Natomiast egzaminy eksternów z kursu czteroletniego gimnazjum rozpoczną się po ukończeniu roku szkolnego 1936/37, t. j. nie wcześniej, jak w jesieni 1937 r.

Nr. II. 643/36.

Wileński Komitet Okręgowy T-wa Popierania Budowy Publicznych Szkół Powszechnych przypomina, że Zarządy Kół T-wa winny do dnia 1 lutego r. b. nadesłać do właściwych Komitetów Obwodowych sprawozdania w 2 egz. za II półrocze (roczne) w/g. wzoru Nr. 15 (Instr. Zarz. Gł., część I, rozdz. III, punkt 42). Zarząd Komitetu Okręgowego zastrzega, że termin ten nie może być w żadnym wypadku przekroczony.

Zarządy Komitetów Obwodowych T-wa winny do końca lutego r. b. nadesłać do Komitetu Okręgowego sprawozdania roczne z obwodu w/g. wzoru Nr. 17 z dołączeniem po jednym egz. spraw. kół. (Inst. Zarz. Gł., część II, rozdz. II, punkt 6. W tym samym terminie winny Zarządy Komitetów Obwodowych nadesłać odpisy protokółów z Ogólnego Zgromadzenia i wnioski w sprawach T-wa.

Ogólne zwyczajne zgromadzenia Kół winny odbyć się w styczniu, Komitetów Obwodowych w lutym.

Jednocześnie Komitet Okręgowy prosi

Zarządy Kół, by osoby dokonywujące wpłaty na konto czekowe Komitetu Okręgowego Nr. 144.200, wymieniały nazwę i numer koła, od którego pochodzi wpłata oraz podawały na odwrocie środkowej części blankietu P. K. O. dokładne pochodzenie przekazywanych kwot. Komitet przypomina również, że w myśl Instrukcji (część I. rozdz. III, punkt 32) wpłaty winny być dokonywane każdorazowo z chwilą, gdy suma posiadanych przez Koło pieniędzy dosięgnie 10 zł.; przechowywanie większych kwot jest bezwzględnie wzbronione.

Zarząd Komitetu Okręgowego podaje do wiadomości, że Zarząd Główny T-wa w Warszawie zakomunikował pismem z dnia 8-go stycznia r. b. Nr. 4/183/36 o obniżeniu składki członków zwyczajnych do 2-ch złotych rocznie z ważnością od dnia 1 stycznia 1936 r.

STYPENDJA FACHOWE

z dziedziny przemysłu rolno-spożywczego w Stanach Zjednoczonych.

Kontynuując zapoczątkowaną w roku bieżącym akcję, mającą na celu umożliwienie osobom pracującym w dziedzinie krajowego przemysłu rolno-spożywczego pogłębienie fachowych wiadomości, Fundacja Kościuszkowska w New Yorku, w porozumieniu z Państwowym Instytutem Eksportowym i Związkiem Izb Przemysłowo-Handlowych w Warszawie, zamierza ponownie uruchomić na r. 1936 stypendja na studia fachowe w Stanach Zjednoczonych.

Stypendyści w czasie rocznego pobytu w Stanach Zjednoczonych będą mieli sposobność zapoznać się z najnowszymi zdobyczami naukowymi, stosowanymi w amerykańskim przemyśle spożywczym, oraz pewien czas przepracują w odpowiednich zakładach przetwórczych dla praktycznego zorientowania się w metodach pracy.

Kandydaci na stypendystów winni wykazać się odpowiednim przygotowaniem fachowym, doskonałą znajomością języka angielskiego i zobowiązać się, że po wykorzystaniu stypendjum będą pracowali w danym dziale przemysłu w Polsce, przyczem wytyczną winno być nie naśladowanie metod amerykańskich, lecz przystosowanie poczynionych obserwacji do warunków polskich.

Fundacja wraz z zainteresowanymi czyn-

nikami w kraju zapewnia stypendyście wystarczające, lecz skromne utrzymanie w Stanach Zjednoczonych, w formie rocznego stypendjum w wysokości \$ 1.000, oraz opiekę i wszelkie ułatwienia przy wynalezieniu odpowiednich praktych w czołowych zakładach amerykańskich.

Na rok 1936 zamierzone jest uruchomienie stypendjów w następujących działach:

- 1) Chłodnictwo dla zapoznania się z zastosowaniem chłodnictwa dla celów przemysłu spożywczego, z wyłączeniem natomiast działu instalowania urządzeń chłodniczych.
- 2) Przemysł konserwowy owocowo-warzywny i przygotowanie surowców ogrodniczych do obrotu handlowego.
- 3) Przemysł mięsny ze specjalizacją w jednym z następujących działów (do wyboru):
  - a) wędliniarstwo, peklowanie i obróbka jelit,
  - b) konserwy mięsne i peklowanie,
  - c) zużytkowanie ubocznych produktów uboju,
  - d) konserwy drobiowe.
- 4) Mikrobiologia w zakresie przemysłu konserw roślinnych, zwierzęcych i nabiału.

Stypendyści będą pracowali zależnie od swojej specjalności w ciągu roku począwszy od jesieni 1936 r. naprzemian w odpowiednich zakładach naukowo-badawczych, oraz praktycznie w przemyśle, jako pracownicy fizyczni.

Warunki uzyskania stypendjum.

Kandydaci winni wykazać się:

- 1) ukończeniem wyższego zakładu naukowego i teoretycznym przygotowaniem w swej specjalności a więc:
  - a) dla działu chłodnictwa znajomością metod produkcji i przygotowania surowców, do których może mieć zastosowanie chłodnictwo i technologii środków spożywczych,
  - b) dla działu przemysłu konserwowego owocowo-warzywnego studja naukowe w zakresie produkcji artykułów ogrodniczych i ich technologia,
  - c) dla działu przemysłu mięsnego znajomość hodowli inwentarza żywego i technologii artykułów zwierzęcych,
  - d) dla działu mikrobiologii wyższe studja w zakresie mikrobiologii i chemii oraz dłuższa praktyka analityczno-laboratoryjna,

- 2) biegłą znajomość języka angielskiego w słowie i piśmie, oraz znajomością literatury fachowej polskiej i zagranicznej,
- 3) odbyciem praktyki w odpowiednim dziale przemysłu krajowego,
- 4) zobowiązaniem się do przestrzegania zgóry ułożonego planu pracy fachowej w Stanach Zjednoczonych i pracowania po powrocie do kraju w odpowiednim dziale przemysłu w sposób, umożliwiający ogółowi zużytkowanie poczynionych obserwacji fachowych,
- 5) posiadaniem odpowiednich kwalifikacji fizycznych, umożliwiających pracę fizyczną i laboratoryjną.

Podania wraz z załączonymi odpisami świadectw z ukończonych studjów i odbytych praktyk i krótkim życiorysem, należy kierować pod adresem Państwowego Instytutu Eksportowego, Warszawa, Elektoralna 2.

Termin zgłoszeń upływa z dniem 15-go marca 1936 r. (Zgłoszenia przysyłać za pośrednictwem Izby Przemysłowo-Handlowej w Wilnie ul. Mickiewicza 32—do dnia 15 lutego 1936).

Instytut wspólnie ze Związkiem Izb Przemysłowo-Handlowych będzie udzielał wszelkich bliższych informacji w sprawie stypendjów. Po upływie powyższego terminu odbędzie się komisyjne zbadanie zgłoszonych kandydatur.

O wyborze decydują wyłącznie kwalifikacje kandydata.

Pracownia zajęć praktycznych przy szkole powszechnej w Wilejce wyrabia pomoce naukowe do matematyki, a mianowicie: **cyrkle, kątomierze i linje metrowe i ekierki**. Cena kompletu 1 zł. 65 gr.

Drukarnia Państwowa w Warszawie pisemem z dnia 27 grudnia 1935 Nr. 6656/k powierzyła Księgarni Spółdzielczej Nauczycielskiej w Wołkowysku **sprzedaż świadectw i druków szkolnych** na przeciąg jednego roku t. j. do dnia 1. I. 1937 r.

Nr. O. 43419/35.

Wycieczki na Górny Śląsk.

Ministerstwo Przemysłu i Handlu pisemem z dn. 9.X.35 r. N. L. G. M. P. VIII 89 zawiadomiło, że wobec tego, że nadmierna ilość wycieczek na Śląsk, jak również wycieczki

masowe, poza niebezpieczeństwem, na które mogą być narażeni członkowie tych wycieczek, sprawiają wielkie trudności dla kierownictwa zakładów przemysłowych przez absorbowanie personelu technicznego oprowadzaniem tych wycieczek, przemysł śląski został zmuszony do uregulowania tej sprawy przez ograniczenia polegające na następujących wytycznych:

1. Umożliwiać wycieczki należy tylko takim zakładom i instytucjom, które mogą mieć rzeczywiste zainteresowanie, t. zn. takim, których rodzaj działalności lub zakres studjów wiąże się z zakresem produkcji danego zakładu.

2. W myśl powyższego należy wyeliminować od zwiedzania zakładów dzieci szkół powszechnych i średnich ogólnokształcących, wreszcie młodzież poniżej lat 16-tu.

3. Ilość uczestników poszczególnych wycieczek nie powinna przewyższać 40 osób.

W celu wykonania tych zaleceń Związek Pracodawców Górnośląskiego Przemysłu Górniczo-Hutniczego w Katowicach utworzył *referat wycieczkowy*, który ma za zadanie uzgadnianie terminów wszelkich wycieczek, pragnących zwiedzać huty żelaza i metali, oraz zakłady chemiczne i elektrownie na Śląsku.

Związek Pracodawców prosi, aby wszelkie *zgłoszenia* na zwiedzanie tych zakładów przemysłowych kierowane zostały pod adresem Związku Pracodawców Górnośląskiego Przemysłu Górniczo-Hutniczego, Katowice, ul. J. Ligonja 7, uwzględniając następujące wytyczne:

1. Zgłaszanie wycieczek do Związku Pracodawców powinno nastąpić przynajmniej na dwa tygodnie przed terminem wycieczki.

2. Możliwość zwiedzenia zakładu przemysłowego przez wycieczkę będzie zapewniona jedynie po otrzymaniu przez organizatorów wycieczki piśmiennego zawiadomienia Związku Pracodawców, w którym będą dokładnie podane data i godzina zwiedzenia danego zakładu przemysłowego.

3. Wycieczki powinny punktualnie zjawiać się w czasie i w miejscu wyznaczonym przez Związek Pracodawców.

4. Zwiedzanie zakładów przemysłowych może się odbywać tylko w godzinach rannych, zaś hut cynku w godzinach popołudniowych (godz. 14).

5. Wyklucza się od zwiedzania dni przed-
święteczne i świąteczne.

6. Zakłady przemysłowe zastrzegają so-
bie, że pomimo ustalonych terminów wycie-
czek, mogą być w danym dniu nieczynne.

Wydalenie ze szkół.

Ministerstwo W. R. i O. P. zawiadomiło,
że Abraham Tym, b. uczeń kl. VIII państwo-
wego gimnazjum im król. Zofji w Sanoku,
urodzony 25 sierpnia 1918 r. w Sanoku, nie
może być przyjęty do jakiegokolwiek szkoły
na terenie Rzeczypospolitej, ani też dopusz-
czony do jakiegokolwiek egzaminu bez ze-
zwolenia Ministerstwa W. R. i O. P. (Nr. II
S—6783/35).

Nr. 0.42974/35.

20

Komunikaty o wydawnictwach.

Kuratorjum O. S. zaleca nabycie do bi-
bliotek szkolnych i oświaty pozaszkolnej
książki mjr. dr. Wacława Lipińskiego p. t.
„**Wielki Marszałek**” wydanej nakładem księ-
garni Gebethnera i Wolffa w Warszawie.

Ministerstwo W. R. i O. P. zwraca uwagę
szkół i podległych urzędów na wydany sta-
ranem Towarzystwa Przyjaciół Związku Strze-
leckiego, Warszawa, Hortensja 7, **portret Pana
Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych, Gen.
Dyw. Edwarda Rydza-Śmigłego**, z Jego auto-
grafem.

Cena portretu wynosi 2 zł.

Dochód ze sprzedaży portretu przezna-
czony jest na cele kulturalno-oświatowe Związ-
ku Strzeleckiego.

(Nr. I Pol-3847/35).

Nakładem T-wa Łowieckiego Ziem Wschod-
nich (Wilno, Mickiewicza 11, Klub Myśliwski)
ukazała się książka pamiątkowa łowiectwa na
naszych ziemiach wschodnich p. t. „**Myśli-
wo Wschodnie**”. Książka zawierająca sze-
reg artykułów, kreślących przeżycia i wra-
żenia łowieckie, tchnie swoistym czarem i pięk-

nem naszych kniei, lasów, rzek i błot. Każdy,
kto rozumie i kocha przyrodę, znajdzie
w książce resonans swych przeżyć. Wydanie
bardzo staranne, papier piękny, druk este-
tyczny, fotografie dobrane. Cena 5 zł. Dla
bibliotek szkolnych i młodzieży 20% rabat.
W razie zamówień zbiorowych (po 10 egz.
i więcej) cena 3 zł. 25 gr.

Nakł. Państwowego Wydawni-
ctwa Książek Szkolnych wyszły
nast. książki:

Major-pilot **Adam Wojtyga. Turnieje lot-
nicze.** Warszawa — Lwów 1936. Str. 136.
Cena zł. 2.30.

Marja Kownacka. Plastusiowy pamiętnik.
Barwnymi rysunkami ilustrował St. Bo-
biński.
Warszawa — Lwów 1936. Str. 96. Cena
zł. 1.30.

F. A. Ossendowski. W dżungli polskiej.
Powieść. Warszawa—Lwów. 1936. Str. 256
Cena zł. 3.50.

Kornel Makuszyński. Wielka brama.
Warszawa — Lwów. 1936. Str. 247. Cena
zł. 3.50.

**Wiktor Ostrowski. Na szczytach Kordyl-
jerów.**

Wspomnienia z polskiej wyprawy na-
ukowo-alpinistycznej w Kordyllera de Los
Andes. Warszawa — Lwów 1936. Str. 160.
Cena zł. 1.90.

**Stanisław Siedlecki. Wśród polarnych pu-
styni Svalbardu.**

Wspomnienia z polskich wypraw pola-
rnych na Wyspę Niedźwiedzią i Spitsbergen.
Warszawa—Lwów 1936. Str. 191. Cena zł. 2.20.

Bolesław Chwaściński i Justyn Wojsnis.
Wśród gór Marokka.

Wspomnienia z wyprawy wysokogórskiej.
 Warszawa—Lwów 1936. Str. 160. Cena zł. 1.90.

Nakł. Książnicy-Atlas wyszła
 książka:

F. A. Ossendowskiego, Mocni ludzie.

Powieść z okresu powstania r. 1831.
 1935. zł. 3.20.

21

SPRAWOZDANIE

Centralnej Biblioteki Pedagogicznej przy Kuratorjum O. S. W. w Wilnie za 1935 r.

W roku 1935 Czytelnia i Biblioteka były
 otwarte przez 298 dni; w miesiącach lipcu
 i sierpniu — były czynne 3 razy tygodniowo.

Korzystało z czytelni w 1935 r. 9153
 osoby, od 3 do 62 dziennie, od 270 (sierpień)
 do 1097 osób (marzec) miesięcznie. Przeciętna
 frekwencja dzienna w czytelniach 31 osoba,
 przeciętna miesięczna — 763 osoby. W ciągu
 roku wydano do Czytelni prócz książek z pod-
 ręcznej biblioteki (encyklopedje, słowniki, bibl-
 jografje) i bieżących czasopism, 10504 książki;
 od 2 do 90 dziennie; przeciętna dzienna — 35
 ks. przeciętna miesięczna 875 ks.

Czytelnie posiadały 155 czasopism, w ję-
 zykach obcych 10; w tej liczbie czasopism pe-
 dagogicznych było 71. Bezpłannie Czytelnia
 otrzymywała 58 czasopism; za opłatą zniżko-
 wą nadechodziło 41 czasopismo.

W ciągu roku korzystało z wypożyczalni
 21243 osoby; od 9 do 173 dziennie; od 985
 (lipiec) do 2922 osób (październik) miesięcznie,
 przeciętna miesięczna 1770 osób; — dzienna
 71 osoba.

Razem z 9153 osobami, które odwiedziły
 Czytelnię w roku sprawozdawczym, ilość od-
 wiedziny wynosi 30396 osób rocznie, czyli prze-
 ciętnie 2533 osoby miesięcznie i 102 osoby
 dziennie.

Książek wypożyczono do domu 30274;
 od 8 do 321 dziennie od 1754 (sierpień) do
 3542 (październik) miesięcznie; przeciętnie wy-
 pożyczano miesięcznie 2523 książki dziennie—
 102 książki.

Razem z 10504 książkami, wypożyczone-
 mi do Czytelni, ilość wypożyczonych w ciągu
 roku książek wyniosła 40778, czyli 3398 ks.
 miesięcznie, lub 137 ks. dziennie.

Ilość abonentów z 567 w dn. 1.I.35 r.
 wzrosła do 1244 w ciągu roku, lecz ponieważ
 ubyło w ciągu roku 555 abonentów, ilość abo-
 nentów w dn. 31.XII.35 wynosiła 689 osób.

W liczbie 1244 abonentów było kobiet
 660 i mężczyzn 584.

Z m. Wilna było 1011 osób, z powiatów
 233 osoby.

Z ogólnej liczby abonentów nauczycieli
 było 822. Wśród 1244 abonentów C. B. P.
 było:

1. Profesorów U. S. B.	3	}	822
2. Nauczycieli szkół średnich państwowych	177		
3. Nauczycieli szkół średnich prywatnych	90	}	422
4. Nauczycieli szkół powszech- nych prywatnych	60		
5. Nauczycieli szkół powszech- nych publicznych	461	}	422
6. Nauczycieli emerytów	31		
7. Pracowników Kuratorjum i Inspektoratów	94	}	422
8. Akademików U. S. B.	97		
9. Uczniów szkół średnich	66	}	422
10. „ „ „ powszechnych	91		
11. Osób innych	74	}	422
Razem	1244		osoby

Stan księgozbioru na 31.XII.35 przedsta-
 wia się następująco:

1. Książek zinwentaryzowa- nych i skatalogowanych	21.086
2. Książek rosyjskich wpisa- nych do oddzielnego in- wentarza	3.000
3. Książek rosyjskich niezin- wentaryzowanych	620
4. Książek polskich niezin- wentaryzowanych	575
5. Książek dublikatów pol- skich i rosyjskich niezin- wentaryzowanych	404
6. Książek dublikatów pol- skich i rosyjskich zinwen- taryzowanych	1.265

Razem 26.950

Nabyto w ciągu roku książek i pism za . . . 12771 zł. 20 gr.

Oprawa książek i pism kosztowała . . . . . 776 „ 65 „

W bieżącym roku pomieszczenia Biblioteki zostały rozszerzone przez dodanie 2 pokojów, w których zostały umieszczone wypożyczalnia i czytelnia dla młodzieży. Rozszerzenie lokalu bibliotecznego było konieczne ze względu na zwiększoną frekwencję czytelników w roku sprawozdawczym. Do użytku nowo utworzonej specjalnej czytelnicy dla dzieci i młodzieży zakupiono wartościowe czasopisma i książki, dzięki czemu młodzi czytelnicy mogą odpowiednio zająć się pracą, unikając natłoku w przepełnionej czytelnicy dla dorosłych. Wypożyczalnia i nowa czytelnia zostały wyposażone w nowe urządzenia i własny aparat telefoniczny Nr. 19-43.

W ciągu roku zinwentaryzowano, skatalogowano i oddano do użytku czytelników 1881 tom książek i czasopism.

Była prowadzona w dalszym ciągu praca nad katalogiem alfabetycznym, do którego zostały wpisane wszystkie nowe książki nabyte po 1.V.34 r. (od Nr. 18.000) i książki z dziedziny pedagogiki, psychologii i nauk społecznych.

W celu umożliwienia nauczycielstwu zaznajomienia się z literaturą dla dzieci i młodzieży został znacznie uzupełniony dział literatury dla młodzieży i dochodzi do 800 książek.

Został opracowany i oddany do użytku czytelników katalog książek i artykułów w czasopismach, dotyczący bibliotek dla dzieci i młodzieży oraz szkolnych, jako też czytelnictwa dzieci i młodzieży, zawierający około 500 pozycji.

Większe komplety książek wypożyczono:

2.V.35—79 ks. na wystawę krajoznawczą do Poznania, zorganizowaną przez gimnazjum im. Orzeszkowej.

2.VII.35—87 ks. na kurs wakacyjny harcerski nauczycielski.

25.X.35—66 ks. na wystawę w czasie zjazdu nauczycieli polonistów.

28.X.35—66 ks. na wystawę w czasie zjazdu dyrektorów.

W ciągu roku zwiedziły B-kę następująco wycieczki:

6.VI.35—wycieczka szkoły powszechnej w Rubionce (14 osób) i Pietruliskach (25 os.) pow. wileńsko-trockiego.

12.VI.35—szkoły powszechnej Nr. 17 w Wilnie, VI coddziel (57 osób).

13.VI.35—szkoły powszechnej Nr. 8 z Grodna (22 os.).

11.X.35—szkoły powszechnej Nr. 38 w Wilnie (50 os.).

Następujące instytucje i osoby ofiarowały b-ce w r. 1935 książki a mianowicie:

1. B-ka Ministerstwa W. R. i O. P. . . . . 32 ks.

2. B-ka Publiczna w Warszawie czasopism 8

3. B-ka Uniwersytecka w Wilnie broszur 55

4. Dziennik Urzędowy Kuratorjum O. S. Wileńskiego . . . . . 30 ks.

5. Fundacja Carnegie'go w Waszyngtonie . . . . . 3 „

6. Fundusz Kultury Narodowej w Warszawie . . . . . 25 „

7. Gimnazjum im. św. Kazimierza w Nowej Wilejce . . . . . 11 „

8. Instytut Naczelny Akcji Katolickiej w Poznaniu . . . . . 1 „

9. Konsystorz Ewangelicko-Reformowany w Wilnie . . . . . 1 „

10. Kuratorjum Okr. Szk. Wileńskiego 34 „

11. M-wo W. R. i O. P. w Warszawie 6 „

12. Wydawnictwo państwowe książek szkolnych . . . . . 38 „

13. Związek nauczycieli szkół zawodowych . . . . . 1 „

14. Zawadzki J. — Księgarnia . . . . . 1 „

15. Czystowski J. . . . . 1 „

16. Dmochowski A. . . . . 9 „

17. Gawrońska B. . . . . 2 „

18. Hirsberg A. . . . . 1 „

19. Kolendowa A. . . . . 3 „

20. Licznarowski A. . . . . 1 „

21. Malinowska A. (starych podręczników) . . . . . 28 „

22. Łysakowski A. . . . . 1 „

23. Ostrowski P. . . . . 1 „

24. Paprocki J. K. . . . . 3 „

25. Rzędowski H. . . . . 4 „

26. Rzeszowski E. . . . . 10 „

27. Smolikowski . . . . . 1 „

28. Stefanowski St. . . . . 1 „

29. Świeżowski L. . . . . 1 „

30. Wiskonttówna J.	2 „
31. Wokulska J.	1 „
Razem . . . 306 ks.	

Zaprenumerowano na następny rok kilka nowych czasopism pedagogicznych w językach obcych.

(—) *E. Rzeszowski.*

22

S P I S K S I Ą Ż E K

nabytych

przez Centralną Bibliotekę Pedagogiczną
przy K. O. S. Wil. w Wilnie
w grudniu 1935 r.

Pedagogika.

- Biegański S.** Szkoły pijarskie w Polsce. Lwów 1897.
Brzozowski M. Przykłady prac z drzewa dla I kl. gimn. i V VI kl. szk. pow. Lwów 1935.
Dańcewiczowa J. i i. Wytyczne realizacji progr. jęz. polsk. III kl. gimn. W-wa 1935.
Frankowski J. Niszczenie szkół Łukowskich (1831-52). W-wa 1926.
 Higjena i wychowanie-zbiór odczytów. W-wa 1927.
Karbowiak A. Historjografja pruska o szkołach w ziemiach polskich. Lwów 1912.
Kukulski Z. Krasieki a Komisja Edukacyjna. W-wa 1935.
Kwiatkowski A. Gimnastyka w nowym gimnazjum kl. II. Ciechanów 1935.
Montaigne de M. O wychowaniu dzieci Lwów 1910.
Mysłakowski Z. Pedagogika ogólna. W-wa 1935.
Późniak T. Rachunkowość spółdzielni uczniowskiej W-wa 1936.
 Program nauki religji rzymsko-katolickiej w publ. szk. powsz. W-wa 1935.
 Résumés des communications au VI Congrès d'éducation morale I—II. Kraków 1934.
 Rocznik pedagogiczny II m. Poznania 1934—35. Poznań 1935.
Stekel W. Wychowanie rodziców. W-wa 1935.
Tańska M. Zabawy rytmiczne ze śpiewem. W-wa 1935.
Tołstoj Z. Pedagogiczeskija stat'i. Moskwa 1911.
Tync S. Dzieje gimnazjum Toruńskiego (1568—1793). Moskwa 1911.
Ułaszyn H. Państwo i kościół w walce o szkołę. Lublin 1935.
Zaleska-Stankiewiczowa J. Pensje żeńskie w Wilnie (1795—1830). Wilno 1935.
Stemler J. Dzieło samopomocy narodowej. Polska Macierz Szkolna. W-wa 1935.

Filozofja. Psychologja.

- Baley S.** Charakterologja i typologja dzieci i młodzieży. W-wa 1933.
Baley S. Zadania psychologii pedagogicznej. W-wa 1933.

- Baley S.** Zarys psychologii. W-wa 1935.
Błachowski S. Wyniki psychologii pedagogicznej. W-wa 1934.
Bornstejn B. Architektonika zmysłowości i rozsądku. W-wa 1927.
Dąbrowski K. Behaviorizm i kierunki pokrewne w psychologii. W-wa 1935.
Eipper P. Dzieciaki. Lwów 1935.
Elzenberg H. Marek Aureljusz-z historji i psychologii etyki. Lwów 1922.
Frostig J. Psychopatologja dzieci i młodzieży. W-wa 1934.
Janet P. Zarys etyki w rozwoju historycznym. Poznań. 1926.
Kotarbiński. Czyn. Lwów 1934.
Kreutz M. Zarys ramowej teorji woli. Poznań 1935.
Lewkowicz J. Podstawowe zagadnienia filozofji. W-wa 1909.
Mazurkiewicz J. Zarys fizjologicznej teorji uczuć. W-wa 1930.
Nuckowski J. Początki logiki ogólnej. Kraków 1920.
 Prace z psychologii doświadczalnej, pod. red. Abramowskiego. W-wa 1913—15.
Przysławski J. Przyjaźń w etyce Arystotelesa. Lublin 1935.
Struve H. O najważniejszej zasadzie postępowania etycznego. Lwów 1934.
Szuman St. Metody psychologii pedagogicznej. W-wa 1934.
Szuman St. Rozwój psychiczny dzieci i młodzieży. W-wa 1933.
Twardowski K. O tak zwanych prawdach względnych. Lwów 1934.
Wiszniewski M. Charaktery rozumów ludzkich. W-wa 1935.
Wiłwicki W. Analiza analizy książki szkolnej. Poznań 1930.

Matematyka, Przyroda.

- Beebe W.** 923 metry w głąb oceanu. W-wa 1935.
Bragg W. Światło. W-wa 1936.
Cygowa T. i i. Nasze rośliny wiosenne. W-wa 1935.
Eipper P. Kicie i Kizie. Zwierzaki. Lwów 1935.
Lubicz-Niezabitowski E. Postacie żywych zwierząt I—III. Poznań 1935.
Perelman J. Żiwaja matematyka. Moskwa 1934.
Perelman J. Zanimatelnaja geometrja. Moskwa 1935.
Perelman J. Zanimatelnyje zadaczi. Leningrad 1930.
Stenz E. Ziemia-fizyka globu, mórz i atmosfery W-wa 1936.

Sztuki piękne.

- Janiszewska-Nebelska A.** Wileńskie pieśni na 1, 2, 3 glosy. Katowice 1935.
Lam W. Malarstwo i jego zasady. Lwów 1935.
Miller A. Teatr polski i muzyka na Litwie (1745—1865). Wilno 1936.
 Pastoralka, złożona z 7 kolęd. Wilno 1915.

Krytyka i historja literatury.

- Chmielowski P.** Teodor Tomasz Jeż.
Chrzanowski J. Literatura a naród. Lwów 1936.

- Dickstein-Wieleżyńska J.** Asnyk a przyroda. Kraków
Dżoga A. Tragizm Żeromskiego. Lwów 1935.
Grefnerowa A. Kilka słów o romantyzmie Marszałka Piłsudskiego. Nowy Sącz. 1935.
Grzelka J. Kompozycja „Lilli Wenedy“ J. Słowackiego. W-wa 1935.
Kozłowski S. Marja Konopnicka.
Makowiecki T. Poeta-Malarz. Studjum o St. Wyspiańskim. W-wa 1935.
Skulski R. „Pan Tadeusz“ jako książka szkolna. Lwów 1935.
Tretiak J. Mickiewicz w Wilnie i Kownie I—III. Lwów 1884.
Troczyński K. Od formizmu do moralizmu-szkice literackie. Poznań 1935.

Geografia. Podróże.

- Barciński F.** Wstęp do nauki geografii gospodarczej. Poznań 1935.
Bohomolec A. Wyprawa jachtu „Dal“. W-wa 1936.
Bujak F. Geografia na Uniwersytecie Jagiellońskim do połowy 16 w. Kraków 1936.
Dygasiński A. Listy z Brazylii. W-wa 1891.
Gadomski Z. i Moździerz F. Pięć lat na żaglowcu. W-wa 1935.
Hepke M. Wilno, Stadt zwischen Ost. u West.-Reisebilder. Bydgoszcz 1935.
Janta-Polczyński J. Made in Japan. W-wa 1935.
Janta-Polczyński A. Ziemia jest okrągła. W-wa 1936.
Kalmer J. i Huyn L. Abisynja-ognisko niepokoju. W-wa 1935.
Katz R. Włóczęga dookoła świata. W-wa 1936.
Konic Sł. Wyprawa uczniów VI kl. szk. powsz. do Afryki W-wa 1935.
Olszewicz B. Polskie zbiory kartograficzne. W-wa 1926.
Sieroszewski W. Na daleki Wschód.-kartki z podróży Kraków 1926.
Symonowicz K. Miraże Mandżurskie W-wa 1932.
Żagiell J. dr. ks. Podróż historyczna po Abisynji... Wilno 1884.

Historja.

- Baumfeld G.** Najznakomitsi wodzowie polscy. W-wa 1935.
Czajewski W. Katedra Św. Jana w Warszawie. W-wa 1899.
Ferrero G. Wielkość i upadek Rzymu I—II. Poznań 1935.
Gostkowski R. Wychowanie fizyczne w starożytności Kraków 1928.
Jelusich M. Oliver Cromwell. W-wa 1936.
Kraszewski J. J. Litwa-starożytne dzieje, t. II. W-wa 1850.
Łowmiański H. Rys historyczny Województwa Nowogródzkiego. Wilno 1935.
Przybylski A. Bój obronny o Wilno. (kwiecień—maj 1919 r.).
Przybylski A. Offensywa na Wilno w kwietniu 1919 r. 1928.
Sławoj-Składkowski F. Strzępy meldunków. W-wa 1936.

- Świętochowski A.** Genealogja teraźniejszości. W-wa 1935.
Wolan A. O wolności Rzeczypospolitej... Kraków 1859. Z bojów Brygady Piłsudskiego. Kraków 1915.

Książki dla młodzieży.

- Anczyc W.** Duch puszczy. W-wa 1930.
Bełza W. Dzieci w dawnych czasach. W-wa 1901.
Brazil A. Złote szkolne czasy. W-wa.
Bousсенard L. Kapitan Łamigłowa. Zamość 1931.
Buraczewska S. W puszczy litewskiej. W-wa 1911.
Dromlewiczowa Z. Rycerze przestworzy. Zła Felunia. W-wa 1935.
Drzewiecki J. Syn wyzwolenca-żywot Horatiusa. Lwów 1935.
Dygasiński A. Przygody młodzieńca czyli Robinson polski. Łódź 1928.
Giżycki J. Na dalekim Zachodzie. 1936.
Gorzycka J. Krysia i karabin. Lwów 1935.
Juszkiewiczowa M. Malpka i krabik-bajki japońskie. W-wa 1935.
Jaworska J. Jacek w Poznaniu. Poznań.
Konstantynow W. Mapa Afryki opowiada. W-wa 1936.
Las J. Dziwne przygody węgla. Kraków 1936.
Las J. O smoku żelaznym. Kraków 1936.
Las J. Ludziom rosną skrzydła. Kraków 1936.
Lewicki T. Wywczasy poety. Lwów 1936.
Lepecki M. Od Sybiru do Belwederu. W-wa 1935.
Makuszyński K. Wielka brama. W-wa 1936.
Makuszyński K. Wyprawa pod psem. W-wa 1936.
Morcinek G. Ludzie są dobrzy. W-wa 1935.
Morcinek G. Po kamienistej drodze. W-wa 1936.
Michaelis K. Bibi-życiorys małej dziewczynki. W-wa 1932.
Nałkowska Z. i Wielopolska M. Księga o przyjaciółach. W-wa 1927.
Nowakowski Z. Złotówka Manoela. W-wa 1926.
Ossendowski F. W krainie niedźwiedzi. W-wa 1936.
Radlińska H. Posiew wolności. W-wa 1935.
Reuttówna M. Maryjka. Poznań 1935.
Salgari E. Król prerji. Poznań 1935.
Szymanowska Z. Opowieść o naszym domu. Lwów 1935.
Teresa-Jadwiga. Z lat minionych. W-wa 1899.
Weryho M. Las. W-wa 1906.
Weychert-Szymanowska, W. i Bruner W. Świat czarów. W-wa
Wyss J. Robinson Szwajcarski. W-wa 1933.
Żabińska A. Jak białowieskie rysice zostały warszawiankami. W-wa 1936.

Literatura piękna.

- Fleming P.** Przygoda brazylijska. W-wa 1936.
Gojawiczyńska P. Dziewczęta z Nowolipki I—II. W-wa 1935.
Huxley A. Muzyka nocą. W-wa 1936.
Kisielewski Z. Dni listopadowe-powieść z 1918 r. W-wa 1935.
Nałkowska Z. Dom nad łąkami-powieść. W-wa 1925.
Sutherland H. Ognia lat. W-wa 1936.
Świętochowski A. Pisma T. I—VII. W-wa 1908.
Tolstoj Z. Dzieciństwo, lata chłopięce i młodość. W-wa
Żeromski St. Dzieła. T. I—XXX. W-wa 1928.

23

Część nieurzędowa.

Ze spostrzeżeń nad realizacją nowych programów zajęć praktycznych.

I.

Dnia 4 i 5 grudnia r. ub. odbyła się w Wilnie okręgowa konferencja nauczycielek zajęć praktycznych i osób uczących dziewczęta w gimnazjach żeńskich i koedukacyjnych. Była to pierwsza konferencja grupy metodycznej żeńskiej, której kierowniczką jest p. Regina Bańkowska (państw. gimnazjum im. El. Orzeszkowej w Wilnie).

Konferencja odbyła się z udziałem p. p. wizytatorki Zubelewicz i instruktorki ministerjalnej M. Vogelsang. Z nauczycielstwa uczestniczyło 24 osób.

Na program konferencji złożyły się 2 lekcje dwugodzinne, ćwiczenia praktyczne, referaty i przegląd prac uczenie.

I.

I. LEKCJA:

„Projektowanie form użytkowych z blachy (kl. II).” — prowadziła p. Regina Bańkowska w państw. gimn. im. El. Orzeszkowej.

Treść.

1. Pogadanka na temat już wykonanych prac z blachy białej t. z. angielskiej i drutu.

2. Wprowadzenie blachy żelaznej. Zaznajomienie z nowym materiałem.

3. Projektowanie: popielniczek, tacek na cukierki, serwetników oraz dowolnych form w materiale zastępczym lub szkicu na zaginięcie i formowanie blachy.

4. Omawianie projektów: a) poprawności formy wynikłej z materiału, b) przeznaczenia przedmiotu, c) proporcji, d) sposobu wykonania, e) wykończenie przedmiotu czyli zakonserwowanie.

5. Rozpoczęcie prac we właściwym materiale: a) narysowanie siatki przedmiotu na blasze, b) wskazówki techniczne przy cięciu blachy, c) wycinanie i formowanie przedmiotu.

6. Zamknięcie lekcji pogadanką na temat

trudności napotykanym przy cięciu blachy żelaznej, na co zwracać uwagę, aby cięcie było prawidłowe, jak formować materiał.

II. LEKCJA:

„Pierwsza lekcja szkła w kl. III — prowadziła p. H. Wierusz-Kowalska w pryw. gimn. im. Witolda Wielkiego”.

Treść.

1. Pogadanka na temat technologii szkła na podstawie referatów uczenie i bytności jednej z nich w hucie szklanej, dotycząca: a) historii rozwoju produkcji szkła, b) wyrobu różnych mas szklanych ze względu na składniki, c) sposobu otrzymywania szkła przez wydmuchiwanie, wylewanie i walcowanie. (Omawianie dotyczy tylko obróbki mechanicznej szkła).

2. Omówienie i demonstrowanie przyrządów do cięcia szkła: djamentu i narzędka amerykańskiego (kółko stalowe).

3. Demonstrowanie cięcia szkła ze zwróceniem uwagi na prawidłowe trzymanie narzędzi, dobrą i złą ryse.

4. Cięcie szkła, ćwiczenie na odpadkach.

5. Zaprojektowanie rysunkiem roboczym płytki szklanej na fotografie, wizytówki, tabliczki różne lub obrazki.

6. Wycięcie płytki ze szkła według projektu.

7. Omówienie sposobu wykończenia krawędzi wykonanego przedmiotu.

8. Szlifowanie krawędzi.

9. Pogadanka na temat pracy na lekcji ze specjalnem podkreśleniem poprawnego używania narzędzi przy cięciu.

Po lekcjach przeprowadzono dyskusję na tematy ilustrowane lekcjami.

Omawiano szeroko sprawę stosowania materiału zastępczego przy projektowaniu form. Podkreślano dodatnie strony stosowania materiału zastępczego. Sposób ten pozwala na indywidualne ujmowanie i szukanie form bez narażania się na pokonywanie dużych trudności jakie narzuca właściwy materiał. Uczennice mają możliwość skupić się w kierunku tworzenia formy z kartonu, który doskonale zastępuje w projektowaniu blachę. Łatwiej im skutecznie

poprawki i zmiany. Dopiero wtedy, kiedy forma jest poprawna i odpowiada przeznaczeniu przedmiotu, wykonują rysunek siatki na materiale właściwym t. j. na blasze i wtedy pokonują już tylko trudności techniczne związane z obróbką blachy.

Podkreślano pomysłowość uczenie i łatwość, z jaką projektowały różne formy zupełnie do siebie niepodobne.

Lekcja I-sza dała możliwość zapoznania się z wynikami stosowania metody indywidualnej, uwzględniającej zainteresowania ucznia; projektowanie było oparte na materiale zastępczym, lub na szkicowaniu kilku przedmiotów, z pośród których nauczycielka wybiera przedmiot najlepiej opracowany.

Lekcja II zobrazowała początek jednostki metodycznej w obróbce szkła płaskiego.

W dyskusji poruszano sprawy:

a) Rysunku roboczego (tę kwestję odłożono na plan dalszy ze względu na referat o tej samej treści).

b) Przygotowania środków pomocniczych do takiej lekcji. (Nauczycielka wraz z uczenicami zdobyła dużo ciekawych eksponatów).

Wysuwano wielkie trudności na jakie napotykają szkoły: brak odpowiedniej literatury był wysuwany na plan pierwszy, brak środków pomocniczych i funduszy na wykonanie tychże, wreszcie niemożność robienia wycieczek z powodu braku odpowiednich obiektów w najbliższej okolicy.

Ze spraw dotyczących technicznych zagadnień: Ustalono, że w szkołach należy przy cięciu szkła posługiwać się nie djamentami, a tylko kółkami stalowymi. Posługiwanie się narzędziami jest łatwiejsze i bardziej ekonomiczne, należy jednak przed cięciem umoczyć narzędzie w terpentynie. Przy tej okazji omówiono wiele spraw dotyczących techniki szkła, choć nie były one związane ściśle z lekcją. Omawiano: a) cięcie kół z płyt szklanych cyrklem lub przy pomocy krążków, b) Ilustrowano przyrząd (wiertło) do wiercenia otworów okrągłych o dużej średnicy (5 cm i większe) w płytach szklanych przy pomocy wiertarki, c) Imadła do cięcia butelek i sposoby przecinania tychże. d) Klejenie (klej Porsa, Arbus, szkło płynne, balsam kopalowy), rysowanie i malowanie na szkłe, e) Palniki do termicznej obróbki szkła

(Oniks ze zbiornikiem, Feniks z pompką, lampki spirytusowe kombinowane z dmuchawką do miecha, palniki gazowe i t. p.), f) Łączenie szkła z drzewem i metalem przy wykonywaniu prac.

W szkołach żeńskich i u dziewcząt w szkołach koedukacyjnych to zagadnienie będzie opracowywane w roku przyszłym, gdyż w ciągu 20 godz., przeznaczonych na technikę dodatkową, uczennice zdążą zaledwie zapoznać się z techniczną obróbką szkła.

II.

Na część drugą konferencji złożyło się:

1. Omówienie programu zajęć praktycznych kl. III z zakresu techniki szycia i szkła.
2. Wyjaśnienia w związku z realizacją programu kl. I i II.
3. Omówienie Poradnika.
4. Referat: Organizacja zajęć ochotniczych i ich cel wygłosiła p. A. Wrześniowska z państw. Gimn. im. Czartoryskiego.
5. Referat: Rysunek roboczy na lekcjach zajęć prakt., opracowała p. Bodzińska.
6. Ćwiczenia praktyczne: dostosowywanie form.
7. Przegląd prac i omówienie tychże.

Przy omawianiu Poradnika trzeba było nacisk większy położyć na stosowanie kart roboczych, które jeszcze nie są dobrze zrozumiane i nie we wszystkich szkołach stosowane. Karty robocze w szyciu należy stosować tylko przy przedmiotach większych, a nie przy przerabianiu sukienek lub cerowaniu bielizny. W technikach dodatkowych u dziewcząt karty robocze winny być też stosowane, co najmniej po jednej do każdej techniki. Uczennice powinny wiedzieć, jaki jest cel wprowadzenia kart kalkulacyjnych. Pracę uczenie oblicza się 15 gr. za godzinę efektywną od skrajania materiału.

Poruszano sposób wpisywania do dzienników rozkładu materiału i zapisywania lekcji. Wyjaśniono, że zagadnienia objęte programem należy rozdzielić na III okresy tak, aby uwzględnić stopniowanie trudności. Nauczyciel w rubryce „Materiał naukowy” wpisuje te zagadnienia, które są objęte programem a które dowolnie rozkłada. Nie wpisuje tematów, na których

zagadnienia będą realizowane, ponieważ tematy podaje młodzież dopiero po wyjaśnieniu zagadnienia. Tematy te wpływają zawsze z potrzeb młodzieży lub z jej zainteresowań. Dlatego też po zgłoszeniu tematów należy wpisać je w rubryce „Uwagi”, gdzie pod koniec okresu zaznacza się, czy materiał naukowy został wyczerpany. W szkołach żeńskich, tam gdzie jest odpowiednie wyposażenie do technik dodatkowych, należy techniki te prowadzić w okresie I w 20—24 godzin lekcyjnych, a później do końca roku szkolnego technikę szycia w kl. I II i III. Na początku roku szkolnego nauczycielka przyjmuje zamówienia na wykonanie pomocy naukowych dla innych przedmiotów nauczania, co uzgodnione powinno być na specjalnej konferencji przedmiotowej. Wciela zapotrzebowania w ramy swego programu i zależnie od nauczanej techniki dodatkowej (kl. I drzewo, kl. II metal, kl. III szkło) realizuje.

Zasadnicza praca na zajęciach praktycznych opiera się na metodzie pracy indywidualnej. Zapoznać należy jednak młodzież i z pracą zespołową, którą stosujemy przeważnie przy wykonywaniu pomocy naukowych. Zespół ma swego kierownika, który rozdziela pracę i jest odpowiedzialny za poprawne wykonanie. Dzielimy klasę na tyle zespołów, ile ma być przedmiotów wykonanych.

W wypadkach, kiedy szkoła potrzebuje dużą ilość przedmiotów jednakowych, organizuje się pracę seryjną (fabryczną). W ramy rozkładu materiału naukowego winny być wstawione tematy pomocy naukowych z uwagą, jaki rodzaj pracy będzie zastosowany.

W dziennikach lekcyjnych nie należy na poszczególnych lekcjach zapisywać w ten sposób „szycie koszuli”, to ciągnie się przez 2—3 miesiące. Należy na każdej lekcji zaznaczyć, jaki fragment został przerobiony (n. p. dostosowywanie formy koszuli do wymiarów osobistych lub krajenie koszuli z materiału, fastrygowanie obrębu górnego, komponowanie ozdoby, zeszywanie boków i t. d.).

Przy omawianiu urządzenia pracowni i sposobu przechowywania materiałów podnoszono trudności, na jakie napotykały nauczycielki: brak pracowni do techniki szycia, brak maszyn, manekinów i szaf na przechowywanie rozpoczętych i skoń-

czonych prac. Ustalono, że rozpoczęte prace muszą być przechowywane w pracowniach, nie powinny uczennice nosić je w teczkach i zabierać do domu. Tylko prace nadprogramowe (swetry, scrwetki i t. d.) mogą być zabierane do domu i tam częściowo nawet wykonywane.

III.

Referat na temat „Organizacja Zajęć Ochootniczych” obejmował omówienie:

1. Roli zajęć ochootniczych.
2. Znaczenia wychowawczego i społecznego zajęć ochootniczych.
3. Organizacji zajęć.

Na lekcjach obowiązkowych jest mało czasu, nowy materiał zaciekawia, daje dużo nowych wrażeń, powoduje nieznaną przedtem sytuację, stawia nowe wymagania—trzeba pozwolić na to młodzieży, aby mogła tę znajomość zawrzeć gruntowniej. W technice szycia mają uczennice mniej niespodzianek niż w innych technikach. Konieczność organizowania zajęć ochootn. wynika z samej pracy, jest więc najistotniejszą potrzebą. Młodzież pracuje z zapalem, gdyż sama pragnie tej pracy, radość z niej nie przechodzi bez wpływu na charakter. Przy pracy stwarzają się okazje do wzajemnej pomocy. Jednostki zaradniejsze pomagają słabszym, ten czyn należy podkreślić jako usługę społeczną a nie jako wyższość. Zgłoszeń zwykle jest dużo. Zaliczenie uczennicy do zespołu zajęć ochoot. powinno być rodzajem nagrody czy zaszczytu. W czasie zajęć ochootn. nie powinno się pozwalać na wykończanie prac programowych.

Zadaniem zajęć ochoot. jest pogłębianie i rozwijanie nabytych wiadomości, a nie podawanie nowych technik objętych programem klas wyższych. Natomiast mogą być uwzględniane techniki nie objęte programem. Tematów nie brak, zaspokajają one zainteresowania indywidualne lub wiążą się z potrzebami organizacji szkolnych. Nadaje się tu również dział pomocy naukowych, wtedy jest wskazaniem, aby nauczyciele innych przedmiotów współpracowali z nauczycielem zajęć praktycznych. Pracę można organizować klasami lub technikami. Organizację pracy na zajęciach ochootn. kieruje sama młodzież, a nauczyciel jest tylko doradcą. Zajęcia ochootnicze winny mieć swój stały dzień i godzinę.

Referat na temat „Rysunek roboczy na lekcjach zajęć praktycznych”.

Referat był oparty na wytycznych Komisji Normalizacyjnej według podręcznika A. Rogińskiego. Kreślenia Techniczne: Nakł. Polskiego Komitetu Normalizacyjnego. Warszawa.

Do referatu przygotowano szereg środków pomocniczych:

- a) Rozmiary arkuszy stosowanych przez Komitet Normalizacyjny.
- b) Prawidłowy podział arkusza na pola i margines.
- c) Powiększony alfabet znormalizowany liter dużych i małych oraz cyfry pochylone pod 75° .
- d) Wartość linii stosowanych przy rysunku.

Po ożywionej dyskusji ustalono: Do rysunków w szkole stosować wymiar papieru A₃ (297×420). Papier pakunkowy biały „jawa” grubsza. Podział arkusza na 4 pola. Zastosowano pewne uproszczenia w stosowaniu wartości linii, i tak:

Linja pełna gruba oznacza linię przedmiotu widoczną. Linja gruba przerywana linie kryte przedmiotu. Linja pełna cienka jest linią wymiarów (strzałek) i liczb. Linja cienka przerywana, linią przedłużania wymiarów. Linja: kropka, kreska, kropka jest linią osi dzielącą arkusz na 4 pola.

Przepisowe rozmieszczenie rzutów:

1. Widok frontalny (rzut pionowy).
2. „ z góry („ poziomy).
3. „ z boku („ boczny).
4. Podpis. W pewnych wypadkach, o ile przedmiot jest bardzo skomplikowany lub trudne złącze zastosowane, można w 4-ym polu umieścić rysunek przestrzenny (w perspektywie równoległej) złącza lub przedmiotu. Skalę można używać 1:2,5, 1:5, 1:10 i t. d. Rysunki robocze wykonuje się ołówkiem. Podpisuje piśmem znormalizowanym w 4-tem polu na wykreślonej tabliczce.

Ćwiczenia praktyczne przeprowadzone z uczestniczkami konferencji obejmowały: dostosowywanie form do wymiarów osobistych: koszuli dziennej, nocnej kimonowej, bluzki sportowej podstawowej z zaszewką i bez oraz reform bieliznianych.

Przy wykonywaniu tych ćwiczeń o m ó w i o n o równocześnie metodę pracy z uczestniczkami i wytłumaczono potrzebę stosowania środków pomocniczych: djagramów, wykonanych modeli podstawowych, posługiwania się albumami: wykończeń ozdobnych przy bieliznie, wykończeń zapieć przy bluzach, rozporzków, kołnierzy i t. p.

IV.

Na zakończenie konferencji nauczycielki urządziły przegląd prac wykonanych w roku bieżącym. Prac tych zebrano dosyć dużo, gdyż każda z uczestniczek przywiozła trochę robót ze swojej szkoły. Roboty były rozłożone bezimiennie.

Na tych przykładach omówiono następujące zagadnienia:

Sposoby uszycia przedmiotu:

- a) Stosowanie właściwych szwów.
- b) Stopień dokładności w wykończeniu pracy.
- c) Ozdoby na wykonanych pracach.

Punkt *a* i *b* nie budził poważniejszych zastrzeżeń. Naogół roboty były poprawnie wykonane i dobrze wykończone. Materiał nie zawsze odpowiadał zadaniom estetycznym. Dowodzi to, że należy na te rzeczy zwrócić uwagę przy omawianiu materiałów z uczenicami, aby wiedziały, jakie materiały kupować, aby zwracały uwagę nie tylko na moc materiału, ale także na kolor, a zwłaszcza były ostrożne przy kupowaniu materiałów wzorzystych.

Punkt „c” omówiono nieco szerzej — ozdoby wykonane na pracach uczenie nie zawsze były na odpowiednim poziomie estetycznym.

Dawniej ozdoba była czemś oddzielnym, etykietką, którą na dany przedmiot dowolnie nakładano.— Tymczasem winneśmy sobie zdać sprawę z tego, że podstawą wartości estetycznej każdego przedmiotu to:

1) Dostosowanie formy i materiału do celu, do którego dany przedmiot jest przeznaczony.

2) Zrozumienie i wczucie się w charakter materiału, z którego dany przedmiot ma powstać.

3) Opanowanie i podporządkowanie się technice, którą materiał narzuca.

4) Harmonja linii i barw.

Kształt przedmiotu nie może

być rzeczą przypadku; o kształcie decyduje przeznaczenie przedmiotu. Mając na względzie celowość, należy zastanowić się, jak rozmieszczać zdobinę na robocie (n. p. serwetka pod wazonik — ozdoba winna obejmować jakby w ramkę przedmiot —). Zakładanie całej powierzchni zdobiną mija się z celem.

Drugim czynnikiem, który warunkuje estetyczną wartość roboty, jest umiejętny dobór techniki do materiału — wczucie się w charakter materiału. Materiał dyktuje sam technikę.

Materiał o wyraźnym splocie prostopadłym nadaje się do techniki krzyżykowej. Stosowanie mereżki w tkaninach przezroczystych mija się z celem, mglistość i delikatność tkaniny nie kontrastuje z mereżką. Wszelkiego rodzaju płótna samodziałowe czy fabryczne nadają się do ściegów haftarskich jak: sznurczek, łańcuszek, ścieg krzyżowany, krzyżkowy, ściegi zadziergiwane i t. p. Ściegi te zestawiane umiejętnie obok siebie tworzą bardzo ciekawe motywy.

Trzecim punktem z wytycznych to podporządkowanie się technice, którą materiału narzuca. Wykonać pracę ręczną dobrze znaczy wykonać ją starannie, ale wszelka staranność zawiedzie, jeżeli nie dobierze się odpowiedniej techniki. Każda technika operuje innymi elementami, jej tylko właściwymi.

Dlaczego rażą nasze poczucie piękna owe hafty o motywach naturalistycznych, przedstawiające amorki, kwiatki, ptaszki, kotki, profile kobiece, głowy końskie i t. p. Formy te, skądinąd może i bardzo piękne, zostały zniekształcone właśnie przez nieodpowiednio dobrą technikę.

Ostatni z wytycznych punktów to harmonja linii i barw. Harmonja linii powinna wyrażać się w kształcie zasadniczym przedmiotu opracowywanego, w dobrych jego proporcjach, w ustosunkowaniu się zdobiny do przedmiotu i w układzie zdobiny.

Nakaz celowości i prostoty doprowadza do wstrzemięźliwości w zdobieniu. Zdobimy celowo i prosto podkreślając formę i konstrukcję przedmiotu.

W harmonji barw w dużej mierze decyduje osobiste upodobanie. Ktoś ma upodobanie do kolorytu jaskrawego o zdecydowanych

i czystych barwach, inny woli barwy spokojne. W jednym i drugim wypadku należy dawać jednej barwie przewagę nad resztę kolorów. Unikajmy wrywania się poszczególnych barw, co działa harmonijnie. Jeżeli kompozycja ma się składać z dwu kolorów o silnym kontraście, dajemy przewagę jednej barwie. Wtedy uzyskamy harmonję. Jeżeli kolory te użyjemy w równej mierze, nie uzyskamy harmonji. Ważnem jest zestrojenie zdobiny z barwą łą.

Stosunek do sztuki ludowej.

Nie naśladowujmy sztuki ludowej — bo tego nie potrafimy. Mechanizm kompozycji ludowej, na pozór prosty i prymitywny, którego każdy najdrobniejszy efekt został wypróbowany przez pokolenia, jest z powodu swej prostoty trudny do naśladowania. Nie pozwalajmy na przetwarzanie motywów ludowych i na układanie z nich ozdób na serwetki, bluzki i t. p. Motywy te ulegają zupełnemu zniekształceniu, tracą swój właściwy charakter i styl. Dziecko miejskie nie jest zdolne tworzyć w duchu sztuki ludowej, której nie zna. Niszczy ją. W razie wprowadzenia sztuki ludowej, należy ograniczyć się do wiernego kopjowania motywów ludowych we właściwym materiale.

Możemy dużo nauczyć się od ludu podpatrując efekty techniczne jego twórczości, otaczajmy troskliwą opieką przemysł ludowy. W naszych pracach musimy iść po linii naszych potrzeb, zgodnie z nowoczesnymi wskazaniami estetycznymi celowości i prostoty, tworząc piękne nowe formy, wyrażające ducha naszych czasów.

II.

Dnia 4 grudnia 1935 r. w gimnazjum im. A. Mickiewicza w Wilnie odbyła się jednodzienna konferencja okręgowa nauczycieli zajęć praktycznych Okręgu Szkolnego Wileńskiego. Konferencja odbyła się przy udziale wizytatorki Kuratorjum p. A. Zubelewicz, instruktora ministerjalnego p. Fr. Buczkowskiego, oraz 33 uczestników (czek) z całego Okręgu. Nauczanie zajęć praktycznych, jako przedmiotu zbyt młodego i znajdującego się w stadium rozwoju, stawia nauczyciela wobec coraz to nowych zagadnień, coraz innych problemów i zmusza do nowych rozwiązań. Nie też dziwnego, że konferencja wzbudziła duże

zainteresowanie i ściągnęła do Wilna wiele osób z Okręgu.

Konferencja rejonowa miała charakter raczej organizacyjny.

Pierwsza część o charakterze metodyczno-dydaktycznym obejmowała: a) Lekcję praktyczną w kl. III (wiercenie otworów w szkłe płaskim), b) Dwa przykłady tej samej lekcji opracowane przez innych nauczycieli, c) Dyskusję, d) Przegląd i omówienie środków pomocniczych do realizowania programu w kl. III-ciej.

Druga część konferencji stanowiła stronę organizacyjną: a) Plan pracy na rok szkolny 1935/36, b) Omówienie Poradnika, c) Modelarstwo lotnicze, d) Nowości techniczne i bibliograficzne, e) Organizacja pomocy naukowych dla szkół powszechnych, f) Ustalenie programu następnej konferencji, g) Tematy do opracowania w ciągu roku, h) Wolne wnioski.

Rezultat konferencji.

I. Przykłady lekcji, opracowane przez dwu prelegentów, prawie w całości pokrywały się z przeprowadzoną praktycznie lekcją.

W dyskusji były poruszane zarówno zagadnienia metodyczno-dydaktyczne, organizacyjne jak i techniczne. W stosunku do innych przedmiotów nauczania, zajęcia praktyczne mają odrębny charakter i nie mogą być prowadzone powszechnie stosowanymi metodami. W nauczaniu zajęć dominującą rolę odegrywa indywidualne zainteresowanie młodzieży, wobec tego i wybór tematu, w przeważającej części, będzie zależny od uczniów. Zadaniem nauczyciela będzie zatwierdzenie tych tematów, które w danym czasie dadzą się uzgodnić z przerabianymi ćwiczeniami. Nauczanie winno opierać się na jednostce metodycznej, która z zasady dzieli się na szereg jednostek lekcyjnych.

Jednostka metodyczna zawiera:

1. a) wybór tematu,
b) wiadomości o materiale,
c) omówienie umiejętności,
d) wiadomości o łączeniu materiału,
e) projektowanie form użytkowych,
f) sporządzanie rysunku roboczego.
2. a) zastosowanie kart roboczych,
b) poznanie właściwości materiału,
c) poznanie narzędzi,

- d) demonstracja czynności,
- e) praca uczniów (wyprawianie względnie przygotowanie materiału),
- f) zaznajomienie się ze sposobami łączenia,
- g) praca ucznia nad wykonaniem łączeń, względnie konstruowanie przedmiotu (formy).

3. a) poznanie sposobów uszlachetniania i konserwowania materiału,
b) omówienie prac wykonanych.
c) wyzyskanie pobudliwości konstrukcyjnej młodzieży do projektowania nowych form,
d) projektowanie nowych prac.

Środki pomocnicze, stosowane na lekcjach zajęć, niezmiernie przyczyniają się do oszczędzenia czasu i pozwalają na gruntowniejsze przerobienie materiału. Środki te winien nauczyciel sam obmyślać, konstruować i udoskonalać. Dobre usługi oddaje notowanie czynności poszczególnych uczniów na każdej lekcji. Taki przegląd pozwala nam zgóry decydować o podziale pracy na następną lekcję.

II. Poradnik wydany przez Ministerstwo W. R. i O. P. musi się znaleźć w bibliotece podręcznej każdego nauczyciela. Ma on na celu dostarczenie niezbędnych wiadomości, dotyczących organizacji pracowni i pracy. Rady i wskazówki podane w Poradniku, są obowiązujące; zmiany nie mogą być przeprowadzane indywidualnie. Wbrew mniemaniu niektórych nauczycieli, Poradnik winien zapobiec wszelkiej dowolności. Nowe zdobycze, dopiero po wytrzymaniu szeregu prób, ukazą się w następnych numerach.

Sprawa budowy modeli samolotów na zajęciach obowiązkowych, nie została jeszcze uregulowana. O decyzji zostaną nauczyciele powiadomieni drogą okólników odnośnych władz.

Z nowości technicznych i bibliograficznych, omówiono tablice do napinania ogłoszeń i wycinków z pism, wieszadło na piły, gablotkę z gatunkami drzewa krajowego, wieszadło na szrotki i klucze, regulamin pracowni, cennik oraz następujące podręczniki:

Zelka—Kajak szkolny.

Habermana — Przepisy chemiczno-techniczne.

Habermana—Poradnik dla młodego technika.

Pietrzykowskiego—Prace z metalu.

Chojnickiego—Obróbka szkła.

Rogińskiego—Kreślenie techniczne.

Brzozowskiego — Przykłady prac dla kl. I-ej.

Akcja zaopatrzenia w niezbędne narzędzia szkół powszechnych najniżej zorganizowanych, podjęta przez Towarzystwo Pop. Bud. Publ. Szkół Powsz. w porozumieniu z Ministerstwem W. R. i O. P., znalazła oddźwięk i na terenie Okręgu Wileńskiego. Dziesięć pracowni szkolnych zadeklarowało budowę szafek z narzędziami, które po wykonaniu zostaną przekazane szkołom powszechnym w Okręgu Wileńskim.

Program następnej konferencji został

ustalony, czynności podzielono między uczestników.

Do dn. 1 lutego 1936 roku zostaną opracowane przez uczestników konferencji cztery następujące tematy:

1. Metodyka wycieczek związanych z nauczaniem zajęć praktycznych.

2. Środki pomocnicze do realizowania programu we wszystkich klasach.

3. Sposoby używania środków pomocniczych.

4. Rozwijania logizmu konstrukcyjnego u młodzieży.

Na podstawie materiału zebranego od poszczególnych uczestników, wybrani referenci opracują i wygłoszą referaty na następnych konferencjach.

W. N.

Rocznica odzyskania wolnego dostępu do morza.

W dniu 10 lutego b. r. obchodzi Polska wielkie święto, 16-to letnią rocznicę odzyskania dostępu do morza! Nie zajmujemy jeszcze wśród państw morskich należnego nam stanowiska, ale dumni możemy być z tego, co uczyniliśmy dotychczas na naszym morzu i w naszych portach. Dumni przedewszystkiem możemy być z narastającego z roku na rok kapitału morskiego w naszym społeczeństwie, wyrażającego się coraz głębszym umiłowaniem morza i zrozumieniem tej najistotniejszej prawdy, że każde zaniechanie na morzu musi się zemścić na całokształcie życia naszego, że bez własnego wylotu na morze Państwo Polskie żyć nie może.

W zespole rozpędowych, twórczych sił, zmierzających do gruntowania mocarstwowej pozycji Polski w świecie, idea morska naczelnie zajmuje miejsce. Idea, której horyzonty sięgają daleko w przyszłe pokolenia, wymagająca wykrzesania z siebie największej tężyzny ducha, specjalnie bliską jest naszej młodzieży, na której barki wyrokiem losu spadnie najzaszczytniejszy obowiązek tworzenia wielkiej siły polskiej na morzu.

Młodzież, która w niedługim już czasie przejmie w swe ręce odpowiedzialność za losy Państwa, musi tak głęboko zrozumieć i tak

gorąco ukochać morze, by przez jego pryzmat patrzyła i decydowała o wszystkich sprawach kraju. Starsze pokolenie, dzisiejsi wychowawcy młodzieży, nie mogą pominąć żadnej okazji, by zbliżyć młodzież i wtajemniczyć ją w podstawowe zagadnienia gospodarcze, polityczne, kolonjalne i inne, związane z morzem.

Szesnasta rocznica odzyskania wolnego dostępu do morza musi się odezwać w sercach i umysłach młodzieży poważnym postanowieniem wytrwałej pracy dla potęgi Polski na morzu. Pracę tę znaleźć może młodzież wszelkich typów szkół w szeregach Szkolnych Kół Ligi Morskiej i Kolonjalnej, skupiających w sobie gorliwych wyznawców idei morskiej.

Koła te, już istniejące, a w niektórych szkołach może z okazji 16-to letniej rocznicy odzyskania morza nowo założone, zorganizują w dniu 10 lutego uroczystości, związane z omawianą rocznicą.

W dniu 9 i 10 lutego będą nadawane przez rozgłośnie Polskiego Radja odpowiednie prelekcje,—pożądaniem byłoby umożliwienie młodzieży wysłuchania tych audycji w jak najszerszym zakresie.

***

Koła Szkolne Ligi Morskiej i Kolonjalnej¹⁾

WACŁAW NIWIŃSKI (Warszawa).

LIGA MORSKA I KOLONJALNA I ROZWÓJ JEJ DZIAŁALNOŚCI

Już w okresie odzyskiwania po wojnie światowej niezależności politycznej i gospodarczej — sprawy morskie nabierają znaczenia szczególnej wagi. Społeczeństwo nasze wykazuje pewne usiłowania w kierunku organizowania się pod hasłami, głoszącymi potrzebę dążeń morskich.

Dnia 1 października 1918 roku szereg osób zśród Polaków, mających coś wspólnego z morzem, z tytułu przynależności do marynarki wojennej czy handlowej w państwach zaborezych, którzy na skutek wypadków wojennych znaleźli się w Polsce, podjęli inicjatywę powołania do życia Stowarzyszenia pod nazwą „Bandera Polska”. Stowarzyszenie to miało za zadanie rozwój żeglugi śródlądowej i morskiej; założyciele nakreślili następujący program:

- 1) opracowanie organizacji administracji żeglugi i portów,
- 2) regulacja rzek i budowa portów,
- 3) opracowanie typów statków najbardziej odpowiednich dla rzek polskich,
- 4) szkolnictwo zawodowe wśród pracowników żeglugi,
- 5) opracowanie i ustalenie terminologii,
- 6) opracowanie statystyk o ruchu w żegludze wewnętrznej i zewnętrznej,
- 7) popularyzacja idei żeglugi wśród społeczeństwa.

Niezbyt szeroki program Stowarzyszenia początkowo obejmował szczypty zakres zagadnień żeglarskich, i nie mających narazie bezpośredniej łączności z morzem. W następnym roku zakres ten rozszerza się na zagadnienie przywrócenia Polsce Gdańska i wybrzeża. Stosunkowo znaczny rozwój stowarzyszenia wywołał potrzebę posiadania własnego pisma dla celów propagandowych i w maju 1919 r. pismo takie zjawilo się jako miesięcznik pod tytułem „Bandera Polska”.

Dalszy rozwój wypadków i narastający zakres zagadnień spowodował, że Stowarzyszenie „Bandera Polska”, rozszerzając swoją działalność na zainteresowania sprawami marynarki wojennej i handlowej przekształca się w czerwcju 1919 r. w Towarzystwo „Liga Żeglugi Polskiej”. Wpływy na społeczeństwo w zakresie zagadnień morskich coraz bardziej dają się wyczuwać — powstają nowe Oddziały i ilość członków wzrasta, dając na 1 kwietnia 1920 r. około 6.000 człon-

ków — organizując jednocześnie na prowincji dziewięć ośrodków pracy dla morza.

Rok 1920 osłabia nieco akcję Towarzystwa. Jednak obok miesięcznika „Bandera Polska” powstaje nowe pismo „Straż nad Wisłą”, które w końcu roku łączy się z „Bandera Polska” a następnie w dalszym ciągu wskutek trudności finansowych przestaje przez jakiś czas wychodzić.

Pomimo tych, zdawałoby się, niesprzyjających warunków Towarzystwo „Liga Żeglugi Polskiej” znacznie rozszerza swoje kadry organizacyjne. Rok 1921 zamyka się znacznym wzrostem oddziałów i członków dochodzących do ilości 20.000, zorganizowanych w 50 oddziałach.

Do roku 1924 nadal panują warunki niezbyt przychylne dla pracy społecznej, a to z powodu ogólnego wyczerpania wojną i nieuregulowania stosunków ekonomicznych. Praca jednak już prawie o charakterze programowym trwa nadal. W tym okresie zdołała „Liga Żeglugi Polskiej” zainteresować społeczeństwo budową portu w Gdyni i zagadnieniami handlowymi na podstawie mającego się zawrzeć traktatu handlowego z Niemcami.

Wzrastający coraz bardziej szereg zagadnień z zakresu marynarki wojennej i handlowej, jak również i handlu morskiego, coraz to nowe potrzeby usprawnienia organizacyjnego, zmuszają Ligę do przystosowania niewystarczającego już statutu do warunków nowych. W kwietniu 1924 r. statut zostaje odpowiednio zrekonstruowany, a Towarzystwo przekształca się w Ligę Morską i Rzeczną. W okresie działalności Ligi Morskiej i Rzecznej przystąpiło do pracy szereg osób o znanych nazwiskach i specjalnym nastawieniu fachowym dla zagadnień, jakie Liga podejmowała odnośnie spraw morskich. W listopadzie 1924 r. ukazuje się specjalny organ pod tytułem „Morze”, które początkowo wychodzi w nakładzie trzech tysięcy egzemplarzy.

Odpowiednio poprowadzona działalność Ligi zjednała szerokie masy tak, że w końcu 1927 r. liczy już nasza organizacja 72 oddziały.

Wzrastające zainteresowanie zagadnieniami morskimi wywołuje potrzebę sprowadzenia prac na tory znacznie wybiegające poza sferę działania na terenie tylko kraju. Powstają problemy emigracji, które wysuwają na czoło zagadnienia polskiej ekspansji gospodarczej i ludzkiej, powodując tem zajęcie się zagadnieniami kolonjalnymi. W związku z rozszerzonym zakresem zainteresowań powstaje w łonie Ligi autonomiczna Sekcja „Związek Pionierów”, który całkowicie i wyłącznie temu zagadnieniu się poświęca. Chcąc sprostać temu tak wielkiemu celowi Zarząd Ligi Morskiej i Rzecznej do organu „Morze” wprowadza dodatek p. t. „Pionier Kolonjalny” w 1928 r.

Pojawiająca się wówczas dyskusja, podnoszona przez wrogie nam czynniki na temat rewizjonizmu Traktatu Wersalskiego w odniesieniu do tak zwanego

1) Pragnąc ułatwić nauczycielstwu pracę wychowawczą, mającą na celu uświadomienie młodzieży szkolnej w sprawach morza i jego znaczenia dla Państwa, Redakcja zamieszcza w numerze niniejszym artykuły i materiały informacyjne, nadesłane przez Komisję dla Spraw Młodzieży Zarządu Głównego Ligi Morskiej i Kolonjalnej.

korytarza pomorskiego, spowodowała wystąpienie Ligi Morskiej i Rzecznej w tych sprawach, akcentując konieczność zmanifestowania przez całe społeczeństwo odrzucenia wszelkich w tym kierunku usiłowań. Zagadnienie to było przedmiotem obrad wielkiego zjazdu w Gdyni w 1930 r., który rozszerzając w dalszym ciągu zakres działalności przez wprowadzenie zagadnień kolonjalnych przekształca Ligę Morską i Rzeczną w Ligę Morską i Kolonjalną. Miesięcznik „Morze“ dochodzi już do ilości 40.000 egz.

W wyniku podejmowanych zadań przez L. M. K. akcja ma wybitnie charakter propagandowy, co znajduje swój wyraz w „Święcie Morza” poraz pierwszy zorganizowanym w 1932 r. Olbrzymi Zjazd z całej Polski na „Święto Morza” w Gdyni w ilości przeszło 10.000 osób wypowiada się żywiołowo za organizowaniem corocznie takiego święta. Prace L. M. K. znacznie wybiegają poza zakres objęty dotychczasowym programem pracy. Duże zainteresowanie obrotami handlowymi, żywy oddźwięk Polonji Amerykańskiej na nasze sprawy przyczynia się do zorganizowania i na terenie Stanów Zjednoczonych Ligi morskiej i Rzecznej.

Działalność L. M. K. rozszerza się na wszystkich odcinkach pracy: a więc przedewszystkiem ogólna propaganda, bezpośredni kontakt ze społeczeństwem przez organizowanie odczytów i obchodów rocznicowych. Znaczący wzrost wydawnictw, zapoczątkowanie badań obrotów handlowych z krajami zaoceanicznymi i w związku z tem dyskusja na temat naszej ekspansji zamorskiej. Tak duży zasięg zainteresowań L. M. K. wymaga usprawnienia całej instytucji pod względem organizacyjnym i programowym. To też V-ty Walny Zjazd w 1933 r. te sprawy porządkuje, a Zarząd Główny rozbudowuje odpowiedni aparat biurowy, opracowuje szczegółowy program. Organizacja L. M. K. liczy już wtedy 450 oddziałów, obejmując siecią swych komórek organizacyjnych całość kraju.

Ten sam Zjazd obdarzył L. M. K. zaszczytną, lecz trudną pracą, a mianowicie zorganizowaniem Funduszu Obrony Morskiej (F. O. M.) i rozszerzeniem zapoczątkowanej w 1930 r. akcji wśród młodzieży.

O rozwoju organizacji świadczy nakład miesięcznika „Morze”, który dochodzi w czerwcu 1934 r. do 130.000 egz. Jednocześnie głównie dla młodzieży wydaje się oddzielny miesięcznik „Polska na Morzu”, który rozchodzi się w 110.000 egz.

W wyniku troski o dalsze usprawnienie organizacyjne L. M. K. w końcu 1934 r. posiada już 16 Okręgów, odpowiadających podziałowi administracyjnemu Państwa — 1100 oddziałów i około 1200 kół szkolnych. Tak przy wielkim rozwoju organizacji, odpowiedniemu rozszerzeniu ulega również i program L. M. K.

* * *

Program L. M. K. uwzględniać musi przedewszystkiem naczelne hasło streszczające się w ogólnym pojęciu „wychowania i przygotowania społeczeństwa w pracy dla zainteresowań morskich”, odpowiednio więc do tego celu na pierwszym planie postawiona jest sprawa propagandy celów i zadań L. M. K. oraz tych metod pracy, które dochodzi się do tak wielkich wyników.

Zagadnienia L. M. K. da się uszeregować według ważności celów w następującej kolejności:

I. Propaganda marynarki wojennej — ostatnio określona jako sprawa obrony morskiej — ma na celu wpojenie w społeczeństwo zrozumienia potrzeby posiadania własnej floty wojennej przy jednoczesnym okazaniu dla rządu pomocy społeczeństwa w gromadzeniu funduszy na budowę floty. Zgodnie więc z uchwałą Rady Ministrów w 1933 r. zbiórka na rozbudowę floty powierzona została Lidze Morskiej i Kolonjalnej, która prowadzi tę akcję wśród swoich członków pod mianem F. O. M. (Fundusz Obrony Morskiej). Do dnia 22 października 1935 r. w Kasie F. O. M. (konto P.K.O. 30680) zebrano w gotówce i papierach wartościowych Zł. 3.350.944,17.

II. Wydział Morski — zadaniem tego wydziału jest orjentowanie społeczeństwa w zakresie polityki morskiej, podejmowanej przez czynniki miarodajne i inicjowanie tych poczynań, które dotąd jeszcze nie zostały podjęte. W ogólnym pojęciu wydział dąży do wytworzenia pewnej opinii w sprawach związanych z morzem, która winna mieć swój wpływ na ogólną politykę morską.

Do zakresu tych zagadnień należą między innymi takie sprawy jak: rozwój floty handlowej, prace towarzystw żeglugowych, stosunki handlowe i polityka żeglugowa innych państw, badanie możliwości powstawania nowych linii okrętowych, handel i przemysł portowy, rozbudowa wybrzeża, prawodawstwo morskie i socjalne w odniesieniu do pracy w porcie i na morzu, opieka nad marynarzem, sprawy rozwoju rybołówstwa morskiego, wreszcie stosunki polityczne i gospodarcze z Gdańskiem.

III. Wydział Kolonjalny obejmuje te zagadnienia, które mają na celu urzeczywistnienie naszych dążeń w kierunku ekspansji gospodarczej i ludzkiej. Badanie i realizowanie tych możliwości na terenie zaoceanicznym obecnie przeprowadza się na terenie Afryki Zachodniej, Ameryki Centralnej i Południowej.

Wyrobienie w społeczeństwie opinii w dziedzinie uprawnień naszych do posiadania kolonii narówni z innymi organizmami państwowymi Europy Zachodniej jest poważnym i odpowiedzialnym zadaniem Wydziału.

Ważnym jest utrzymanie ścisłego kontaktu z odpowiednikami naszej organizacji wszędzie tam zagranicą, gdzie znajdują się większe skupienia Polonji.

IV. Wydział żeglugi śródlądowej ma na celu konkretne zagadnienia z dziedziny dróg wodnych śródlądowych żeglugi i ogólnego gospodarstwa wodnego śródlądowego, a więc budowa i eksploatacja dróg wodnych śródlądowych, powiązanie tych dróg z morzem Bałtykiem i Czarnym jest tematem prac Wydziału.

V. Dla celów bezpośredniego zetknięcia się członków L. M. K. z morzem przy Zarządzie Głównym jest zorganizowany dział turystyczno-wycieczkowy, który ma na celu na jak najdogodniejszych warunkach ułatwić wyjazdy i zwiedzanie wybrzeża polskiego.

VI. Celem wytworzenia zamięłowania do morza Zarząd Główny w swej budowie organizacyjnej powołał do życia Komisję Sportów Wodnych, której dążeniem jest jak największe udostępnienie dla członków

L. M. K. wszelkich sportów, związanych bezpośrednio z wodą zarówno na rzekach, jak też i na morzu.

VII. Dla spopularyzowania wiadomości z zakresu zagadnień morskich we wszelkich dziedzinach, Komisja Naukowo - Wydawnicza zajmuje się doбором prac na tematy morskie i ich wydawnictwem.

Poza perjodykami „Morze” i „Polska na Morzu”, „Szkwał” i „Sprawy Morskie i Kolonjalne” Komisja drukuje szereg wydawnictw własnych, opiniuje szereg wydawnictw obcych i współpracuje z pokrewnymi wydawnictwami. Do zakresu działalności Komisji należy troska o organizację Biblioteki i Muzeum Morskiego.

VIII. Niezwykle ważnym działem pracy L. M. K. jest Komisja dla Spraw Młodzieży, która na terenie szkół powszechnych i średnich prowadzi akcję w myśl ogólnego programu L. M. K., wychowując młodzież w ogólnym tego słowa znaczeniu na przyszłych rzeźników i pionierów spraw morskich.

IX. Wszystkie wymienione działy pracy są objęte działem organizacyjno-propagandowym, którego zadaniem jest koordynowanie wszystkich spraw, zarówno pod względem organizacyjnym jak też i programowym, starając się nadać całości organizacji jak największą sprawność w wykonaniu uchwał władz naczelnych L. M. K.

Ponieważ wszystkie sprawy, wymienione wyżej, mają dużo wspólnego bezpośrednio z wybrzeżem i Gdynią, została stworzona w Gdyni Ekspozytura Zarządu Gł., której zadaniem jest załatwianie wszelkich spraw, wynikających z zamierzeń i zarządzeń Zarządu Gł., opierających się bezpośrednio o Gdynię.

REGULAMIN

kół szkolnych Ligi Morskiej i Kolonjalnej.

§ 1. Koła szkolnej Ligi Morskiej i Kolonjalnej mogą powstawać we wszystkich szkołach powszechnych, średnich ogólnokształcących i zawodowych, zakładach kształcenia nauczycieli oraz instytucjach o charakterze wychowawczym, jak np. bursa, zakład wychowawczy i t. p.

§ 2. Koło szkolne L. M. K. jest jednostką składową Ligi Morskiej i Kolonjalnej, skupiającą pod sztandarem Ligi młodzież danej szkoły lub instytucji wychowawczej.

W jednej szkole może istnieć tylko jedno koło szkolne L. M. K., może ono jednak być podzielone na kółka klasowe, posiadające przewodników, będących łącznikami w stosunku do zarządu koła.

§ 3. Koło szkolne nosi nazwę szkoły, przy której powstało, np. koło szkolne L. M. K. przy szkole im. Marszałka Piłsudskiego w Warszawie i t. p.

§ 4. Koło szkolne L. M. K. może powstać, jeżeli dwudziestu uczniów (uczennic) zgłosi chęć należenia do koła.

W wyjątkowych wypadkach koło może być zorganizowane przy zgłoszeniu się 10 członków (uczniów, uczennic), jednakże w takim wypadku należy uzyskać zgodę Zarządu Głównego L. M. K.

§ 5. Uczeń (uczennica) może być członkiem tylko tego koła szkolnego L. M. K., które zostało związane w tej szkole, do której uczęszcza.

§ 6. Aby założyć koło szkolne L. M. K., należy:

- a) uzyskać zgodę dyrektora lub kierownika danej szkoły,
- b) zwołać zebranie organizacyjne uczniów (uczennic),
- c) wyjaśnić zebranym cele i zadania Ligi Morskiej i Kolonjalnej.
- d) powziąć uchwałę o założeniu koła szkolnego L. M. K., ustalić listę członków koła, wybrać zarząd oraz komisję rewizyjną koła (§ 8) ¹⁾.

§ 7. W miejscowościach, w których niema kół szkolnych L. M. K. mogą być powoływane z pośród nauczycielstwa lub starszej młodzieży członkowie Ligi Morskiej i Kolonjalnej dla prowadzenia wśród młodzieży akcji propagandowej.

Z chwilą powstania koła szkolnego, pracę tę przejmuje zarząd koła.

§ 8. Wybrany na zebraniu organizacyjnym zarząd koła składa się z 3-ch do 5-ciu członków, z których na swem pierwszym posiedzeniu wybiera prezesa, sekretarza i skarbnika.

Komisja rewizyjna składa się z 3-ch członków, z których również na swem pierwszym posiedzeniu wybiera prezesa.

§ 9. Okres urzędowania zarządu trwa jeden rok. Corocznie na początku roku szkolnego, najpóźniej do połowy października, winno się odbyć walne zebranie koła, na którym zarząd składa sprawozdanie z działalności i finansów, zatwierdzone przez komisję rewizyjną.

Na tem zebraniu wybiera się nowy zarząd koła.

§ 10. Zgodnie z przepisami o organizacjach uczniowskich, do każdego koła szkolnego LMK. władza szkolna deleguje z pośród grona nauczycielskiego danej szkoły — opiekuna.

Opiekun obecny jest na zebraniach zarządu i na walnym zebraniu koła, ma pieczęć nad pracą koła i może zawieszać uchwały niezgodne z przepisami szkolnymi i statutem LMK.

Nowo powstałe koła zatwierdza i rejestruje najbliższy Oddział LMK.

§ 11. Po ukonstytuowaniu się władz koła, zarząd przesyła najbliższemu miejscowemu Oddziałowi LMK. oraz Komisji dla spraw Młodzieży Zarządu Głównego LMK. odpis protokołu organizacyjnego, liczbowy wykaz członków, skład zarządu koła oraz nazwisko i adres opiekuna.

Zarząd koła zwraca się po pieczęć, legitymacje i miesięcznik do najbliższego Oddziału LMK., jeżeli w ciągu miesiąca Zarząd Oddziału LMK. nie nadesłło żądanych materiałów, zarząd koła zwraca się bezpośrednio do Komisji dla spraw Młodzieży Zarządu Głównego LMK. w Warszawie, ul. Widok 10, III p.

§ 12. Członkowie koła szkolnego, zgodnie z przepisami statutu LMK., wpłacają składki miesięczne członków zbiorowych, t. j. dziesięć groszy miesięcznie.

W przypadkach wyjątkowych Zarząd koła może obniżyć wysokość składki miesięcznej poszczególnym członkom niezamożnym, do wysokości, jaką uzna za stosowną, za zgodą opiekuna.

¹⁾ Na zebraniu organizacyjnym przewodniczy osoba zwołująca zebranie.

§ 13. Z zebranych składek zarząd koła pozostawia do własnego użytku 10⁰%, drugie 10⁰% przekazuje Oddziałowi LKM., do którego należy, pozostałe zaś 80⁰% przesyła Zarządowi Głównemu LMK., do rozdziału: po 10⁰% na Okręg. Fundusz Obrony Morskiej i Fundusz Akcji Kolonjalnej, a 50⁰% dla Zarządu Głównego (na wydawnictwa, które członkowie koła otrzymują bezpłatnie i na potrzeby organizacyjne)¹⁾.

§ 14. Do zadań koła szkolnego należy:

- a) prowadzenie akcji propagandowej wśród młodzieży szkolnej w myśl haseł Ligi Morskiej i Kolonjalnej (urządzanie odczytów, pogadanek, akademii i t. p.),
- b) propagowanie i uprawianie sportów wodnych i turystyki wodnej, oraz wycieczek na wody śródlądowe i jeziora, a zwłaszcza na morze,
- c) pomaganie miejscowemu Oddziałowi LMK., do którego koło należy, w urządzaniu imprez na rzecz propagandy morza, budowy floty i t. p.,
- d) zbiórka na Fundusz Obrony Morskiej.

§ 15. Dla łatwiejszego osiągnięcia celów, wymienionych w § 14, koło szkolne może tworzyć referaty, wynikające z programu pracy koła.

Organizację i skład osobowy referatów pozostawia się uznaniu koła.

§ 16. Koło szkolne LMK. korzysta z praw i przywilejów, przewidzianych dla jednostek Ligi Morskiej i Kolonjalnej, względnie dla członków rzeczywistych, pozatem członkowie koła korzystają z wszelkich udogodnień, ulg kolejowych przy organizowaniu wycieczek, sportów wodnych i t. p., przyznawanych Lidze Morskiej i Kolonjalnej.

§ 17. Opiekun koła szkolnego może brać udział w posiedzeniach zarządu Oddziału LMK., do którego koło należy, z głosem doradczym.

§ 18. Pisma koła winny być podpisywane przez dwóch członków zarządu i opiekuna oraz opatrzone pieczęcią koła.

Pieczęć dla koła dostarcza ten Oddział LMK., który koło zatwierdził, stosując się do ustalonego wzoru przez Zarząd Główny. Koszt pieczęci ponosi koło.

§ 19. Członkowie koła posiadają legitymacje, wydane im przez zarząd koła z podpisami wyszczególnionych w § 18 członków zarządu koła i opiekuna.

Legitymacje dla członków koła dostarcza Oddział LMK., który koło zatwierdził.

§ 20. Zarząd koła prowadzi ewidencję swoich członków oraz kasowość koła.

§ 21. Nadzwyczajne zebranie członków koła może być zwołane w każdej chwili, na żądanie opiekuna, uchwały zarządu koła, lub komisji rewizyjnej, względnie $\frac{1}{4}$ członków koła.

¹⁾ Wyjaśnienie do § 13 Regulaminu Kół Szkolnych. Z zebranych składek członkowskich Koło zatrzymuje 10⁰%, pozostałe 90⁰% przekazuje do właściwego Oddziału LKM., gdzie następuje dalszy podział według zasad § 13 Regulaminu. Odznaki dla członków Koła mogą zamawiać we własnych Oddziałach według następującego cennika: Znaczkę żółtą à 5 gr. (na szpilkach), znaczkę kolorową à 10 gr. (na szpilkach), znaczkę oksydowaną à 30 gr. (na wkretkach), znaczkę emaljowaną à 3.50 gr. (na wkretkach).

§ 22. Likwidację koła szkolnego może uchwalić walne zebranie członków, przyczem majątek koła winien być przekazany w porozumieniu z władzami szkolnymi najbliższemu Oddziałowi Ligi Morskiej i Kolonjalnej.

WYTYCZNE PROGRAMU PRACY KÓŁ SZKOLNYCH LIGI MORSKIEJ I KOLONJALNEJ.

Celem pracy kół szkolnych LMK. winno być: poznanie morza i Pomorza pod względem historycznym, geograficznym, biologicznym, kulturalnym, ekonomicznym i zrozumienie jego znaczenia dla Polski.

Środki prowadzące do tego celu.

1. Wykorzystanie wody znajdującej się w najbliższej okolicy (rzek, jezior, stawów).
2. Nauka pływania, ćwiczenia na łodziach, kajakach i żagłówkach.
3. Organizowanie obozów letnich nad wodami śródlądowymi i morzem.
4. Organizowanie sportów wodnych, a w szczególności wycieczek kajakowych nad morze.
5. Organizowanie międzyszkolnych zawodów (kół sąsiedzkich) z zakresu sportów wodnych.
6. Organizowanie sportów na lodzie.
7. Opracowywanie w swojej okolicy tras kajakowych i żeglarskich.
8. Urządzanie kursów teoretycznych i praktycznych budowy kajaka, żagłówki i nawigacji oraz modelarstwo statków morskich.
9. Organizowanie wycieczek na wybrzeże polskie.
10. Zapoznanie się teoretyczne z żeglugą morską.
11. Propagowanie naszych praw do własnego morza:
  - a) prowadzenie korespondencji z innymi szkołami w sprawach dotyczących stosunków do spraw morskich,
  - b) szerzenie wśród rodziny i znajomych wiedzy o sprawach morza przez dostarczenie odezów, broszur i t. p.
12. Nawiązywanie stosunków ze szkołami na Pomorzu:
  - a) korespondencja ze szkołami na Pomorzu, zmierzająca do poznania młodzieży z Pomorza, jej zwyczajów, warunków życia i t. p.
  - b) organizowanie „Gwiazdki” dla marynarzy z marynarki wojennej i handlowej, przesyłanie albumów regionalnych i t. p.
13. Urządzanie odczytów ilustrowanych filmami lub przezroczami.
14. Organizowanie miesięcznych zebrań (czytanie fragmentów literatury morskiej, deklamacja, śpiew, inscenizacja).
15. Opracowywanie i wygłaszanie referatów na tematy: morze i Pomorze, nasze stosunki handlowe z zagranicą drogami morskimi i t. p.
16. Tworzenie bibliotek, zawierających utwory o morzu i Pomorzu.
17. Gromadzenie obrazów ściennych, map i planów sytuacyjnych morza i Pomorza.
18. Zbieranie materiałów do albumów morskich.

19. Zapoznanie się ze stosunkami polsko-gdańskimi, naszymi prawami na terenie wolnego miasta oraz pamiątkami w Gdańsku i okolicy.
20. Organizowanie imprez i zbiórki na Fundusz Obrony Morskiej.
21. Zapoznanie się z emigracją polską:
  - a) zaznajomienie ze szlakami emigracji i jej ośrodkami,
  - b) zaznajomienie ze stosunkami politycznymi, gospodarczymi, społecznymi i możliwościami ekspansji we wszystkich ośrodkach emigracji polskiej,
  - c) nawiązywanie korespondencji z młodzieżą polską na emigracji.
22. Propagowanie idei własnych kolonij.

Wytyczne powyższe stanowią ogólne ramy prac kół szkolnych LMK., co nie wyklucza możliwości opracowywania własnego projektu prac koła szkolnego LMK. U W A G A: We wszystkich sprawach, wynikających przy realizowaniu poszczególnych punktów powyższego programu, a nasuwających jakiegokolwiek wątpliwości, należy się zwracać do miejscowych jednostek organizacyjnych LMK. lub bezpośrednio do Komisji dla spraw Młodzieży Zarządu Głównego Ligi Morskiej i Kolonjalnej, Warszawa, ul. Widok Nr. 10, III p.

ZDZISŁAW ROYKIEWICZ.

O KONIECZNOŚCI ISTNIENIA PROGRAMU WYCHOWANIA WODNEGO.

W jaki sposób ma dotrzeć do młodzieży idea morza? Jak zagadnienie to spopularyzować? Czy jest to tylko temat oderwany od życia, a może tylko moment uczuciowy, występujący dwa razy do roku, t. zn. 10 lutego i 28 czerwca? Ale problem tylko morski nie może wyczerpać tego wszystkiego, co jest związane z wodą; wszak ona potężny wpływ wywarła i wywiera na ludzi. Zagadnienie toczy się szeroko, jednocześnie precyzuje się: nie jeden czy dwa momenty natury emocjonalnej, ale stałe oddziaływanie, metodyczne, wieločasowe powinno trwać, obejmując młodzież szkolną zwartym systemem.

Istnieje w człowieku instynkt wody, uwidoczniający się zarówno w dziecku (zabawy w wodzie), jak i u dorosłych. Oto punkt zaczepienia. Rozwinąć go, zaprzęcając do celów wychowawczych tak, aby w latach dojrziałych skapitalizował się w formie czynnej postawy społeczeństwa wobec zagadnień wodnych w ogólności, a morskich w szczególności, oto cel postawiony sobie przez LMK. w stosunku do młodzieży szkolnej.

Metodyczne realizowanie tego celu nazwalibyśmy *w y c h o w a n i e m w o d n e m*. Jakakolwiek drogą szło budzenie świadomości obywatelskiej Polaków zarówno w przeszłości, jak i w teraźniejszości, problem wychowania wodnego nie istniał; jest więc zagadnieniem u nas nowym, świeżym, bez tradycji. Niemniej jest to dopełnienie i zaokrąglenie konieczne tego pojęcia, które zwiemy wychowaniem państwowym. Wszystkie wartości wychowawcze, jakie wypływają z zetknięcia się człowieka z wodą, umiejętnie rozwijane i utrwalane,

wszystkie różnorodne korzyści dydaktyczne i utylitarne (w znaczeniu gospodarzem) zarówno kształtują charakter jednostki, jak i ogółu. Problem więc wart jest realizacji.

Układ programu wychowania wodnego.

Miejscem pracy wychowania wodnego jest koło szkolne LMK. Powinno ono istnieć zarówno w szkole powszechnej, jak i w gimnazjum, czyli liceum. Praca jednak trwa i nadal, po opuszczeniu przez młodzież szkoły średniej. Na wyższych uczelniach organizuje ją Akademicki Związek Morski. Omawiany tu program obejmuje młodzież w wieku od 8 do 18 lat płci obojga. Rzecz prosta, poszczególne etapy programu odpowiadają psychofizjologicznym fazom rozwojowym młodzieży. Od nieskoordynowanych ruchów na wodzie 8-mio latka, od zabaw zgodnych z tym wiekiem, od fantastycznych opowiadań, opartych na motywach wodnych (morskich), od synkretycznych ujęć zjawisk na wodzie, przechodzi program do pełnego opanowania wody w postaci pływania, wioślarstwa i żeglarstwa przez 18-letniego młodzieńca, do ścisłego rozwiązywania zagadnień polityki morskiej (wodnej) do skomplikowanych problemów pracy dla bytu morskiego państwa, zagadnień, w rozwiązaniu których dopomoże bogaty dział wydawniczy LMK.

Wyjaśnić należy, że zajęcia wodne nie mają na celu bynajmniej doskonałości sportowej. Niewątpliwie kształtują one kulturę fizyczną; są jednak tylko „pomocą szkolną“ jak jest pomocą doświadczenie fizyczne w dojściu do rozpoznania praw przyrody.

Pod względem treści program dzieli się na prace „na wodzie” i „na lądzie”. Jest to konieczne z uwagi na warunki terenowe, w jakich znajdują się koła szkolne. Jednak program jest zwartą całością. Gdy koło szkolne nie może prowadzić zajęć na wodzie, członkowie jego mają możliwość uzupełniania pracy w ośrodkach wychowania wodnego LMK. Niżej podany program pozwoli zorientować się w całości.

Program wychowania wodnego dla kół szkolnych LMK.

Podany program nie jest ostatecznym sformułowaniem wychowania wodnego. Jednak drogi w nim wskazane będą zawsze temi szlakami, po których pójdzie praca w kołach szkolnych LMK.

W przyszłości wprowadzona zostanie do kół organizacja stopni wodnych. Będą one oparte na tych etapach pracy, jakie już istnieją w obecnym programie.

Lekturę odpowiednią dla wieku członka szkolnego LMK należy czerpać z różnych źródeł, a więc nie tylko z wydawnictw LMK. Wobec braku odpowiedniej lektury dla młodszych, trzeba się posiłkować adaptacją.

Po wskazówki i instrukcje należy zwracać się do właściwych Okręgów. Nad całością pracy czuwa Zarząd Główny LMK, Komisja dla Spraw Młodzieży.

* * *

Program dzieli się na dwie części, uwzględniające warunki lokalne, w jakich znajduje się koło szkolne LMK: 1) zajęcia wodne, 2) zajęcia lądowe. W miejscowościach, w których nie ma dostępu do wody, zajęcia wodne będą realizowane w formie zajęć lądowych.

wościach pozbawionych wody, nadającej się do ćwiczeń, przerabia się tylko „zajęcia lądowe”. Młodzież z takich okolic może uzupełnić wychowanie wodne na obozach LMK, może także dążyć do uprawiania ćwiczeń wodnych na najbliższych wodach. Natomiast w miejscowościach, mających wodę, przerabia się zarówno „zajęcia wodne”, jak i „zajęcia lądowe”. Na wodach nadających się jedynie do uprawiania kajakarstwa wiosłowego, należy również realizować program wychowania wodnego, na który złożą się zarówno „zajęcia lądowe”, jak i „Program wychowania wodnego dla kajakowców”. Cały program wychowania wodnego dzieli się na etapy, zgodne z fazami psycho-fizjologicznymi młodzieży.

Zajęcia wodne.

Etap 1-y (młodzież w wieku od 8 do 10 lat).

1. Przebywanie nad wodą i na płytkiej, dobrze znanej wodzie (brodzenie).
2. Zabawy na wodzie: wyścigi, piłka, płasy, statek, puszczenie łódeczek (obserwacja), wydobywanie kamyków i muszelek z dna, bez zanurzania głowy w wodzie.
3. Zabawy na piasku.
4. Obserwacja życia na wodzie: a) ludzi i ich zajęć, b) flory i fauny, c) nazw i charakteru statków (łódź rybacka, prom, żaglówka i t. p.).

U W A G A: Przebywanie nad wodą i w wodzie ma na celu zarówno zrozumienie znaczenia wody (zgodnie z wiekiem), jak i zżywanie się z wodą oraz przygotowanie się do pływania.

Etap 2-gi (wiek ten sam).

1. Prace z pierwszego etapu.
2. Nauka pływania (młodzież w wieku 9—10 lat: a) szybowanie i strzałkowanie (na wodzie płytkiej, by zawsze można było stanąć na dnie).

U W A G A: Jeżeli młodzież pływa, niech to czyni pod opieką i na płytkiej wodzie.

3. Zabawy, a) poławiacze, pereł (z zanurzeniem głowy do wody, z wydechem i otwieraniem oczu w wodzie), b) skok do wody na nogi (wysokość do 1/2 m.), c) wyścigi na deskach, workach ze słomą i t. p. (leżąc na nich i wiosłując rękami), d) „kaczy nurek”.
4. Dalsza obserwacja wody: a) powtarzanie poprzedniego etapu, b) zajęcia ludzi na wodzie, c) kwalifikowanie wody, jej znaczenie dla okolicy (handlowe, gospodarcze, komunikacyjne: co się przewozi, skąd, dokąd), d) nazwy miejscowych łodzi, e) sposoby łowienia ryb (jakich), f) mierzenie stanu wody, g) czas zamarzania i odmrażania wody (najbliższej).

U W A G A: Poleca się dla opiekuna koła podręcznik: „Gry i zabawy na wodzie” — Kalliński. Jest on przydatny dla realizacji zarówno dwóch podanych etapów, jak i dla 3-go. W miarę ukazywania się nowych prac z tej dziedziny, będą rozsyłane komunikaty.

Etap 3-ci (wiek 10—12 lat).

1. Pływanie dowolnym stylem 25—30 metrów. (Głębokość wody do piersi).
2. Nurkowanie na przestrzeni 1—2 metrów z otwartymi oczami i wydechem.
3. Skok startowy z wysokości równej z powierzchnią wody (z bardzo niskiego pomostu).
4. Dalsza obserwacja wody.
5. Znaczenie Wisły (jej ujście do Bałtyku).

U W A G A: Na trzecim etapie przeważnie kończy się praca kół szkolnych LMK. w szkołach powszechnych. W wyjątkowych warunkach (posiadanie taboru, odpowiednia woda) można jeszcze przerobić etap 4-ty.

Etap 4-ty (wiek 13—15 lat).

U W A G A: Etap 4-ty jest początkowym etapem pracy w kołach gimnazjalnych (lub typu gimnazjalnego) LMK. Ponieważ niema pewności, że członek przerobił trzy etapy, należy je w ciągu roku (w skróceniu) przerobić, a gdyby były przerobione — powtórzyć. Szczególny nacisk położyć na spokojne zachowanie się na wodzie i na bezwzględną umiejętność pływania. Nikomu nie wolno wejść na łódź: a) bez umiejętności pływania, b) bez zabezpieczenia załogi przed utonięciem, c) bez odpowiedniej opieki.

Pływanie łodzią powinno odbywać się na oznaczonym i pewnym odcinku wody, na płytkich wodach (bez prądu lub o bardzo słabym prądzie).

1. Nauka wychowania bądź na małych łodziach rybackich, bądź na rozbrojonych żaglówkach (14-ty rok życia).
2. Pływanie jako załoga bądź na żaglówkach, bądź na kajakach żaglowych.

U W A G A: Pływanie na kajakach żaglowych odbywa się w miarę możliwości grupami, po kilka kajaków i pod baczna opieką.

Do nauki żeglarstwa najlepiej nadają się ćwiczebne żaglówki o 10 m. kwadr. żagla (5-o osobowe).

- a) Poznanie żaglówki lub kajaka żaglowego (praktyczne). Znajomość nazw poszczególnych łodzi i sprzętu.
- b) Ożaglowanie i rozżaglowanie łodzi.
- c) Pływanie tylko w załodze (umiejętność wykonywania wszystkich rozkazów sternika).
- d) Sterowanie.

U W A G I:

1. Poleca się opiekunowi koła, instruktorom i sternikom dokładne przestudjowanie „Żeglarza Śródlądowego” — Szwykowskiego (cena zł. 2.50).
2. Załoga czerpie swoje wiadomości tylko praktycznie

3. Momentem wychowawczym będzie: karność, posłuch, sprawność, porządek w załodze.
  4. Pływanie ma na celu dalszą obserwację na wodzie i zżywanie się z nią.
  5. Żeglowanie odbywa się tylko wtedy, kiedy siła wiatru nie zagraża bezpieczeństwu załogi (w rozmiarach do 5-iu stopni Beaufort'a dla żaglówek i 4-ch stopni dla kajaków żaglowych, przy uwzględnieniu warunków miejscowych.
- e) Umiejętność malowania, testowania (dychowania) łodzi. Rozbrojenie i uzbrojenie łodzi.
  - f) Pływanie dwoma stylami: 50 m. na stojącej i 100 m. na bieżącej wodzie.
  - g) Umiejętność ratowania się zapomocą liny i koła ratunkowego.
  - h) Ratowanie tonącego zapomocą linki z łodzi lub przez rzucanie koła.

Etap 5-ty (wiek 16—18 lat).

1. Pełny kurs żeglarstwa według „Żeglarza Śródlądowego” — Szwykowski.
2. Ratowanie tonących z łodzi.
3. Umiejętność postępowania w razie wywrócenia się łodzi.
4. Dłuższe wycieczki łodzią żaglową.
5. Spływ lub wycieczka kilkodniowa, urządzana bądź przez LMK, bądź przez koło szkolne LMK.
6. Remont łodzi.
7. Gdzie można — budowanie łodzi i kajaków żaglowych (zajęcia praktyczne).
8. Pływanie różnymi stylami: 100 metrów i więcej na wodzie stojącej i 200 metrów i więcej na wodzie bieżącej. Skoki.
9. Ratowanie tonącego wręcz. Gry wodne.
10. Energiczna inicjatywa przy regulacji rzeki, w razie powodzi i jej skutków, zapobieganie powodziom (osobisty udział w obronie życia i mienia powodziarzy, zbiórki pieniężne na ten cel, uświadamianie).

Momentami wychowawczymi będą: opanowanie „siebie”, rozwaga i odwaga, karność, koordynacja, zaradność, pomoc bliźniemu. Momentami kształcącymi: zrozumienie znaczenia wody (morza), zżycie się z nią, czynna postawa w związku z zagadnieniami wodnymi w Polsce.

U W A G A :

1. Jeśli pobliska woda nie nadaje się do ćwiczeń żeglarskich, należy przerobić „Program wychowania wodnego dla kajakowców”.
2. Zwraca się uwagę, że zarówno kajakarstwo wiosłowe jak i wiosłarstwo dostępne jest dla młodzieży dopiero od 16-go roku życia. Przed zaczęciem pracy na wodzie konieczne jest zasięgnięcie opinii lekarza.

Wychowanie wodne kajakowca.

Etap 1-y (wiek 16 — 17 lat).

1. Zapoznanie się z kajakiem: stateczność, zwrotność, nośność, zanurzenie.
2. Nauka pływania kajakiem: wiosłowanie, zwroty, dobijanie, odbijanie, ładowanie, pływanie na fali i wietrze.
3. Pływanie indywidualne i zbiorowe: szyk torowy, rozwinięty, półtorowy, zwroty.
4. Doprowadzanie do porządku wywróconego kajaka.
5. Ratowanie tonącego przy pomocy kajaka. Udział w wycieczkach, organizowanych przez LMK, lub koło szkolne.
6. Sporządzanie kajaka i sprzętu. Urządzenie prymitywnej przystani dla kajaków.
7. Remonty i zimowanie kajaka.

Etap 2-gi (wiek 17 — 18 — 19 lat).

1. Utrwalenie poprzednich wiadomości.
2. Umiejętność kierowania zespołem kajakowym, ułożenie trasy, warunków bezpieczeństwa.

U W A G A :

1. Zajęcia ładowe według podanego programu.
2. Momenty wychowawcze i dydaktyczne jak wyżej.
3. Zamiast kajakarstwa można uprawiać wiosłarstwo.

Lektura do wychowania wodnego.

1. „Jak samemu zbudować płaskodenną łódź wiosłową” — Bohatyrew (cena 2.50).
2. „Harcerska łódź żaglowo-wiosłowa” — Gabryelewicz (cena 1.70).
3. „Gry i zabawy wodne”. (Dla instruktorów i opiekunów kół) (cena 5.20).
4. „Budowa kajaków” (bez autora) (cena 4.—).
5. „Podręcznik kajakowca” — A. Heinrich (cena 5.50).
6. Budowa dwuosobowego kajaka harcerskiego typu „H” — Jabłoński (cena 3.50).
7. „Roboty linowo-żaglowe na stopień żeglarza” — J. Kuczyński (cena 0.65).
8. „Wiosłarz” (biblioteka harcerskich drużyn żeglarskich) praca zbiorowa (cena 2.90).
9. „Podręcznik żeglarstwa regatowego” — Lenartowicz (cena 1.50).
10. „Mój kajak” (kajak bez wiosł) — Petyhorski (cena 1.20).
11. „Żeglarz Śródlądowy” — Szwykowski (cena 2.50).
12. „Przez jeziora i rzeki Braclawszczyzny” — Wisłocki.
13. „Krótki podręcznik pływania” — Zaleski (cena 1.50).
14. „Budowa modeli żaglowych, jachtów” — inż. Czarnecki.
15. Odżywianie na obozach i na wycieczkach — dr. Korabiewicz.

16. „Vademecum żeglarza”—Stępień.
17. „Kajakami na szlaku wodnym”—W. Bublewski.
18. „Kajakiem z Warszawy”—M. Podhorska-Okołów.
19. „Wisła—Przewodnik dla turystów wodnych”—S. Szyborski.

U W A G A: Łodzie żaglowe można budować z drukowanych planów:

1. Aleksandrowicza,
2. typu Strzelec 10 m. kwadr.,
3. typu Polskiego Związku Żeglarskiego,
4. kajak żaglowy typu inż. Paulego,
5. łódź żaglowa typu inż. Paulego,
6. kajak żaglowy P. 7 inż. Plucińskiego.

Wszystkie te plany można nabywać w księgarniach.

Zajęcia lądowe.

U W A G A: Program „zajęć lądowych” uzupełnia program „zajęć wodnych” i przerabia się łącznie etapami. W miejscowościach pozbawionych wody, stanowi sam w sobie treść prac koła LMK., może być jednak uzupełniony na obozach LMK. i dojazdach na najbliższych wodach.

E t a p 1 - y (wiek 8—10 lat).

1. Zabawy na tym poziomie w marynarzy, rybaków i t. p.
2. Robienie łódek, okręciaków z papieru, kartonu, tektury lub kory.
3. Nauka piosenek związanych z wodą (morzem).
4. Bajki związane z wodą (morzem) z przezroczkami.
5. Beletryzowanie w formie dostępnej faktów i zdarzeń związanych z morzem i wodą, kolonjami zamorskimi i t. p.
6. Zbieranie obrazków, ilustracji pocztówek, związanych z morzem i wodą.
7. Znajomość bandery marynarki Polskiej (bandery LMK).
8. Zbiórka na F. O. M.
9. Udział w uroczystościach związanych z morzem.

E t a p 2 - g i (wiek ten sam).

1. Praca jak w 1-szym etapie, nadto:
2. Modelowanie łodzi żaglowej z dykty lub lektury, modelowanie polskich okrętów zarówno wojennych jak i handlowych z podaniem (i umieszczeniem) nazwy i roli okrętu.
3. Piosenki i inscenizacje, związane z morzem i wodą.
4. Układanie albumu z wycinków wydawnictw LMK.
5. Układanie na miejscu widocznym gazetki obrazkowej z wycinków wydawnictw LMK.
6. Zbiórka na F. O. M.
7. Udział w uroczystościach związanych z morzem.

E t a p 3 - c i (wiek 10—12 lat).

1. Prace jak uprzednio, a nadto:
2. Modelowanie łodzi z żaglami i umiejętność nazwania poszczególnych jej części.
3. Fragmentaryczne wiadomości o polskim morzu (nie tylko o Gdyni).
4. Czytanie i omawianie niektórych artykułów i powiastek, znajdujących się w miesięczniku „Polska na morzu”.
5. Zainteresowanie obozami i wycieczkami dla młodzieży, organizowanymi przez LMK.
6. Próba zorganizowania imprezy dochodowej na cele LMK.
7. Zaznajamianie młodzieży z zadaniami LMK. i obowiązkami członków LMK.
8. Sporządzanie modeli mundurów polskich marynarzy.
9. Zaznajamianie młodzieży ze sprawami kolonij zamorskich i polskim ruchem emigracyjnym.
10. Zbiórka na Fundusz Obrony Morskiej i Fundusz Akcji Kolonjalnej.

E t a p 4 - t y (wiek 13—15 lat).

1. Zainteresowanie się morzem i wodami śródlądowymi (znaczenie gospodarcze, obronne i t. d.).
2. Zainteresowanie się człowiekiem z nad wody (Kaszub, poleszuk).
3. Referaty z przeżroczkami na tematy związane z morzem i wodą.
4. Układanie gazetki morskiej z wycinków artykułów i pism LMK. i utrzymywanie jej na widocznym miejscu.
5. Lektura pism LMK. oraz a) „Z wybrzeża i o wybrzeżu”—Bernard Chrzanowski, b) „Z polskiego wybrzeża”—Pawłowski.
6. Fragmenty (z czasopism LMK.) z życia polskich kolonistów.
7. Aktualne zdarzenia.
8. Zwrócić uwagę na znaczenie wody dla człowieka i państwa, na historję polskiego morza.
9. Flota wojenna i handlowa (jej znaczenie, statystyka).
10. Znaczenie obozów i kolonij LMK. (dla młodzieży).
11. Zbiórka na F. O. M. i F. A. K. (Fundusz Akcji Kolonjalnej).
12. Udział i próba zorganizowania imprezy dochodowej na cele LMK. oraz uroczystości „Święta Morza”.
13. Konkursy na modele, ich wyścigi.
14. Sprawozdanie z obozu LMK. (kto był na nim).

E t a p 5 - t y (wiek 16—18 lat).

1. Prace propagandowo-dydaktyczne jak uprzednio, a nadto:
2. Dalsze budowanie modeli statków.
3. Wiadomości o morskiej żegludze polskiej.
4. Przerobienie zagadnienia: korzyści i potrzeby naszych wód.

5. Propaganda zadań i celów LMK. (rozszerzenie koła).
6. Urządzanie akademij w związku z morzem dla szkoły i starszego społeczeństwa.
7. Zagadnienie emigracji:
  - a) przyrost ludności a rynki pracy,
  - b) emigracja przedwojenna i powojenna,
  - c) tereny i organizacja emigracji polskiej,
  - d) zagadnienie znaczenia politycznego i gospodarczego emigracji.
8. Polska mocarstwowa a morze.
9. Współczesny obywatel a wychowanie wodne.

Lektura.

Wydawnictwa LMK.: książki i czasopisma: „ABC o morzu” (LMK.), „Morze i Pomorze”—J. Smoleński, „Brzegiem Bałtyku”—S. Karczewski, „Biologia morza”—K. Demel i inne prace tegoż autora, „Skarby wód”—M. Siedlecki.

Książki Gen. M. Zaruskiego: „Współczesna żegluga morska”, „Na morzach dalekich”, „Żaglowym jachtem przez Bałtyk”, „Na pokładzie Witezia”, „Na jachcie Witeż”, „Moja czwarta podróż na Witeziu”, „Na pokładzie Iskry”, „Na skrzydłach jachtu”.

Innych autorów: „Na polskiej fali”—Bandrowski, „Płyną polskie okręty”—Jim Poker, „Mały słownik Pionierów kolonialnych”, prace Gindrycha, „Walka o ujście Wisły”—prof. Czołowski, wydawnictwa Instytutu Bałtyckiego w Toruniu, „Spawy morskie i kolonialne” (LMK.), „Szkwał” (LMK.), „Polska Bibliografja Morza i Pomorza”, „Na nowe drogi”—praca zbiorowa—wyd. LMK., „O Polską siłę zbrojną na Bałtyku”—praca zbiorowa—wyd. LMK., „Dorobek Polski na morzu”—B. Polkowski, nadto beletrystyka związana z życiem na morzu i wodach.

Uwagi końcowe.

1. Program podanych prac można rozumieć jako maksymalny. Stąd wniosek: jeśli się nie da wyczerpać całego materiału, należy przerobić jego partje najważniejsze.
2. Aby nie absorbować młodzieży zbyt wiele czasu, można zajęcia podzielić na zimowe i letnie, szczególnie przy realizacji pełnego programu, t. zn. zajęć lądowych i wodnych.
3. Po ustaleniu pewnych szczegółów przez odpowiednie czynniki, etapy przerobionej pracy (i sprawdzonej) będą dawały podstawy do otrzymywania stopni [sprawności], [załogowy, żeglarz, sternik, kajakowiec, przodownik] i uprawnią do noszenia mundurów.
4. Dlatego też nawet w miejscowościach, gdzie woda jest w pewnym oddaleniu, należy robić wycieczki celem poznania jej.
5. „Zajęcia lądowe” można uzupełnić „zajęciami wodnymi” na obozach LMK. i na najbliższych wodach.
6. Należy dążyć, aby cała młodzież polska umiała pływać. W tym celu należy wykozystać wszystkie możliwości.

7. Program jest tak ułożony, że duża jego część koreluje z programem szkolnym, stąd łatwość w realizowaniu go.
8. Koła szkolne LMK. mogą posiadać proporzec ligowy [LMK.].
9. Wobec tendencji budowania osiedli przez szkoły, pożądane jest, aby osiedla te były budowane nad wodami.
10. Dla nauczycieli—opiekunów kół szkolnych i instruktorów LMK. organizuje się corocznie dostępne obozy.
11. Wiadomości, mogące ułatwić pracę w kołach, będą stale podawane opiekunom i kołom szkolnym LMK.
12. Program wychowania wodnego ma na celu intencje dydaktyczne i jest jednym z elementów wychowania obywatelskiego.

Wykonanie programu.

Nad wykonaniem programu w obrębie Rzeczypospolitej czuwa Komisja dla Spraw Młodzieży Zarządu Głównego LMK. w Warszawie. Ona to wydaje instrukcje, ułatwia i dopomaga w realizowaniu programu. W okręgach LMK. Komisje dla Spraw Młodzieży działają na swoich terenach. Na czele kół szkolnych LMK. stoi nauczycielstwo. Ono więc realizuje w miarę możliwości program.

Instruowanie nauczycielstwa odbywa się w ośrodkach W. W. LMK., oraz w tych miejscowościach, w których LMK. posiada przystanie wodne. Taka praca idzie nauczycielstwu na rękę, gdyż pozwala wykonywać program szkolny, z którym jest odpowiednio skorelowana. Rzecz prosta, koła szkolne wykonywują program w miarę możliwości. Jednak całkowicie wykonany program w ramach etapów daje młodzieży możliwość osiągnięcia stopni [patrz program].

Zakończenie.

Zdajemy sobie sprawę, że praca nasza, tak niedawno rozpoczęta, nie posiada pieczęci doskonałości. Najbliższe doświadczenia pozwolą korygować to, co należy. Jedno jest pewne. Idziemy do młodzieży z wiarą, że nas rozumie. Cheemy jej postawy czynnej. Dajemy to, co leży w zakresie jej zainteresowań i możliwości. Wyniki pozwolą osądzić, czy wybraliśmy drogę odpowiednią.

TADEUSZ ZYGLER (Warszawa).

BIBLIOTEKA KOŁA SZKOLNEGO L. M. K.

W całokształcie pracy Koła Szkolnego LMK. poważną rolę może i powinna odegrać odpowiednio zorganizowana i zaopatrzona biblioteka. Starania, skierowane ku wychowaniu młodzi, oprócz się muszą przedewszystkiem na zasobie wiadomości, które nie mogą być chaotyczne, powierzchowne, chwytane dorywczo. Jakkolwiek pożądanym jest, ażeby budowane one były na dostatecznie szerokiej podstawie, winny przejrzysto grupować się dokoła naczelnej idei—zspolenia Polski z morzem. Składnicą

tych wiadomości dla młodzieży danej szkoły jest biblioteczka Koła Szkolnego LMK. Poza książkami jednak, które przynoszą cenne i mądre wiadomości, mamy duży wybór powieści, nowel, wierszy, opisów podróży i t. p. dzieł z zakresu beletrystyki, tak ogromnie lubianych i rozchwytywanych przez młodzież, dzieł, które rzeźbią w młodocianej psychice niezatarte ślady. Wpływ ich na sferę emocjonalną jest tem cenniejszy, że czynnik emocjonalny jest najlepszym sternikiem czystości ideałów.

Odpowiedni przeto dobór książek do biblioteczki stanowi pierwszą troskę Zarządu i Opiekuna Koła Szkolnego LMK.

W związku z kompletowaniem biblioteczki wysuwa się zasadnicze pytanie¹⁾, a mianowicie: czy starać się o wszechstronność zagadnień, czy pogłębić pewne zagadnienia, które stanowią mają ośrodki tematyczne samokształcenia? Odpowiedź uzależniona jest w znacznym stopniu od sposobu pracy Koła. Jeśli Koło pracuje lub projektuje pracować nad pewnym zagadnieniem szczegółowym, odpowiednią pomocą musi mu służyć biblioteka. W przeciwnym przypadku kompletowanie książek winno ogarnąć szeroką skalę zagadnień, ażeby zaspokoić indywidualne zainteresowania, ewentualnie obudzić je.

Niezmiernie ważnym postulatem użyteczności każdej biblioteczki szkolnej jest odpowiedni poziom (pod względem trudności i formy) zbieranego materiału. Niełatwo zrealizować powyższy postulat w szkole powszechnej, gdyż narazie mało jest książek z omawianego zakresu, pisanych specjalnie dla młodzieży szkół powszechnych. Łatwiej już rozwiązać ten problem w gimnazjum, a w liceum trudności powyższe nie nastroczą się już zupełnie.

Zadaniem niniejszego artykułu jest właśnie wskazać kilkadziesiąt książek i broszur, obejmujących poszczególne działy zagadnień morskich, z podziałem na zasadnicze dwa poziomy: szkoła powszechna i gimnazjum łącznie z liceum, które są niezbędne do racjonalnej pracy samokształceniowej w ramach Koła Szkolnego LMK. Konieczność takiej wskazówki bibliograficznej jest podyktowana wybitnym wzrostem piśmiennictwa naszego w omawianym dziale, które wynosi obecnie parę tysięcy pozycji.

I. SZKOŁA POWSZECHNA.

W szkole powszechnej przedewszystkiem należy położyć nacisk na beletrystykę morską i podróżniczą. Ten rodzaj lektury odda nam w pracy ideowej wielkie usługi, ucząc interesującym opowiadaniem kochać morze i zachęci do zaznajamiania się z jego walorami.

Barwny opis zastąpi częściowo widok morza, jego szum i potęgę, czego, niestety, większość dziatwy polskiej nie jest w stanie przeżyć bezpośrednio. W polskim dorobku literackim mamy dużo naprawdę dobrych książek. Wymienię tu niektóre z nich:

1) Pomijam sprawy finansowe, organizacyjne i techniczne, które należy rozwiązać zgodnie z zarządzeniami i instrukcjami Władz Szkolnych oraz przyjętymi w danej szkole formami pracy wychowawczej.

Anęcyc W. Przygody prawdziwe żeglarzy i podróżników pośród dzikich ludów kuli ziemskiej. Wyd. 9, z ośmiu rys. W. Gersona. W-wa 1933 (G. i W.).

Bandrowski J. Na polskiej fali. Powieść dla młodzieży z rycinami. Polecona do bibliotek szkolnych przez Min. W. R. i O. P. Wyd. 3. W-wa 1934.

Bogusz J. Straszne przygody Antka na morzu. W-wa 1929. Bibl. Ks. Różnych Nr. 67).

Bohuszewicz J. Rozbójnik morski. Opow. z końca XVIII w. W-wa 1934. (Nakł. Ks. Popularnej).

Czczott R. Bohaterowie Adrjatyku. W-wa 1929 („Rój“).

Czyżowski K. A. Jim żeglar. Lwów 1928. (Ks. Atlas).

Ginsbert J. (Jim Poker). Płyną polskie okręty. W-wa 1934 (G. i W.).

Lewicka A. Z naszego morza i przymorza. Opowiadanie dla młodzieży. Lwów, Kraków 1932. (T. S. L.).

Luszczewska J. (Deotyma). Panienska z okienka. W-wa 1911. (G. i W.). W-wa 1934. (Ks. Domu Ks. Polskiej).

Meissner J. Skok przez Atlantyck. W-wa 1933. (Bibl. Kur. Polsk.).

Moszyńska J. Janeczek z nad morza. W-wa 1933. (Bibl. Ks. Błęk. Nr. 157).

Oppman A. Baśń o córce rybaka i królownie Bałtyku. W-wa 1930. (Arct).

Ossendowski F. Pod polską banderą. W-wa 1925.

Sieroszewski W. Ze świata. W-wa 1934 („Rój“).

Szarecki J. Na pokładzie „Lwowa“. W-wa 1929.

Taube K. Jak tam Musiał swym ziomkom o morzu prawić. W-wa 1934. (LMK).

Umiński W. Czarodziejski okręt. Powieść dla młodzieży. Z ilustracjami. W-wa 1933 (J. Przeworski).

Umiński W. W głębinach oceanu. Powieść fantastyczna dla młodzieży z 6 ilustracjami. W-wa 1920. (G. i W.).

Wagner W. Podług słońca i gwiazd. Pamiętnik. W-wa 1934. (Gł. Ks. Wojsk.).

Warnkówna J. Władzio nad morzem. Opowiadanie dla dzieci od lat ośmiu. Z 6-ciu rys. St. Sawiczewskiego. W-wa 1912. (G. i W.).

Zaruski M. Moja czwarta podróż na „Witeziu“ W-wa 1930. (Wojsk. Inst. Wyd.).

Zaruski M. Na morzach dalekich. Wyd. III. W-wa 1929. (Arct).

Zaruski M. Na skrzydłach jachtów. Lwów 1933. (Ks. Atl.).

Zaruski M. Na jachcie „Witeź“. W-wa 1928. (LMK).

Z pośród najcenniejszych dzieł literatury światowej największą poczytnością wśród dziatwy szkolnej cieszą się przekłady:

Gerbault A. Sam przez Atlantyk. W pogoni za słońcem. Na powrotnej drodze. W-wa 1930.

London J. Przygody w zatoce San Francisco. W-wa 1925. (Bibl. Groszowa).

London J. Wilk morski. W-wa. (Bibl. Grosz.).

Kipling R. Kapitanowie Zuchy.

Slocum J. Sam jeden żaglowcem naokoło świata. Przełożył L. Szwykowski. W-wa 1930. (Gł. Ks. Wojsk.).

Verne J. Wśród lodów polarnych. Powieść, przełożył Z. Zamorski. W-wa 1933. (J. Przeworski).

Voss J. Łodzią żaglową przez oceany. Przełożył z ang. T. Fonferko. W-wa 1933. (Gł. Ks. Wojsk.).

Dziatwa, zainteresowana i rozentuzjasmowana do morza powieścią, opisem podróży, czy pamiętnikiem, zechce sięgnąć do książki, która w bardziej systematyczny sposób da odpowiedź na szereg pytań, jakie nagromadziły się w czasie lektury. Zaspokoić ją możemy popularną broszurą czy książką z pośród niżej wymienionych:

ABC o morzu. W-wa 1934. LMK). Zawiera rozdziały opracowane specjalnie dla poziomu szkoły powszechnej: Walka o Bałtyk. Bałtyk. Wybrzeże. Co to jest flota handlowa? Marynarka wojenna. Gdynia. Nasza emigracja. Polscy marynarze i podróżnicy. Bibliografja.

Opis ogólny morza i Pomorza znajdzie w:

Chrzanowski B. Z wybrzeża i o wybrzeżu. W-wa 1934. (LMK).

Pawłowski St., Jakubowski A., Fischer A. Z polskiego brzegu. W-wa 1923. (Ks. Atl.).

Smoleński J. Morze i Pomorze. Poznań 1934. (Wegener „Cuda Polski“).

Pięknym dziełem, omawiającem dzieje polskiego morza, jest:

Kronika o polskim morzu. Dzieje walk, zwycięstw i pracy. Praca zbiorowa pod red. Cz. Pechego. W-wa 1930.

Dla samodzielnej lektury w szkole powszechnej jest to książka zbyt trudna. Wiadomości historyczne ogólne zawarte są we wzmiankowanym już „ABC o morzu“ oraz Smoleńskiego „Morze i Pomorze“.

Zagadnienia floty wojennej i obrony ujmują popularne broszury, wydane przez LMK:

Czczott R. Co nam zapewnia marynarka wojenna. W-wa 1934 (LMK).

Krzywiec B. Obrona morska w Polsce. Wyd. II. W-wa 1934. (LMK).

Laskowski H. Artylerja morska. W-wa 1934 (LMK).

Sawiczewski J. Łodzie podwodne. W-wa 1934 (LMK).

O polską siłę zbrojną na Bałtyku. Praca zbiorowa. W-wa 1935 (LMK). Zawiera: W. Sieroszewski—Polska flota wojenna warunkiem trwałego pokoju; W. Sobieski—Z dziejów naszej marynarki; S. Płużański—Jak wygląda przygotowanie Polki pod względem technicznym do rozbudowy marynarki wojennej; K. Korytowski—Marynarka wojenna: Nauticus—Akcja społeczna na rzecz obrony morskiej w innych państwach.

O handlu morskim, portach i dorobku Polski na morzu mówią:

Hichen F. Nasz handel morski. (Kronika o polskim morzu). W-wa 1930.

Rozdział ten, jak i cała „Kronika“, jest za trudny do samodzielnej lektury w szkole powszechnej.

Umiaszowski R. Morze źródło bogactwa narodów. W-wa 1928.

Lipkowski Z. Gdynia. Lwów 1933. (Państw. Wyd. Ks. Szkoln.).

Sieroszewski W. Brama na świat (Gdynia) W-wa 1933. („Rój“).

Polkowski B. Dorobek Polski na morzu. W-wa 1935.

Jest to świetnie opracowana pogładowa broszurka, która w zupełności odpowiada poziomowi V kl. szkoły powszechnej.

O polskim wychodźstwie popularnie mówi broszura p. t. Na nowe drogi. Praca zbiorowa. W-wa 1935. (LMK). Zawiera rozdziały: G. Orlicz-Dreszer — Patriotyzm gospodarczy. Ks. S. Okoniewski — Dwie

ojczyzny. F. Sokół — Gdynia jako punkt oparcia wychodźstwa i ekspansji kolonialnej Rzeczypospolitej. S. Pawłowski — Kolonje. M. Grażyński — Harcerstwo i problem morza.

Młodzież, która zetknęła się z zagadnieniem morskim, która zachwyciła się nim chociażby w opisie czy w ilustracji, jest podatnym gruntem do propagandy idei morskich.

Taki materiał propagandowy stanowią broszury:

O Fundusz Kolonialny Ligi M. i K. W-wa 1931. LMK.

Lewandowski J., Zagórski Cz. Morze źródłem potęgi Rzeczypospolitej. W-wa 1934. LKM.

Co każdy Polak w Święta Morza wiedzieć powinien? Praca zbiorowa. W-wa 1933. LMK.

Taube K., Socha M. Frontem do morza. W-wa 1934. LMK.

Materiałów na obchód morski dostarczy:

Targ J. A. Święto Morza. W-wa 1934. LMK.

Specjalny dział, poświęcony propagowaniu zdobywania umiejętności w sportach wodnych, powinien uwzględnić te książki, które dadzą podstawowe wiadomości z pływania, kajakarstwa, wiosłarstwa oraz turystyki wodnej, a mianowicie:

Kalinowski A. Naturalna metoda nauki pływania. W-wa 1934. Nasza Księgarnia.

Heinrich A. Tony. Podręcznik kajakowca. W-wa 1934. Gł. Ks. Wojsk.

Pluciński M. Budowa kajaka żaglowego typu P7. W-wa 1934. Gł. Ks. Wojsk.

Podręcznik na stopień wioślarza. Wyd. Oficj. Kier. Drużyn Żegl. Biblj. Harcerskich Drużyn Żeglarskich. W-wa 1933. Skład Gł. Ks. Wojsk.

Pożądanem jest, aby w biblioteczkę Koła Szkolnego LMK znajdowały się mapy, a mianowicie:

Mapa operacyjna Gdynia — Gdańsk. Skala 1 : 300.000. Wojsk. Inst. Geogr.

Mapa szczegółowa Gdynia — Puck. Skala 1 : 100.000. Wojsk. Inst. Geogr.

II. GIMNAZJUM I LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCE.

Na wstępie muszę zaznaczyć, że znakomita większość broszur i książek, podana dla szkoły powszechnej, całkowicie odpowiadać będzie poziomowi gimnazjum. Załedwie kilka z poprzednio wymienionych uznać należy za zbyt łatwe, a więc mało interesujące. Zresztą należy podkreślić, że 7-ma klasa szkoły powszechnej pokrywa się pod względem poziomu intelektualnego z klasą I-szą gimnazjum. Ażeby więc nie powtarzać bezcelowo tych samych pozycji bibliograficznych, w tym dziale umieścimy dopełnienie działu I-go.

1. Opis morza, Pomorza, Prus Książęcych i Gdańska.

Orłowicz M. Ilustrowany przewodnik po Gdańsku wraz z terytorjum W. M. z planem miasta i 32 ilustr. Wyd. II. W-wa 1928. PTK.

Orłowicz M. Ilustrowany przewodnik po Warmji i Mazurach Pruskich. Lwów 1923. Książn. Polska.

Orłowicz M. Ilustrowany przewodnik po woj. pomorskiem z 264 ilustr., planami Torunia i Grudziądza. Lwów 1924. Pol. Biblj. Turyst. Nr. 7.

Orłowicz M. Ilustrowany przewodnik po ziemi kaszubskiej od Chojnic do Starogardu po morze, z 108 ilustr. i mapą woj. pomorsk. Lwów 1924. Biblj. Turyst. Nr. 12.

Przewodnik po Gdyni i wybrzeżu. W-wa 1933. LMK.

Staško J. Przewodnik po polskiem wybrzeżu, z planem wybrzeża. W-wa 1924. „Ruch“.

Borowik J. Gdynia, Port Rzeczypospolitej Polskiej. Wyd. III. Toruń 1934. Inst. Bałt.

Port Gdynia. Toruń 1931. Inst. Bałt.

Port Gdański. Urządzenia portowe. Ruch statków i towarów. Opracowanie Rady Portu i Dr. Woł. w Gd. Gdańsk 1923.

Fischer A. Zarys etnograficzny woj. pomorskiego, Toruń 1929. Inst. Bałt.

2. Przyroda morza i Pomorza.

Beebe W. W głębinach oceanu. Przełożył inż. Z Chelmoński. W-wa 1933. (Trzaska, Evert i Michalski).

Demel K. Biologia morza. W-wa 1927. (G. i W.).

Dobrowolski A. B. Życie w krainach lodu. Poznań 1932. (Ks. Św. Wojciecha).

Dyakowski B. Z przyrody Bałtyku. Z 22 ryc. w tekście. Poznań 1928 (Ks. Św. Wojc.).

Jakubski A. Rys biologiczny polskiego morza. W-wa 1932. (Książn. Polska).

Karczewski St. Brzegiem Bałtyku. Przewodnik geologiczny po polskich brzegach Bałtyku, z 97 ilustr. w tekście. W-wa 1926. (G. i W.).

Rouppert K. Szata roślinna polskiego Bałtyku. Cieszyn 1924. (Kotula).

Siedlecki M. Głębiny. W-wa 1930. (Mortkowicz).

„ Skarby wód nadmorskich krain. 80 rys. w tekście. W-wa 1923. (G. i W.).

3. Historia, polityka i ekspansja morska.

Bagiński H. Zagadnienie dostępu Polski do morza. W-wa 1927. (Zw. Obr. Kres. Zach.).

Przez rzeki i morza do kolonij. Praca zbiorowa. W-wa 1931 (LMK).

Świętopogląd morski. Praca zbiorowa pod red. J. Borowika. Toruń 1934. (Inst. Bałt.).

Tetzlaff H. Zagadnienia morskiej polityki Polski. W-wa 1932 (LMK).

Tymieniecki K. Dziejowy stosunek Polaków do morza. Toruń 1932. Inst. Bałt.).

Tymieniecki K. Znaczenie Pomorza w dziejach Polski. Toruń 1930. (Inst. Bałt.).

Dzieje Pomorza i ziemi chełmińskiej. Praca zbiorowa. Poznań 1927.

Frankiewicz Cz. Historia Pomorza w zarysie. Toruń 1927. (Pom. Druk. Rob.).

Górski K. Pomorze wczoraj i dziś. Lwów 1934. (Wyd. Ks. Szkoln.).

Klarnier Cz. Śląsk i Pomorze jako symbol naszej niezależności. Toruń 1932. (Inst. Bałt.).

Kostrzewski J. Kultura przedhistoryczna woj. pomorskiego. Toruń 1929. (Inst. Bałt.).

Obroń Pomorza. Praca zbiorowa pod. red. J. Borowika. Toruń 1930. (Inst. Bałt.).

Sobieski W. Walka o Pomorze. Poznań 1928. (Ks. Św. Wojciecha).

Szereg wiadomości historycznych zawartych jest w dziełach zbiorowych, o których mową będzie poniżej.

4. Marynarka handlowa i handel morski.

Rostkowski F. Zarys organizacji przedsiębiorstw żeglugi morskiej. W-wa 1929 (LMK).

Rummel J. Polska flota handlowa. Toruń 1930. (Inst. Bałt.).

Wojciechowski S. Flota handlowa w Polsce. W-wa 1927. (LM i Rz).

Najaktualniejsze wiadomości, dotyczące się floty handlowej, są rozsiane po czasopismach i w pracach zbiorowych z ostatnich lat. W związku z temi zagadnieniami należy się zaznaczyć z:

Kroniką o polskim morzu (wzmiankowaną wyżej) oraz

Polska na morze.

Rosiński W. O zamorski program gospodarczy Rzeczypospolitej. W-wa 1931. (LMK).

Rostkowski F. Zagadnienia morskie na tle kryzysu. W-wa 1933. (LMK).

Stopczyk W. Handel międzynarodowy na Bałtyku. Toruń 1928. (Inst. Bałt.).

5. Obrona morza i wybrzeża.

Auten H. Statki pułapki. Przeł. z ang. M. Staniewicz. W-wa 1932. (Gł. Ks. Wojsk.).

Czczott R. Obrona wybrzeża. W-wa 1931. (Wojsk. Inst. Wyd.).

Jest to dzieło fachowe. Cytowana tegoż autora książka o tymże tytule w dziele szkoln. powsz. jest broszurą popularną.

Czczott R. Polska marynarka wojenna. (Kronika o polskim morzu). W-wa 1930.

Czołowski A. Marynarka w Polsce. W-wa 1922.

Ginsberg J. Marynarka wojenna. (Od morza na ocean od wybrzeża do kolonij). Dzieło zbiorowe. W-wa 1934.

Kosianowski W. Polska marynarka wojenna. (Polska na morze. Dzieło zbiorowe. W-wa 1935).

Krzywiec B. Polska polityka wojenno-morska. Wyd. II. W-wa 1934. (LMK).

Fundusz obrony morskiej. (Co każdy Polak w dniu Święta Morza wiedzieć powinien. W-wa 1933).

6. Podróże, emigracja i sprawy kolonialne.

Dobrowolski A. B. Nensen, Wikingowie polarni. Poznań 1929. (Ks. Św. Wojciecha).

Dobrowolski A. B. Wyprawy polarne, ich historia i zdobycze naukowe. W-wa 1914 i 1925. (Kasa im. Mianowski.).

Goetel F. Serce lodów. W-wa 1928. (G. i W.)

Goetel F. Wyspa na chmurnej północy. Islandja. Z 107 ilustr. W-wa 1928. (G. i W.).

Zieliński S. Wyprawa S. S. Rogozińskiego do Afryki. W-wa 1933. (LMK).

Zieliński S. Mały słownik pionierów polskich kolonialnych i morskich. W-wa 1933. (L. M. K).

Zieliński S. Stefan Rogoziński 1861—1896. W-wa 1934.

Rychliński J. B. Przygody Krzysztofa Arciszewskiego. W-wa 1935. (Ks. Atl.).

7. a) Literatura piękna i sztuka.

Bandrowski Jerzy. Zolójka. Powieść z nadmorskiej Polski. Wilno 1928. (Ks. Wojsk.).

Derdowski H. Jasiak z kniei, sporo kupa łągostw kasz. Toruń 1885.

Derdowski H. Kaszuba pod widmem. Poznań 1929.

Derdowski H. Nórcey kaszubści. Poznań 1897.

„ O panu Czorlinścim co do Pucka po sece jachoł. Toruń 1880.

Dębicki Z. Od brzegu do brzegu. Opowieść morską. W-wa 1923. (G. i W.).

Gacki W. Brzegami wód. Włóczęga rybacka Opowieść. W-wa 1926.

Ginsbert J. (Jim Poker). Narożnik wiatrów. W-wa 1930. („Rój“).

Goetel F. Serce lodów. W-wa 1930. (G. i W.).

Gomulicki W. Pieśń o Gdańsku. Poznań 1929. (Ks. św. Wojciecha).

Gruszecki A. Tam gdzie się Wisła kończy. Powieść w dwóch tomach. W-wa 1925. Biblj. (Domu Polsk.).

Kafalski F. Królowa Bałtyku. Powieść współczesna. 1932.

Kłosowski E. Z polskiego wybrzeża. Cykl poezyj. Gdynia 1923.

Korabiewicz W. Kajakiem do minaretów. W-wa 1935. (Gł. Ks. Wojsk.).

Kowalski-Wierusz. Nad Bałtykiem. Kartki z podróży 1910.

Kretowicz B. Wiatr od Polski. Nowele. W-wa 1928. (Zw. Obr. Kr. Zach.).

Kuncewiczowa M. Polska na Fiszmarku. W-wa 1926.

Leśmian B. Przygody Sindbada żeglarza. Powieść fantastyczna. W-wa (Mortkowicz).

Ligocki E. O Donkiszocie Błękitnym. 1922.

Małaczewski E. Płacz Wisły. 1922.

Marynowski Z. Okręt bez kotwicy. Powieść. W-wa 1933. (G. i W.).

Nałęcz W. Nad bursztynowym brzegiem. W-wa 1926.

Ossendowski F. Okręty zbłąkane. Powieść. Kraków 1932. (Udz. Sp. Wyd.).

Pawłowicz B. Chłopiec z pinjorowych lasów.

Pniewski W. Morze polskie i Pomorze w pieśni, zebrał i ułożył oraz wstępem zaopatrzył.

Rychliński J. B. Róża korsarska. Powieść. Poznań 1928. (Wyd. Pol.).

- Stępowski J. Legenda o masztowej sośnie. W-wa 1934. (Gł. Ks. Wojsk.).
- Szarecki J. Czapka topielca. W-wa 1931. („Rój“).
- „ Groźny kapitan. W-wa 1929. (Grosz, Biblj. Polsk.).
- Zaruski M. Sonety morskie.
- Żeromski S. Wisła. Międzymorze. W-wa 1929.
- „ Wiatr od morza. Powieść. 1928. (Mort.).
- Nowowiejski F. Hymn kaszubski. Słowa J. Derdowskiego. Nuty. Poznań 1921.
- Nowowiejski F. Nasz Bałtyk. Hymn floty polskiej. Słowa S. Rybki. Nuty. Poznań 1921.

b) P r z e k ł a d y.

- Bojer J. Ostatni Wikingowie.
- „ Lud nad morzem.
- Melville H. Bestja morska.
- Loti P. Rybak islandzki.
- Kellerman B. Morze.
- Korzeniowski-Conrad — wszystkie dzieła.
- Lowell J. Kolebka na głębinie.
- Traven. Okręt śmierci.
- Hamsun K. Włóczęgi.
- Blasco-Ibanez. Kwiat majowy.

8. Sporty wodne.

- Bohatyrew M. Jak zbudować płaskodenną łódź wiosłową. W-wa 1933. (Gł. Ks. Wojsk.).
- Bublewski W. Kajakami na szlaku wodnym. (Organizacja wycieczki turystycznej). W-wa 1931. (Gł. Ks. Wojsk.).
- Długoszewski Wł. Wioslarstwo. W-wa 1935. Gł. Ks. Wojsk.
- Gabryelewicz F. Harcerska łódź żaglowo-wiosłowa typu „H“. W-wa 1933. Wyd. Oficj. Kier. Druž. Żegl. Gł. Kw. Harc. Gł. Ks. Wojsk.
- Kuczyński J. Jachtowa praktyka morska. W-wa 1933. Gł. Ks. Wojsk.
- Kuczyński J. Manewrowanie jachtem żaglowym. W-wa 1932. Gł. Ks. Wojsk.
- Kuczyński J. Praktyczne wiadomości z astronomii żeglarskiej. W-wa 1932. Gł. Ks. Wojsk.
- Kwaśniewski S. Wychowanie wodne. Rozdział w pracy zbiorowej „Od morza na ocean, od wybrzeża do kolonii“. W-wa 1934. LMK.
- Semadeni, Zalewski. Pływanie. Lwów 1928. Zakł. im. Ossolińsk.
- Stępień W. Vademecum żeglarza. Katowice 1934. Nakł. „Na tropie“.
- Szewczykowski. Higjena zaprawy sportowej i pomoce doraźne. W-wa 1934. [Gł. Ks. Wojsk.].
- Szewczykowski. Żeglarz śródlądowy. W-wa 1933. Gł. Ks. Wojsk.
- Szydelski S. Łodzie motorowe. W-wa 1935. Gł. Ks. Wojsk.

Zaruski M. Nawigacja jachtowa. Krótki podręcznik 'do użytku na jachtach morskich. W-wa 1932. Wojsk. Inst. Wyd.

Zaruski M. Prawa i obowiązki kapitanów i sterowników jachtowych. Regulamin służby na jachtach. W-wa 1933. Gł. Ks. Wojsk.

Żeglarstwo w zimie. W-wa 1934. Gł. Ks. Wojsk.

Najniezbędniejszą książką w bibliotece gimnazjalnego Koła Szkolnego LMK jest:

Zieliński S. Polska bibliografia morza i Pomorza. W-wa 1935. LMK.

Specjalnym zagadnieniem jest ułożenie bibliografii dla gimnazjum i liceum zawodowego tak, ażeby związać sprawę morskie z treścią pracy dla obopólnej korzyści. Zarówno wyżej wymienione zagadnienie, jak i podana próbka bibliografii morskiej dla gimnazjum i liceum ogólnokształcącego są sprawami otwartymi. Powyższa bibliografia stanowić może punkt wyjścia do poważniejszej pracy z tego zakresu, a jeśli zaoszczędzi komu daremnych poszukiwań, czy też niepotrzebnego wyrzucenia grosza, rola jej będzie spełniona, jako pierwszej próby tego rodzaju.

Objaśnienie.

Skrót (G. i W.) oznacza Gebethner i Wolf.

„ (Gł. Ks. Wojsk.) oznacza Główna Księgarnia Wojskowa.

„ (LMK) oznacza Liga Morska i Kolonjalna.

„ (Ks. Atl.) oznacza Książnica Atlas.

„ W-wa oznacza Warszawa.

„ Inst. Bałt. oznacza Instytut Bałtycki.

Komunikat L. M. K.

Doceniając olbrzymią rolę, jaką młodzież w morskim wychowaniu całego społeczeństwa odegrać może Liga Morska i Kolonjalna zwróciła obecnie całą swoją uwagę na odcinek młodzieżowy. Przy Zarządzie Okręgowym L. M. K. w Wilnie, podobnie jak i w innych Okręgach, zorganizowaną została Sekcja Szkolna L. M. K., której zadaniem jest niesienie pomocy materialnej i instrukcyjnej istniejącym i nowo powstającym Szkolnym Kołom L. M. K.

Cheąc jak najprędzej nawiązać bezpośredni kontakt ze Szkolnymi Kołami L. M. K., zwraca się wspomniana Sekcja z uprzejmą prośbą do Panów Dyrektorów, Kierowników wszystkich szkół i do wszystkich opiekunów Szkolnych Kół L. M. K. o możliwie rychłe nadesłanie pod adresem prezesa Sekcji, p. Senatora Młodkowskiego Tadeusza, Wolana 10, pokój 31, odpowiedzi na następujące punkty:

1. czy istnieje na terenie szkoły Szkolne Koło L. M. K.,
2. data założenia Koła.
3. dokładna nazwa i adres szkoły,
4. liczba członków,
5. nazwisko opiekuna,
6. oddział L. M. K., do którego Koło należy.

Adres Redakcji i Administracji: Wilno, Wolana 10, Kuratorjum Okręgu Szkolnego Wileńskiego

Prenumerata roczna Dziennika Urzędowego wynosi 6 złotych, półrocznie 3 zł., kwartalnie 1 zł. 50 gr. Cena numeru pojedynczego—60 gr. Należność należy wpłacać wyłącznie na konto czekowe P. K. O. Nr. 30466.

CENA OGŁOSZEŃ: cała strona zł. 80, 1/2 str.—zł. 45, 1/4 str.—zł. 25, 1/8 str.—zł. 15.

Łączono z polecenia Kuratora Okręgu Szkolnego Wileńskiego w Polskiej Drukarni Artystycznej GRAFIKA, Wilno, Tatarska 22, telefon 13-69.